

REPUBLIKA

ČASOPIS ZA KNJIŽEVNOST, UMJETNOST
I DRUŠTVO

KAZALO

Daniel Načinović: *Vrtače* / 3
Slavko Jendričko: *Nove pjesme* / 11
Darija Žilić: *Raj je tu* / 27
Ivan Aralica: *Vezilja* / 33
Toma Podrug: *Zapisi iz potkrovlja* / 47
Miro Gavran: *Kuća iz snova* / 59

TEMA BROJA

Tin Lemac: *In memoriam Zvonimiru Majdaku* / 110
Zvonimir Majdak: *Pjesme* (izabrao Tin Lemac) / 112
Sead Muhamedagić: *In memoriam Ivi Runtiću* / 118
Ivo Runtić: *Poslijediplomski* / 120

NOVI PRIJEVODI

Suvremena estonska poezija; sa engleskoga preveo Nikola Đuretić / 123

KRITIKA

Ivica Matičević: *Misao na vrt* (Ivica Prtenjača: *Tiho rušenje*; Zagreb, V.B.Z., 2017.) / 135
Antun Pavešković: *Fusnote ljubavi i zlobe* (Tanja Bjelobrajdić: *Žena mog muža*; Zagreb, Despot infinitus, 2017.) / 137

Ivan Babić: *Mjesto pjesme* (Nikolina Glištra: *Imam mjesto... zove se Nebo*; Zagreb, Naklada Đuretić, 2017.) / 139

Franjo Nagulov: *Drugo ime odlaska* (Paula Čačić: *Povratna karta*, Drenovci, Općinska narodna knjižnica, 2017.) / 141

Maja Kolman Maksimiljanović: *Kronika DHK* / 145

CIGLA U MOČVARI

Netko je silnim zujanjem
sjed'o na ćelavo tjeme,
drugi u brazde jesenje
bacao razdora sjeme.
U sijenu su neki nadijevali
konac u nestalu iglu.

Kad eto ti sudba je
– Pljaaas!
u močvaru bacila ciglu.

Tu se, dakle, razbježasmo
od sebe i od sredine:
jedan na stablo, u mrežu drugi,
kroz elektronički postroj...
uz pokretne skaline.

Čitava trajaše vječnost
ko kornjačina letargija.
Sjećajuć se močvare ovud
gdjekad nas prene nostalgija.

BAŠĆANSKE PLOČE GLAS

AZ V'IME Staro je slovo OTCA I SINA vsičeno
va belen OPAT DR'ŽIHA kamiku PISAH SE O
Slovo je PISAH SE Suncu mili znak ZV'NIMIR
da smo KRAL' HR'VATSKI odvavik tu V SVTUju
LUCIJu I BEŠE V' T' DNI Trajna-ni-ne-na
ni-ne-naj! More i suri Kras, dignite DA IŽE
DA IŽE ZDE ŽIVET' k nebu kanat naš:
Bašćanske ploče glas! Moli za nqe boga
za nqe moli boga Z'DAH za nqe
CREK'V SVOJU Trajna-ni-ne-na ni-ne-naj! Pi
sah SE O LEDINE More i suri Kras AZ OPAT
DOBROVIT' staro je slovo vsičeno V'IME
I SVETAGO DUHA Bašćanske ploče glaS

VRTAČE

Kamen, sunce, rubac zemlje,
zmija, pauk, gušterica;
svud ostrišci zelen-drače.

Oblak svija novo gnijezdo;
sa žabama žaboreći
kišu dozivlju vrtače.

Valjat će nam rahlit zemlju;
savit će se stara škina.
Dah od soli, miris nafte,
ćuh od fjake i morbina.

Eno, zvizdan sunce lovi,
rasipljuć se od veselja.
Zalutale dvije koze.
Smokva, loza, krpe zelja.

Tamo nagnula se ploča,
suhozidom gradeć kup.
Obruši se s neba točka;
bjeloglavi bit će sup.

Pak gromače i vrtače;
i vrtače i gromače,
trag od čovjekova kroka.

Odjek pjesme u uvali;
iz blizine zov predaka...
Čuješ li ga tu s visoka?

Kamen, sunce, rubac zemlje...
Iz vike sve tiši glasi
ko šapat ružarija...

U selu se zvon ogłasi;
zvoni Zdravomarija.

EGOCATALEPSISSPASMODICA

jaiSAMnomjERSAMPriJETOGAjakaoŠtOtu
BEZmeneNInemožepostoJATIpstojaTIJER
daMeneBILoNijeosimMENebILObiNIŠTA
jERtoSAMjaSamcatgrADiojerboJAsKRoMno
SAMnomMOgu
USTvarihoĆUre
ćiЯЯЯЯЯЯЯЯ
JerJEMeniipovje
reNOinikOmudr
uGomKojiSAMPrviIsHvatio!KAŽemIMENI
SeNeSaMoćiNivećiMNoGIpotvrĐUJUćiNJe
nicuBaŠuSVEMuaMNoGObiTOgaiugliBpRo
pALODaNISAMznaoprePOZNAtiSVEja&cjoj
jaIoloZNaOSaMu
očiTiPREpozNAt
iiUkOrijenuSAsJE
ĆipasuMeimNOgi
?preŠUćivaLiredO
mignOriraLIgoegogogoGoGoegoEGOavaj
!bezSKROmnosTijaEgOEGOegoegoYoyo
MeNiJERNitkoNemožetj.meniZaniJEkatiTo
seNemožeegOeGOegOEGOcatAlepsisSPA
smOdicap?%? CaTAlep@JA.meneMeni
spaSModi /cOgitoEGosUM/
caAjajajE (...) gosuM
moiMOImoiIchIch!
MeMeMeIoIoIoIo
I!JA ghrrrrrr
@@@@@
punctum
točka
ja

VEČER U ANTIKVARNICI

– Želio bih, evo, kupiti Slobodu,
kad je već taj popust, pa da nije skupa...
Pod ruku alejom da me nekud vodi
da mi srce strepeć uzalud ne luta.

– Da, mogo sam – priznah – Slobodu u hodu
čak milošću dobit bezuvjetno gratis,
al bojah se pritom nje kakova jeste,
pa me u dol stjera fuga libertatis.

– Imali smo! Pravu! Baš bi za Vas bila! –
djevojka mi reče, zatvarajuć kasu.
– Ne bje svojeglava, kopčala je stvari;
a lagana, Bože! Kažem, čista svila.

– Vratit će se ona – djevojka još doda.
– U oskudnoj uri, u najboljoj dobi.
Ljudi... tako uzmu pa je opet vrate
jer ne znamo ni mi sa Slobodom što bi.

JEDAN + JEDAN, TO JEST KRIŽ I RUŽA

Kada bi htio
tu jedan + jedan
nisu tek dva, dvojica,
dvije ili dvoje.
Jer križ jedan ide i ruža je jedna –
no, množice lebdeć među njima stoje.

Čekajući ovud express koji kasni
i mi ćemo stati međ prste u kretu
vremena što broje.
Pak što ak' i jesmo jedan ili dvoje
(A mnogo se toga i zbude na cesti.)
Na radiju netko dere se u noći:
Ne dajte se smesti! Ne dajte se smesti!
Pristupit će k stolu i zaborav mnogi...
S amnezijom skupa – sad ste već u troje!
(Jer križ jedan ide i ruža je jedna –
no, množice lebdeć među njima stoje.)

POGLED IZ VLAKA

Da,
baš to htjedoh reći
(kad riječ mi u grlu zape),
nešto o zdravlju i sreći
o tome kako i bez nas
hući kroz polja i klance
života i smrti pir.

Ali je kao na moru
u gorama i u zraku
naj
– čak i pod nasutom zemljom –
važniji
u srcu mir.

JOŠ NEGDJE OVAKAV SVIJET

Možda i stanuje,
tko zna...
i dalje od dalekih zvijezda
još negdje ovakav svijet!?
A na njem' i čovjek neki
da usamljen kući se vraća
u ruci držeći cvijet.

I maglica tako u sumrak
cestu da dotakne bijelu
a iza krošanja prvih
- iz dimnjaka radost gdje piri –
lavež da čuješ u selu.

PRIMORSKA VEDUTA

Fortunal je žustro razmaknuo vale,
iglice i travu stjerao do žala;
truli konop, daske što bi nekoć stale
u flotilu staru na kraju Kanala.

Kao da su hridi od oblakā pale,

yyyyyyyyyyyyPrem Nešto je uvijek Nešto
xxxxxxxxxxxxxxxxdok Ništa ostaje Ništa.
(Grla nam se raspukoše gubeći frekvenciju.
Bubnjevi u noći tuku tražeć kvintesenciju.)

* * *

I sve kad se gibanje prapočelom vrati.

I sve kad se mjera u beskrajju skrati.

Od neistraženih dubina
pa ponad svakoga sljemena:

Život je pobjednik smrti,
čista supstancija vremena.

Oblici, ideje i dvojbe
potporanj nalaze stamen:

*In nomine Patris et Filii
et Spiritus Sancti*

Amen

ααΩαα

ωωΑωω

ααΩαα

GIBANJE. MJERA, SUPSTANCIJA

Slavko Jendričko

Nove pjesme

PROSJEČNI OBJED

Četrdesetak godina nakon smrti
velikog vođe Mao Ce Tunga
i punih sto godina nakon Oktobarske revolucije

žuti doseljenik otvorio je u gradu restoran
na meniju s internacionalno
poznatim delicijama iz njegove zemlje

nisam se stoga morao puno mučiti izborom
patkica ponešto nepoznatog začina
salata od bambusa omiljenog pandama

ne osobito zadovoljan objedom plativši račun
naklonivši se govorno posve nesiguran
izgovorio sam pozdrav do viđenja na kineskom

pokupio sam ga u nekom kavanskom društvu
pjesnika Kirina i nepouzdanih prevoditelja

sit napustio sam restoran nimalo neopterećen
izrazom doseljenikova lica
nakon objave na njegovom uvjetno žutom jeziku.

MIJENE JAGUARA

Poput jaguara mislimo
muški pjegavo nasrćući
na nedohvatljive ljude

s prosinačkim vjetrom
odnesenim nekamo u
nepoznatu golotinju svemira

svi smo spustili trepavice
nitko ništa ne prati na monitoru

pobožno ih maštamo u iskušenju
ljušteći sa sebe svaku odgovornost

ne odupiremo se napasti gluhoće

posve ženski opipavamo svijet
padajući nemilice paralelno
s nesretnim proljetnim kišama

čije će vodene bujice isprati sve
s našim zimskim pjegama
sačuvavši tako malo ljudskosti.

GULJENJE NARANČI

Poslije ručka u restoranu motela
polagano guljenje kora naranči

koje odlažem na politički magazin
nervozno me asocira na uzaludno
ljuštenje metafora ideološkog znaka

koji uskrsava pomlađen
nikad zamoren svojim poslom

poput mene koji nepotrebno
stalno nešto otkidam sebi

nepovratno gubeći sjaj
posve nepopravljiv na licu
pri svakom pokretu osjećam se

poput jedinog čovjeka na svijetu
s mršavom voštanom poslužiteljicom
koja me nesvjesno šamara
svojim posve ispražnjenim pogledom
ostavljajući dojam da se
uopće ne pomičemo s mjesta
presvlačimo li to umjesto svoje kože
zapravo koru stoljetnim hrastovima
čiji gotovo radosni listovi trepere uz prozor.

SLIJETANJE

Ni po jednom religioznom običaju
s puno nježnosti pokapao sam
sve svoje mrtve mladalačke osmjeh
istog onog trena kada su izdahnuli
sjećam se i osmjeha tvog brata
koji je umro ubrzo tog jutra
nakon što je obojio dugu kosu u zeleno
tada sam shvatio da učestala
ponavljanja smrti dosade
kao i sve serijske očiglednosti
ne govori mi ništa više
što se ne tiče našeg vrenja
mogao bi nas iznenaditi plač
i protresti poput potresa
duboko bez izgovorene riječi
premda ne slavim rođendane osjećam
ozbiljne godine
u sve bljeđem plavičastom dimu aure
nimalo eskapistički kažem
slijećem s odbačenim opuškom
cigarete na pločnik

popušene strasno do samog filtera
s nimalo neizvjesnom sudbinom
ispod đonova cipela i čistačeve metle.

SADISTIČKA SILOVATELJICA

Posjedujem u knjizi
na stranici s posvetom
skrivenu fotografiju
žene koja nije više sa mnom

kada god joj se prohtije
iz kozmičkog crnila izlazi
poput milozvučne silovateljice

valjda su moja usta mazohističke
šutljive krijesnice koje

sluteći užitak nepogode

slabo osvjetljavaju postelju
u kojoj će me zvucima razapinjati

ne pomišljajući da mogu
spasiti čovječanstvo

ako sebe ne mogu osloboditi

njezine tuđine koja će to
zauvijek ostati
svirajući s dušama pokojnika

neostvarivu ideju spasa
sadistički me privezujući s tminom.

NATJECANJE SANJAČA

U spontanim predstavama
o smislu svemira
zvuk pastirskog biča u smiraj dana

ne čini par lastavica

koje pomno pratim nespokojnim
poslije kondicionog neumornog treninga
neisprekidanih mojih snova
jedini u natjecateljskom srazu
skupljenih grupa sanjača
nakon nekoliko sati otkrio sam
da se njihov brak raspao
uz pucanje svih krvnih žila
najuglednijih ornitologa
koje osim mene tada zavedenog
religijom slobode
anarhistima
i ultraljevičarima
nitko nije mogao ni čuti
zakoni prirode i naslijeđena uvjerenja
neupitno su oštrij od noževa
koji sasijeku i ne priželjkivanu
zlatnu medalju ovom snu
od tada ne volim takmičenja
koja bez utvrđenih propozicija
osporavaju disciplinu snova.

MODRICE U PRIMOZGU

Natučeno plavo lice
slab stavio sam ti u krilo
Sa zakašnjenjem postajem
svjestan tvoje nelagode
Neupitno te je oblio
slabo poznati osjećaj majčinstva
Nakon što si mi pogladila tjeme

polako nas je obuzimao noćni mir

Odbio sam prihvatiti bilo kakav
uobičajeni poziv u pomoć

Neka nekom drugom manijački treperi
svjetlo uz zvukove sirene hitne pomoći

Dovoljno mi je bilo nekoliko puta
namazati ožiljke čistim alkoholom

Modrice sačuvane u primozgu
verbalno ću ti darovati kao mladenki

teško zamislivog početka
nekog posve drukčijeg svijeta.

ČETVRTI KREKET

Na prvom ljubavnom sastanku
nisam govorio poput drugih muškaraca

bile su to možda na neki
način prijeteće riječi predstavljajući

karakterni nagon koji me vodi
u brutalne obračune

iz kojeg se može iščitati nešto poput
simptoma samoubilačkog

čini mi se da znamo što to znači

za osobu spremnu udariti glavom u zid
ne da razbije glavu
nego da prezre sve filozofske definicije

i tako probudi svjesnost
onoga čega se drugi pribojavaju

tvoja početna uvjerenost
da me možeš izdržati

zadržala me je uz tebe

i nakon ponekih krvničkih izljeva
spavamo već u četvrtom krevetu
kupljenom nakon što su se prethodni
s nama prosanjani temeljito raspali.

GONIČ

Sam sebi sam gonič
ne dopuštam si okrutan

odustajanje od zamišljenog beskraja
sličnog putovanju dugim nitima satene haljine

Poput deve noću spavam
pred tvojim šatorom

ne čuješ buncam u mračnoj boji
koja davi mjesecinu

uskraćujući mi ludu slobodu
čitanja svog bića
na posve bijeloj stranici

Počinjem shvaćati stigli smo
svatko na svoju stranu

prijatelji s kojima smo na parketu
do jutra pili
većinom su nestali netragom

samo rijetki od njih ostali su sa mnom
ili s tobom
u proživljenim neobičnim trenucima čistoće

sada već sumnjive poput
spomenute bijele stranice

ona je i njima nesumnjivo
na vrhu jezika

samo što nisu izgovorili
na glas osjećaj blizak porazu

Ne moramo biti nagi prije nego
što ponovno skočimo u rijeku

život će nam biti nov
dok ne stignemo na dno

na kojem će nas obuzeti mir
preobražavajući tijela u blaženi prostor.

ALEGORIJA

Kada su nas pospremali
bili smo tvrdih duša od onih

kojima su tamni noževi
zariveni u koru stigli do sjemenki

Baka je cijelu zimu pekla
police krumpira
samo ponekad jabuke u rerni

Nije nas ostalo više od nekoliko

bili smo otporni
nismo istrunuli

s ostalim jabukama
u sandučićima

nisu nas izjeli
ni pregladnjeli crvi

Cijele dane i noći sebično sam
čuvajući sebe
na svaki simptom nasilja

razgorio nas oboje
poput cvjetova korova

Pluća su im sagorijevala
kao željezna rudača

u zauvijek uspavanim sisačkim
željezarinim visokim pećima

Nema više mjesta strahu
preživjela smo alegorija

šapćemo samotnim usnama.

TREPERAVA SVJETLOST

Svaki put kada fotografija
padne sa zida
dogodi mi se nešto strašno

zakucavajući ponovno čavao
izgubim pamćenje

ne znam koliko duša ima godina
kada sam je našao u katekizmu

nisam osjećao blizinu njenog daha
poput mirisa cvjetova

čije vrijeme oprašivanja za mene
čuvaju pčele u zimskom snu

svaki put stavljajući sliku na zid
poželim nemoguće

da je zadržim u sebi kao trajan san
koji sanja za nas oboje

podučavajući nas suvišnosti tješnja

ne znam koliko duša ima mene
osim tebe noćima pod plahtom

treperave u daljini nestvarna su svjetlost.

TORTA

Svi bivši muževi žene potencijalni
mladenci i nevjeste Marxovog Kapitala

govore istinu koja nikoga ne može
osloboditi ni savršenim alatima od riječi

e ne uspijeva sućutno podijeliti
sada već metafizičku tortu

što prije zaboravim pitanje
da li su velike tragikomične drame

odigrane savršeno zamišljenim redosljedom
cijelim bićem bit ću u manjoj stezi

nikada se više ne gurajući
u antologije veličanstvenih ideja

manijakalno kličući uvjerenja
konzumirajući sebe do anoreksije

prekosutra moj život će bljeskovito trijumfirati

sve voljeno naučeno znanje čitanjem
uključivo svoju vrhunski uvježbanu
manipulaciju emotivnom inteligencijom

uložit ću u novog sebe pragmatičnog čovjeka.

DJEČJE NEBO

Treba mi šutnja poput krika
kojeg nitko ne čuje visoko na planini

gdje ni zvijeri ne traže stanište ni hranu

samo rijetko ljudi navraćaju planinareći
da se privremeno sklone od sebe

od penjanja ubrzani otkucaji srca
začepe im uši manjkom kisika

zabavno im je pod šatorom
ostati budnima cijelu noć

ne sljedeći svoje karijere
koje se slijevaju niz padinu

one će ih ujutro veselo dočekati
poput dragih gostiju

otkrivajući im kada se spuste dolje
da im je tamo bilo lijepo
s neizlječivim narkomanima

koji više ne žele da budu ništa drugo
osim video-igrice na dječjem nebu

ne pomišljajući da sve insceniram za sebe
dlijetom kojeg je bog uposlio na mom licu

on neprikosnoveni moćnik zna
da je svoj dio slabosti sakrio u mene.

EKOLOŠKI SAPUN

Vitez iz bajke otopio se nekog
Nezapamćenog srpanjskog podneva

Poput muzike u Mozartovoj kuglici
Na vrelom suncu u tvojim ustima

Postajem uplašeni čovjek koji osjeća
Da je skliznuvši s Alpa stranac

Koji se nevoljko ogleda u tvom licu

Kamuflirajući misli govorim skriven
U glatkom slajdu spreman

Da se svakog trena priključim
Nejasnoći oljuštene svijesti životinje

Pokažem drugo lice ludila
Koje vješto izmiče na kraju svake rečenice

Pogledaj, ležim preko puta tebe

Odrađujući svoj posljednji
Najteži životni posao

Perem dušu ekološkim sapunom

Dok ti večeras sjediš
Pred ugašenim televizorom

Uplakana nimalo ne skrivajući lice.

POSLJEDNJA KUĆA SNOVA

Čovjek sam sav u dimu
uznemiren ne prestajem
paliti cigaretu za cigaretom

nezadovoljan danas nikako
ne uspijevam potisnuti
baš ništa od zaboravljenog

ono silovito nadire
iz prstiju koji drhte

iza mojih koraka
ostale su masovne grobnice riječi

s ugašenim jaucima beskućnika

Odveo sam te dalje incognito
znajući da ćemo tamo nastaviti živjeti

na novim stratištima kao i iza nas
premda sada bez sjećanja

osjećajući se vječno beskućnicima

dopusti da ti budem slabašan štit
od sunca oluja s tučom snijega

braneći prostor zagrljaja bez granica

od svega što ulazi bez dopuštenja
u našu posljednju kuću snova bez krova.

AUTO/PORTRETI NA ZIDU

Za kavanskim stolom
usputno izbrbljana

vrckasta imenica kurvica
umilno zazvuči zrakom
u njoj opijene uživaju
ljepše od bilo
koje savršene ljubavi

dražesno se pretvarajući
kako su ljepše izvana

premda sunce iz njih
doziva svaki moj mogući poraz

koji će me s njima progutati

kada se u predvečerje
poput smrtnog hropca

svom silinom raspomame
orgulje iz napuštene crkve

na visokom crnom brijegu.

KRISTALNA KUGLA

Ne izbjegavam ponekad ni
uznemirujuće riječi

iza njih ostaju usrana
ptičja gnijezda

obitelji legalno bacaju
iz kuća poput vreća krumpira

Dok se ne vratim
ne znam da li iz revolucija
preljuba opijanja pljačkanja banki

ove iza leđa plakate za izbore
mjesecima poružnjele od kiša

zamijenit će novi uljepšavajući ulice
ponovo zavodeći odbačene s novim dušama

Do tada da ne zjapi poput mene prazna
unajmio sam sobu
Ciganki s kristalnom kuglom

ona u njoj do u detalj sve već vidi

pouzdana zna hoće li joj stan

ostati u trajnom vlasništvu

nakon što metal bude kratko sjajio
duboko u mom oku
dok ne potamni sa zjenicom.

MEČEVI

Nokautirao sam u prvoj rundi
sve slinave emocije djetinjstva

sve nakupljene u mladosti pobijedio sam
neusuglašenim sudačkim bodovima

na koljenima napuštajući ring
prigušujući pseći cvilež stisnutim zubima

s tobom sam proveo zrelo doba
no ono nije proteklo bez borilačkih vještina

zahvaljujući nepokoravanju gravitacijskim silama
održala si me na nogama usprkos porazima

s kojima se poput veselog dječaka
igram kao s klikerima pred zgradom sam

nedefiniranih osjećaja čekajući meč
u kojem će mene nokautirati smrt.

BITKA S NEDOKAZIVIM

Nemoguća misija
Pisanja pjesme ranicama

Ljubit ću te s kruhom
Pred prodavačicama

One su očekivano usplahirene
Kažem im ne bojte me se
Skupa sam s vama na križu

Nasmiješen podastirem
Neuvjerljive dokaze

Laboratorijsku analizu
Krvi svakog slova

Premda noću spavam
Ispod kravljeg vimena

Neuhvatljivi su mirisi
Amonijaka u zraku

Pjesmom nedokazivi poput mog
Bezgrešnog začeca.

NEUSPJELO PISANJE POGOVORA

Pogovor noćnom dijalogu
u šumskom kafiću
u podnožju tamne visoravni

zamišljenom bez drugih sudionika

trebao je govorom nadjačati tišinu dima
koji nije prestao kružiti prostorom
poput naših aura na nerazumljivom jeziku

nema života u odsustvu umjetnosti
ni u najboljoj scenografiji života

u kojoj krcka hrskavica na stalno
novom početku davno izgovorene rečenice

mi bismo valjda trebali znati
da je najvjerojatnije već poružnjela

Na ogradi galerije slabo vidljiv lik
možda nam dodatno unakažava lica
savršenom sintaksom Danteova pakla

udomaćenog u vinu rastresenih demijurga
koje nam je za stol donijela oluja
za vrijeme vatrometa u tvojim glagolima

piti
ljubiti
ševiti

cviliti
tako suvišno na prvu jutarnju zraku

ne dopuštajući svršetku
njegovu logičnu brutalnu točku.

OSVETA FUTURISTI

Odijevajući se za odlazak
Na bogoslužje u šumu

Nožnim prstima izgurao sam
Sve preostale njegove oblake iz hlača

Na putu neočekivano sreli smo nekoliko
Crnaca neopasnih zmija oznojene radnike

Svi snovi su pažljivo režirani sastanci

U predasima polijegali bi tik uz stazu
Iz smeđih papirnih kesu puneći usta

Samo sam se ja podalje izdvojio
Puneći iz osвете uzaludnom
Imaginacijom smrskanu glavu futuriste

Pustim jutrima koje je izdao umoran od
Svojih metafora nakon ostvarene revolucije

Zbunjeni izdaleka smo zapazili
Nepostojanje šume u kojoj smo
Na isti dan svake godine meditirali

Samo su svježi debeli panjevi
Sjajili zadnje ostatke njezine duše.

Darija Žilić

Raj je tu

EMONA

U svim zemljama postoje mjesta gdje ima gladi,
To su dobro sakrivena mjesta koja ne vidim kad
Šećem gradom i gledam sivu rijeku.
Vozi me čovjek koji zapravo ne postoji: nema svog
Identiteta, samo uzima novce i bježi kad padne noć.
Kćeri bogatih odvjetnika smiješe se nadmoćno i znaš već,
Sumrak je i ostaješ sama u uskim ulicama.
U tjeskobnim hostelima pesnice pjevaju jedna drugoj,
Bake odjednom postaju živahna djeca: potrebno je samo malo –
Monolog, zagrljaj jelena u hladnoj noći ili dodir male životinje.
Vlakovi su prazni, možeš u kupeu pričati naglas i čitati pjesmu
Sve do Zagreba. U Dobovi saznaješ da si tako nalik vozaču
Uz sivu rijeku. Bez identiteta. I nikog nije briga.
Filantropija kao suludi projekt i miris lipe koji sve te slike
Čini nestvarnim, kao što je nestvarna slika
Rojeva komaraca u tamnoj noći finških turista.

SVANUĆE

Nisam ničija žena i ne okrećem se,
U malu kutiju stavila sam tri velika straha
Koji su nalik velikim naušnicama od srebra.
Pjesme koje sam posvetila onom koji me ne voli
Stavila sam u veliki fajl, da ondje čeka uredničku ruku.
Prije tri dana pala sam s bicikla, odletjela i u zraku uhvatila
Mandarinu. Sada ležim i čekam svanuće u kojem ništa neće
Boljeti – ni ruka, niti srce, niti velika kugla prošarana zlatnim
Nitima. Svanuće u kojem obuvam smeđe cipele i krećem prema
Vratima iza kojih nema ničeg, osim radnog stola.

VRT

Dovoljan mi je samo taj vrt
Bez krumpira i šarenog cvijeća,
Samo stabla jabuke i sve to povrće
Koje se pretvara u veliki zeleni list
Ispod kojeg je zemlja i blijedo korijenje.
Samo vrt, nakon svih tih deklaracija i
Potpisa, velikih priča i malog kamenja
Koje je letjelo iz tuđih usta kao mač
Koji udara tamo gdje najviše boli.
U vrtu mačke zavijaju, miriše rajčica,
Čekamo lozu da donese plod i da
Se ispeče ljuta rakija koju piju samo
Susjedi i bolesna djeca.
Vrt, pored terase, bez kućice za ptice
I tihih strašila. I mir u kojem spavaju
Ptice i ljudi, koji nakon svega čekaju
Svitanje.

RAJ JE TU

Raj je tu, oko nas, rekla je, i
Okrenula se prema muškarcu koji je
Izabrao *Ferrero Roche* umjesto putovanja
U neizvjesnost, umjesto žene u vrtu sa
Šparogama. I da, što još reći o svijetu
S praznim marketima, raketama
Koje stoje uspravljene i čekaju jutro u
Kojem konačno počinje smak svijeta?
Dragi moj Aslam, tvoje tamno lice i
Poruke sa srcima, kako da sutra dođem
Do Grčke i provedem samo dan dva
S tobom na ležaju koji je svega dva tri
Centrimetra viši od grubog poda bez
Tepiha, bez ikakve nade da ćemo u tom
Cardu provesti ostatak života.
Raj je tu, u tvom pogledu preko video
Ekрана, u tvojim porukama s kavom i
Cvijećem, u tom sprešanom Orijentu
Koji se spustio na Mediteran, vlažan
I suh u isto vrijeme. Klizim, opet bježim
Ovog jutra u mjesta iznad moga grada i

Samo me misao o tvrdim papirima može
Sprječiti da otplutam, kao nekad,
Miljama od sidra i čvrste obale.

SUNCE

Na rubu uvale pojavilo se ogromno Sunce
Iznenada. Možda je to bio početak Svijeta.
Već sam se umirio: djeca su dobila svu pažnju
I mogu sad dalje... Tvornica je otpustila
Svog snenog radnika, gradovi su ga izbacili,
More ga nije dočekalo raširenih ruku. Samo
Sunce je stajalo ispred njega i neka prozračna
Psihodelija, zvuci prirode i glasovi puka s
Dna i iz središta pouljenog Svijeta.
Kamo dalje? Nakon smrti, opet se živi, glava
Zauvijek ostaje kao otvorena knjiga, zalijeću se
U nju mušice, igle, dodir Svemira i cijuk ptice.
I veliko Sunce pred kojim se igraju djeca i šute,
Ništa još ne razumiju: ni ples riba, niti propast
Ulice, niti nevinost koja klizi niz mala koljena
I ulijeva se u more, rijeku, na tromedi, u mješavini
Jezika i na rubu uvale nad kojom svijetli i svijetli
Veliko sunce, kao početak novog Svijeta.

PLAVI BALON

Sanjao sam plavi balon, visoko gore
Iznad planina i mora.
Moje ruke ga čvrsto drže, ali vidim
Pad je blizu, puštam ruke i čekam
Da tijelo se spusti na cestu, u rijeku,
Da nestane među škorpionima koji se
Nakon samo jedne obične riječi pretvaraju
U ptice. Pitome i meke.
No spuštam se lagano, vjetar me nosi,
Na cestu, među stotine ljudi, i odjednom
Hodam po tlu, kao da se ništa nije dogodilo.
Plavi balon nestao je negdje, među oblacima,
A dočekala me mekoća tvojih ruku i cesta od
Pamuka. I sada, hodam nakon svih tih
Padova i smiješim se, na tromedi

Gdje miješaju se jezici i rastem od tvojih
Pjesama kao malo dijete.

NIGDINA

Danas sam čitala više knjiga
A sve su bile o crnilu, bijesu, nigdini.
Pripremala sam razgovor o traumi i
Nesanici, upijala sunčeve zrake kroz
Škure u kupaoni. Sutra od jedan do tri
Nema vode i već stvaramo zalihe:
Jedan karnister za jedan sat.
Gornji kat čist je kao suza, parketi
Se cakle, mirišu kemikalije i sapuni
I polako ispirem sjećanje na zimu i
Siječanj u kojem si stalno bio kraj mene.
U ožujku više nema nikog, ali vrt je već
Pun ljubičica, psi laju kao gladni ljudi,
A radijatori isijavaju posljednju toplinu.
Ostavljam te u brlogu i zatvaram vrata,
Medvjedi donose voće i ptice navješćuju
Jutro u kojem više neće biti zabuna niti
Krivih čitanja. Svuda je crnilo koje na
Nigdini prelazi u svjetlost i donosi
Komad zemlje na rukama i miris dima
U njedrima koja se još uvijek rastapaju

ROŠTILJ

Spremaju se prvi roštilji: miris krvavog
Mesa, lahor, tupo lice tajnice i kratka misao
O smrti. Krevet na kojem se vide tragovi
Kamilice i znojni dlanovi uzbuđene majke.
U velikom dućanu možete kupiti samo kruh,
Ljudi leže po cestama i sanjaju diktaturu,
A psi se meškolje u dvorištu, izvan prazne
Avlije. Ovo je država sa sitom među grudima,
Pijesak klizi po tijelu i sve se odjednom pretvara
U zlato, veliko i okruglo sunce koje struji iznad
Oblaka i doziva tišinu. Meso tamni i pretvara se
U ugljen koji ćemo rasuti po vrtu, kao po groblju
Iz kojeg nestaju zadnji tragovi života.

VRATA

Pokucala sam neki dan na vrata
I rekla: primite me, uzmite, ja sam
Ona koja voli djecu i ljude, pjesme i
Igračke. limun i kavu. svitanje.
Ja sam ona koja stoji izvan i čeka
U vrtu neko veselje, izbjegava omaru.
Zima, svuda oko nas zima, muškarci
Koji vole interpretacije, igrači stolnog
Tenisa i bića s dvije glave.
Pred vratima nema nikog, osim anđela,
Koji čuvaju ptice umorne od zraka i
Žene koje stoje izvan vremena.
Pokucala sam neki dan na vrata,
S dvije tri značke i tri preporuke,
Rekla sam: primite me, oni su samo
Vrtili i vrtili glavom. ali ja se ovaj puta
Nisam spuštala. Moje ime je zvučno,
A moji pogledi daleko nadilaze uskoću
Vaših prizemnih stranica.

JUTRO

Nekad samo legnem nakon doručka,
Na veliki krevet s bijelom plahtom i
Otvorim nakratko prozor da uđe zraka
Koja se prelama u krivom kutu ili ptica
Koja zimi traži utočište. no tko zna što još
Ulazi tada u sobu: nevidljiv čovjek, skrivena
Letjelica, sunčana planeta ili šareni zmaj..
Evo tvoje tijelo, pojavilo se odnekud, u sjaju,
Spušta se poput meteora na jastuk, na prepone
I u tom raskoraku jutro dobiva snježnu boju,
Dan postaje cjelovit, noć se nikad nije dogodila.
U tom okretu dvaju tijela, soba ostaje kao
Rasprsnuta bomba, a svijet se čini kao
Rub, kao očita katastrofa. Nakon svega, ostaje
Miris koji se gubi i kocke od kojih opet netko
Izvana sastavlja novu priču.

ZADNJI DANI OPORAVKA

Polako već pišem lijevom rukom,
Crni krugovi na ramenu, već se smanjuju,
Češće se spuštam stepeništem do prizemlja
I bez straha oblačim majice dugih rukava.
Okolo mene još uvijek su stvari: knjige, šalice
I veliki klizni ormar iz kojeg ispada suvišna
Odjeća. Na kraju oporavka, ostaje pitanje:
Što rade ljudi s jednom rukom manje u
Zimskim noćima? I kako se otvaraju vrata
Koja vode u Beskraj, ako nemamo krila?
Zadnji dan oporavka pišem o jutru, preslažem
Rečenice, skupljam grumenove prašine u kutu
I otvaram prozor da sunce donese još više topline.

Ivan Aralica

Veziĵa

Blažu je majka pred oltar donijela pod pregačom, u trećem mjesecu trudnoće, pa je Blaža u oca i majke bila prvo dijete. Za većinu prvorođenčadi činjenica s malo utjecaja na daljnju sudbinu, za Blažu činjenica nad svim činjenicama donesenim na svijet samim rođenjem. Majka je, nakon njezina poroda, nastavila rađati u razmacima od sedamnaest do dvadeset mjeseci i ubrzo je rodila tri sestre, sve tri zdrave i vesele, iznad svega dobra apetita. U porodu petog djeteta, ovoga puta svoga sina i Blažina brata, majka je dobila sepsu i preminula, a dijete je ostalo na životu, i ono zdravo, veselo i spremno na hranu kad god bi imalo što jesti. Bilo što da je bilo! Petoro djece, od kojih je, najstarije, Blaža, ulazilo u sedmu godinu života, ni s majčine ni s očeve strane nije imalo bake, koja bi prihvatila njihov odgoj, pa ocu nitko nije zamjerio – dapače, svi su ga pohvalili i u tomu mu pomagali savjetom – što se drugom ženom oženio četiri mjeseca nakon smrti prve, djevojkom u godinama, koja se i nije mogla, ni zbog odmaklih godina ni zbog nelijepe vanjštine, udati ni za koga drugoga nego za udovca komu su od prve žene ostala siročad.

Maćeha Kata ni po jednoj osobini nije nalikovala na maćehu iz bajke. Ono, da bi bila zločesta i ohola, unaprijed, samim tim što je maćeha! Ako je ponekad i nastupila strogo i samouvjereno – što se moglo činiti zloćom i ohološću – činila je to kad su je prilike silile da takva bude, misli li s toliko djece izići na kraj. Vodila je jednaku brigu o svoj muževljevoj djeci, o najstarijoj Blaži, koju je prikladno odjenula i odvela u školu da pohađa prvi razred, o tri njezine sestre, koje su se još držale kuće i ognjišta i o posmrčetu, koga je morala naučiti svemu, počevši od dubljenja na dvije noge, pa nadalje. Kako je počelo tako bi se i nastavilo, da se, ne njezinom krivnjom, nisu promijenile prilike. I sama je zatrudnjela i počeo je rat! Muž je morao u vojsku, a ona je s djecom u kući i djetetom ispod pregače doma ostala sama.

Blaža je u mnogim stvarima bila posebna, u jednoj je bila unikat. Jedinствен slučaj! Ako bi se i mogla naći osoba koja je tri puta u tri godine

pohađala prvi razred i nije ga uspijevala, jer je za učenje tupa, završiti, ne bi se mogla naći osoba bistre pameti koja je tri puta pokušala pohađati prvi razred, da bi ga završila s uspjehom i u svom pokušaju nije uspjela. Kako bi ga na kraju, taj prvi razred, završila i ne pohađajući ga ni dana i ne dobivši svjedodžbu da ga je završila. Doda li se tim čudima i još jedno, da je, svršivši na taj način prvi razred, preskočila drugi i počela pohađati treći, takav se primjerak učenika zbilja nigdje drugdje, osim nije u Suhom ratu, ne bi mogao naći. I tomu se, da je jedinstven slučaj učenika, Blaža čitav život smijala i druge na tom uspijevala nasmijati.

I prije nego je otac otišao u vojsku, maćeha je rodila svoje dijete, još jednog brata. Dok je otac bio kod kuće, Blaža je pohađala prvi razred, a kad je otišao u vojsku, Blaža je školu morala napustiti i pomagati maćehi u odgoju braće i sestara. Pomagati u održavanju gospodarstva i kućanstva, onoliko koliko je sa sedam godina starosti pomagati mogla. Po današnjem pravilu da najstarije dijete, zarana, preuzima svom uzrastu prikladne poslove u kućanstvu i gospodarstvu, ako nema dovoljno odraslih ukućana koji bi te poslove, dok ono odrasta i školuje se, na sebe preuzeli. Mislilo se da je to privremeno, da će ona prvi razred nastaviti čim se otac vrati iz vojske. Ali, kad se otac iz vojske vratio, ne obranivši državu, na Suhom je ratu jugoslavensku vlast zamijenila talijanska i škola, kakvu je Blaža pohađala, prestala je raditi. Tako je prvi pokušaj pohađanja i završetka prvog razreda propao! Što su je naučili, to je znala, ali svjedodžbu o završenom prvom razredu nije dobila.

U novoj školskoj godini na školu došla je talijanska učiteljica i Blaža je, sa svom svojom generacijom iz prošlogodišnjeg prvog razreda, pošla u talijansku školu. U nju je išla sve dok partizani nisu, na cesti poviše sela, dočekali kolonu talijanskih vojnika i masakrirali je, a nova talijanska vojska, uz pomoć kninskih četnika, nije zapalila zaseoke uz cestu i pobila mnoge od stanovnika. Učiteljica se, iako zaseok, gdje se nalazila školska zgrada, nije bio uz cestu i nije bio zapaljen, pokupila i pobjegla, nitko ne zna kamo, jer se nikad vratila nije i nije tražila priliku da usmeno ili pismeno kaže zašto je i kamo zauvijek pobjegla. Tako je propao i drugi pokušaj završavanja prvog razreda, pokušaj koji je, bez obzira na učiteljin bijeg, bio osuđen na propast i prije nego je počeo. Naime, Blažin je otac na samom početku toga pokušaja rekao da njegovo dijete neće ići u talijansku školu, pa je, da održi javno danu riječ, kao partizan sudjelovao u napadu na onu talijansku kolonu.

U trećoj ratnoj godini, kad je kapitulirala Italija, a partizani, osim cestom i željezničkom prugom, ovladali područjem uz more od Šibenika do Trogira, u koje njemačka vojska nije imala zašto zalaziti, ako joj je bio nesmetan prolaz cestom i prugom, partizani su u seoske škole, gdje god se to moglo, doveli i smjestili učitelje, neka djeca ne rastu nepismena, budući da je stopostotna pismenost naroda, mladeži i staraca, bio njihov revolucionarni politički program. I u Blažin je zaseok došao jedan takav učitelj, došao i smjestio se u učiteljski stan. Doduše, pravi učitelj nije bio, od škole

je imao samo šestogodišnju pučku, ali je i s to malo naobrazbe program opismenjavanja nepismenih s uspjehom mogao ostvarivati.

Većina je djece, prvoškolaca i onih koji su u dva navrata bezuspješno pokušavali završiti jedan od četiri razreda jugoslavenske i talijanske škole, pošla u školu. Pošla bi i Blaža, kao što su pošle i dvije njezine vršnjakinje i prijateljice, Svetinka i Šimica, da joj je školu dopustila pohađati maćeha i da je učitelj, stalno, i u razredu, s pištoljem o pojasu i petokrakom na kapi, imao srce, kao što je imao pravo – bio je i učitelj i vlast – prisiliti Katu da pastorku pošalje u školu.

Imao je pravo, nije imao dušu i srce da to pravo koristi. Katin je muž kao partizan ratovao daleko od svoga sela, pa Kata bez pastorkine pomoći nije mogla i obrađivati polje i brinuti se o šestoro nejake djece, od kojih, izuzimajući Blažu, dvoje šalje u školu. Kako bi to i mogla nekako činiti sama, bez Blažine pomoći, pa i nju, treću, poslati u školu, nije se sama, bez Blažine pomoći, moglo brinuti još i o stadu od deset ovaca s jednim ovnom i dvije koze s jednim jarcem... Dobri ljudi, shvatite ženu! Orađivati polje i brinuti o djeci sama bi nekako i mogla, ali bez Blažine pomoći, da po cijeli dan ide za ovčjim i kozjim repovima, ne može, pa što god tko rekao i učinio.

Bio ne znam koliko revolucionaran, bio ne znam koliko *svjestan uloge pismenosti u revolucionarnom kretanju svijeta prema svijetloj budućnosti*, učitelj s pištoljem o pojasu, seljačko dijete, nije imao srca maćehi uskratiti pomoć njezine pastorki. Nije imao ni duše ni srca, koliko god želio da Blaža, još u tijeku rata, u jednoj školskoj godini, završi prvi i drugi razred, kao što će ih završiti njene vršnjakinje i prijateljice Šimica i Svetinka, pa se i ona na kraju rata, u danima slobode, upiše u treći razred kao i većina ostalih njenih vršnjaka i vršnjakinja. Nije imao dušu tim prije što Blaža u selu nije bio osamljen slučaj, bilo je i druge djece, muške i ženske, koja su morala raditi i nisu mogla pohađati školu.

Tek kad je zavladao mir, otac se vratio kući i preuzeo na sebe poslove oko maslina, vinove loze i ječma, tek kad se maćeha, ostavši ponovo noseća, posvetila domaćinstvu, a vlast nije nikomu dopuštala da dijete ne šalje u školu, činilo se da će Blaža, koju su sada u čobanskim poslovima mogle zamijeniti i dvije mlađe sestre, poći u prvi razred, pohađati ga jednu školsku godinu i na kraju dobiti svjedodžbu da ga je, konačno, u trećem pokušaju, završila. Činilo se, ali se ni to nije dogodilo.

Nova učiteljica, također partizanka, završena učenica građanske škole i šestomjesečnog učiteljskog tečaja, ali bez pištolja za pojasom i petokrake na kapi, po uputi prosvjetnih vlasti, sve je učenike, njih dvadesetak, koji za vrijeme četverogodišnjeg rata nisu pohađali nikakvu školu, podvrgnula ispitu, kako bi vidjela što znaju, jer su neki od njih bili učenju pisanja i čitanja podvrgavani na razne izvanškolske načine, i kako bi ih, prema zatečenom znanju, rasporedila u odgovarajuće razrede.

Kad je Blaža došla na ispit, pokazalo se da ona čitati i pisati, zbrajati i odbijati, množiti i dijeliti zna koliko znaju i najbolji redovni učenici prva

dva razreda pučke škole. Štoviše, da ona zna naizust i sva štiva i sve pjesmice iz čitanaka koje su služile u jugoslavenskoj, talijanskoj i partizanskoj školi za prva dva razreda, i cjelokupno gradivo koje se učilo iz prirode i društva u prvim dvama razredima tih škola.

«Kako to?» upitala ju je učiteljica kad je provjerila njeno znanje, koje je nadmašilo znanje bilo kojeg od učenika koje je ispitivala i po razredima razvrstavala. «Kažeš da ni jedan razred nisi završila, kažeš da partizansku školu uopće nisi pohađala, a znaš sve kao da si sve te škole pohađala i došla svjedodžbe za prvi i drugi razred.»

«Ah!» uzdahnula je Blaža i zanijemjela.

Suze su joj orosile oči. Domalo su joj se dvije kaplje počele, lagano, iz očiju slijevati niz obraze i teći prema bradi, dok je, ne trepćući trepavicama, učiteljici gledala ravno u lice. Učiteljica je do suza ganuto dijete tješila da prestane plakati i hrabrila neka joj kaže kako je sve to i bez pohađanja škole naučila. Blaža se učiteljičinom utjehom, kad je osjetila koliko joj je učiteljica sklona, utješila, otvorila i raspričala, pa je učiteljica, prije odluke u koji će razred smjestiti Blažu, doznala sve, iz prve ruke, što je htjela znati.

Kad je u travanjskom ratu prekinut njezin prvi pokušaj da završi prvi razred, Blaža je, čuvajući ovce i koze, zajedno sa svoje dvije vršnjakinje, Svetinkom i Šimicom, nastavila učiti iz čitanke, računice i prirodopisa sve što je preostalo da se nauči do kraja školske godine. U tom je učenju Blaža prednjačila, a dvije su prijateljice kaskale za njom. Kad su proradile talijanska i ratna partizanska škola, koje Blaža, znamo zašto, nije pohađala, ali su ih pohađale Svetinka i Šimica, čim bi se njih dvije, nakon završetka nastave, pojavile kod ovaca, Blaža bi ih pitala što su toga dana učile i, kad bi joj rekle, sama to, iz udžbenika ili njih slušajući, učila. Na taj je način i njih silila da uče i rješavaju domaće zadaće. Da bi na kraju gradivo od njih bolje znala!

«A tako je to bilo!» rekla je učiteljica i upitala Blažu: «Bi li voljela da te sada upišem u treći, pa da školu nastaviš pohađati zajedno sa Svetinkom i Šimicom?»

«Bi!» rekla je Blaža i oči su joj se ponovo zastaklile, prije nego će se dvije suze pojaviti na obrazima.

«A bi li to mogla?»

I Blaža nije odgovorila, ali su njene suzne oči kazale da i to bi.

Tako je Blaža postala jedinstven slučaj u povijesti školstva Suhog rata. Ne samo da iz tri pokušaja nije dobila svjedodžbu prvog, nego je, preskačući drugi, upisala treći, i prvu školsku svjedodžbu dobila tek za treći razred.

Nakon četiri završena razreda osnovne škole u Blažinu rodnom selu, ako se željelo školu nastaviti, željelo a ne moralo kao do sada, mogao si je nastaviti u osmogodišnjoj školi u Selu, središtu svih sela i zaseoka na Suhom ratu. Netko tko ih gleda sa strane sva naselja na Suhom ratu smatra selima, pa i njihovo središte, Selo smješteno na poluotoku, razumije se, uz more. Ali stanovnici naselja Suhog rata selom zovu samo Selo, svoje

središte, a sva ostala sela i zaseoke, osim po njihovim vlastitim imenima, skupno, zovu Stanovima. Po istoj logici stanovnike Sela zovu Seljarima, a stanovnike Stanova Stanarima. Sva su djeca Seljara morala pohađati osnovnu školu u trajanju od osam godina, jer im je bila pod nosom, usred Sela. Stanarska djeca, pak, jer su, do škole nizbrdo a od škole do svog zaseoka uzbrdo, morala tamo i ovamo pješaćiti i više od deset kilometara dnevno, tu su školu mogla nastavljati ako su je željela nastaviti, a mogla su je i ne nastavljati, zadovoljiti se sa četiri razreda završena u svom selu.

Blažine prijateljice Svetinka i Šimica školu u Selu nastavile su pohađati, a Blažin je otac iskoristio zakonsku mogućnost, zabranio joj odlazak u osmogodišnju školu i sudbinu joj vezao uz ovce i ovna, uz koze i jarca. Svetinka i Šimica, od roditelja poslana u seljarsku školu, da je završe i, nakon nje, nastave srednjoškolsko školovanje u nekom od gradova, opterećene učenjem i dnevnim pješaćenjem od deset kilometara, prestale su pasati stada svojih obitelji, pa je Blaža uz ovce i koze, ovna i jarca ostala bez društva svojih vršnjakinja. Pasla ih je u društvu starijih žena, najčešće, svakodneвно, u društvu Svetinkine tete Janje.

Navikla da stado ne čuva bez posla, učila iz knjige ili radila nešto u rukama, u nemogućnosti da od prijateljica uči ono što one same u školi uče, makar je i dalje čitala sve što bi joj bilo dostupno, Blaža je novi izvor znanja, da ga uči i nauči, i novi posao, da ga obavlja i ima korist od njega, našla kod Janje, žene u kasnim zrelim godinama života, koja je znala sve što je seoska žena kroz život u Stanovima, i tamo gdje je bila udana, mogla naučiti. I koja je, što je bilo od posebnog značenja, budući da nije imala svoje djece ni djece iz svoga roda koja bi od nje to što zna htjela učiti, bila voljna svoje znanje i umijeće prenijeti na Blažu i u tom prenošenju naći i nov posao u pastirskoj dokolici i novu radost, da se s mladošću druži pod staračke dane.

Netko bi mogao reći što Blažu tom znanju i tom umijeću nije maćeha naučila i što je maćeha nije uputila kako se od toga znanja i toga umijeća može imati koristi. Činit će mu se kako je u pravu sve dok ne sazna da to znanje maćeha nije znala, a da to umijeće maćeha nije umjela. A da je i znala i umjela, od mnoštva poslova imala je samo toliko vremena da Blažu, ujutro, kad odlazi na pašu, uputi neka stado, ako je zima, ne dogoni kući prije večeri, a ako je ljeto, prije podneva, u oba slučaja, kad je sito i, ako su pri mlijeku, kad su vimena ovcama i kozama nabrekla.

Janja je Blažu naučila vunu prati, vunu *gargašama* vlačiti, vunu u kudjelju smotati, a kudjelju na preslicu pričvrstiti, sve tako da bi konac, kad ga prelja, stojeći na visoku kamenu, počne ispredati i oko vretena namatati, bio debeo po preljinoj želji, ravnomjerno ispreden i bez kvržica u sebi. Ona ju je učila kako se ispredeni konac prepreda, ako ga treba prepredati, ako se od njega ne tka sukno samo za ljetnu suknu. Ako se od njega tka sukno za sve vrste muške i ženske odjeće. Janja je Blažu učila pletiti sva pletiva, ono kakvim se pletu džemperu, ono kakvim se pletu čarape i ono kakvim se ple-

tu nazuvci. Učila ju je kako se plete na sve vrste igala, na duge i kratke, na tanje i deblje, na one zašiljena vrha i na one s kukicom na vrhu. Na igle bez kanora i na igle koje se pri pletenju, drugim krajem, u kanor zadijevaju.

Ma, naučila je ona nju i još mnogo toga o vuni, predivu, tkanju i šivanju, što nisam trebao nabrajati, a vrhunac je toga nauka bio ono što ju je naučila o vezu zvanom *ažur*, čime će se Blaža baviti do kraja života, do prošlog ljeta. Dok je sjedila i vezla pod svojom lozom, mom radnom stolu, kroz prozor, preko puta. Taj vez, zvan *ažur*, usporedan mom pisanju i po mnogo čemu sličan mom pisanju, zbog onih koji ne znaju kako se veze, moram opisati, ali ne onako kako ga opisuje pisac natuknice u leksikonu – to i sam čitalac može tamo pronaći – već onako kako je Blaža pričala da ga je od Janje naučila vesti.

Janja bi, s bijelim platnom na koljenima i iglom u rukama, sjela na kamen, a Blaža bi, tada djevojčica od dvanaest godina, hitra kao srna, kojoj nije bilo teško satima stajati na nogama, na povišenu mjestu, stala iznad nje, držala komadić platna i iglu u rukama, pa gledala, Janji preko glave, što u rukama radi, polako, kako bi joj učenica imala vremena zapaziti svaku sitnicu rada na platnu s iglom, koncima i nožicama.

Kad bi Janja na platnu izvukla niti potke i odrezala ih nožicama, a ostavljala u tkanju niti osnove netaknute, to je i Blaža činila na krpici koju je držala u rukama. Izvukla bi i nožicama odrezala onoliko niti koliko bi ih i njena učiteljica izvukla i izrezala. Kad bi Janja s iglom u koju je udjenut konac počela od ogoljenih niti osnove oblikovati rupice, šupljine veza, koji se baš zbog tih šupljina na francuskom jeziku zove *ažur*, a na hrvatskom *šupljikavi vez*, i Blaža bi, također s iglom u čije je ušice udjenut konac, činila istu stvar. Malo bi što Janja Blaži i riječima objašnjavala, malo što osim naputka da dobro gleda i još bolje pamti; malo bi što Blaža Janju pitala, malo što osim što bi joj na naputke uzvraćala da gleda i da joj sve što vidi ostaje u pameti. Uskoro, za godinu, za dvije, mlade su oči koje od starijih bolje vide, i mlade su ruke koje su od starijih spretnije, u vezu *šupljikava veza* pretekle i nadmašile oči čiji je vid, vezu toliko potreban, slabio, i ruke, sve okoštaliye i sve tromije, bez čije se gipkosti i hitrine vez vesti ne da.

Sve ono što sam do sada govorio o Blažinu školovanju i naukovanju ne opravdava priču – čini mi se, jedino blago koje je Blaža u životu stekla i koje je vrijedno da je nadživi – koju pričam pod ovim naslovom i sve ostale, pod drugim naslovima. Ovo je bio samo prijeko nužan uvod! Ovu priču, pak, opravdava ono što slijedi, ono što se u Blažinu pamćenju iskristaliziralo oko jednog nadnevka, ne u bilo kojoj godini, već u onoj u kojoj će ona napuniti petnaestu i u onoj koja u povijesti Seljara i Stanara na Suhom ratu ima krupno značenje.

U crkvi svetog Jurja, koja je bila sagrađena na samom vrhu poluotoka, na najvišoj i najisturenijoj poziciji, poluotoka na kojemu se zidom opasalo i utvrdilo Selo, na jednom od pobočnih oltara nalazila se slika Gospe

Lorettske. Svake godine, dva puta, desetog svibnja i desetog prosinca, ta se slika iznosila iz crkve, snosila nizbrdo, desnom stranom Sela, i kroz seoska vrata iznosila na Rudine, na prostor između vrata i kopna. Odatle, nakon obreda čašćenja i zahvalnosti, nošena na isti način, slika se, uzbrdo, lijevom stranom Sela, vraćala u crkvu i smještala na svoje staro mjesto. Svake godine dva puta, a jednom u pedeset godina, desetog svibnja, slika bi se, u posebno svečanoj povorci nosila od crkve svetog Jurja u Selu, tri kilometra uzbrdo, do crkve, svetog Jurja također, u Prhovu, jednom od sela u Stanovima.

Ne zna se da li se to nošenje slike u Prhovo obavljalo u spomen na legendu o prenošenju izvorne slike iz Nazareta u Loretto ili kao spomen na činjenicu da je prvobitno ta slika, u obliku preslika originalne, bila smještena u prhovskoj crkvi, a kad su u Stanove zaredali prodori Turaka i kad se Selo oblikovalo kao utvrda, bila prenesena u seljarsku crkvu posvećenu istom svecu, svetom Jurju, *konjiku i ratniku*, koji ubija aždaju i brani uciviljene i progonjene. Kako god bilo, bio to spomen na legendu ili spomen na povijesnu činjenicu, ta je procesija, jedna jedina u pedeset godina, bila svetkovina nad svetkovinama i procesija koju svaki Seljar i Stanar, u kojoj je god godini starosti doživio, pamti cijeli život.

Sliku su u procesiji iz Sela do Prhova, na nosilci sa četiri ručke, četvero po četvero, naizmjenično, iako nije bila teška, nosili momci i djevojke odjeveni u narodnu nošnju iz Stanova, a iz Prhova do Sela, nakon mise, natrag, istim putem, nizbrdo, nosili su je momci i djevojke iz Sela. Stanari odnosili, Seljari vraćali! Momci i djevojke, ni mlađi od petnaest ni stariji od sedamnaest godina! Ružu Sela i Stanova, kako su od milja zvali tu kopiju originalne slike Gospe Lorettske, nosio je cvijet mladosti Suhog rata. Nosio svake godine dva puta od crkve svetog Jurja do seoskih vrata i natrag, a svakih pedeset godina jednom, desetog svibnja, od Sela do Prhova i natrag.

Izbor mladića i djevojaka koji će sliku nositi, da bi imali vremena nabaviti narodnu nošnju, koja je odavna prestala biti svakodnevna odjeća, svake se godine obavljao nekoliko mjeseci prije svetkovine u kojoj se slika iznosila iz crkve. A ovom prigodom, i jer je bila pedesetogodišnjica i jer su postojali dodatni razlozi, izbor je obavljen punu godinu dana unaprijed. Taj dodatni razlog ranom izboru djevojaka i mladića koji će sliku odnijeti do Prhova i vratiti natrag bila je komunistička vlast i njen odnos prema crkvi i crkvenim svetkovinama. Nije ta vlast branila nikomu da odlazi u crkvu i šeće u procesijama, ali je to smatrala zastarjelim, *prevaziđenim*, i držala nepoželjnim za one koji se namjeravaju uključiti među *napredne omladince i omladinke*, koji se u komunističkoj povorci kreću u *svijetlu budućnost*. Mnogi su se i u Selu i u Stanovima približili duhu nove vlasti i uključili u komunističku povorku, pa se osnova, iz koje se bira cvijet mladosti koji će Gospinu sliku nositi, suzio, više nego prepolovio. Da toga nije bilo, da se nije suzila osnova za izbor posebnom čašću, nositi Gospinu sliku, počašćenih, ta posebna čast i ta sreća počašćenog – obzirom na to kako je s njezinom srećom u životu stajalo – Blažu ne bi dopale. Ali, što drugo

nego Bogu zahvaliti – i nesretnima se, onima koji tek iz trećeg pokušaja završe prvi razred osnovne škole, u životu ponekad sreća nasmiješi!

Momci su narodnu nošnju za tu prigodu posuđivali od onih koji su je imali i čuvali kao uspomenu na minula vremena. I to se moglo vidjeti u procesijama. Nekima je bila pretijesna, nekima preuska, a samo je rijetkima stajala taman. Taman, zato što se tako potrefilo ili zato što bi je sami za sebe i sami po sebi krojili, šivali, vezli i kitili. Djevojke sebi nisu mogle dopustiti ni preširoku ni preusku odjeću, takva bi ih odjeća iznakazila, pa su ili od nekoga preuzetu odjeću prekrajale po svojoj mjeri ili za sebe krojile i šivale potpuno novu. Poželjno je bilo da djevojka kod krojačice i vezilje naruči i plati šivanje, vez i ukrašavanje svoje odjeće, a najpoželjnije, što se rjeđe događalo, da sama kroji i šiva, veze i ukrašava svoju haljinu, svoju opravu u cijelosti.

Blaža nije imala stare odjeće, od nekoga naslijeđene ili od nekog posuđene, da bi je po svojoj mjeri i ukusu prekrajala i preinačavala. Kako je otprije, mnogo prije nego je izabrana za Gospinu nositeljicu, uz Janju naučila prestiti i plesti, šivati i vesti, sad je odlučila uz Janjinu pomoć svoju narodnu nošnju, sve što sama bude mogla, sama napraviti, predući, tkajući, vezujući i šivajući. S njezinom su se odlukom, kad im je župnik saopćio kako je Blaža odabrana za ovogodišnju nosilju Gospine slike, ne bez osobnog interesa – pruža im se prilika da Selu i Stanovima pokažu kako će uskoro imati kći za udaju – složili otac i maćeha, obećavajući joj nabaviti vunu, pletivo, platno i sve drugo što bude potrebno pribaviti ili kupiti, da bi se napravila lijepa narodna nošnja, baš onakva kakva se u prošlim vremenima svakodnevno nosila.

Najviše je posla imala oko ljetne suknje zvane *carza*, suknje koja prekriva tijelo od ramena, idući preko leđa, do pojasa i od pojasa do poviše gležnjeva. Oko *carze*, za koju se pređa – i pređa osnove i pređa potke – ispreda od janjeće vune ili od one vune ovaca što u proljeće izraste i od kože, rastući pod njom i prije striže, odvoji dlaku starog runa. Jedna i druga vuna, janjeća i ona, pomlađena, s ovaca, jer raste u proljeće, kao i usjevi koji se siju potkraj zime, zvala se *jarina*. Do *jarine* se za prsluk lako, ali za *carzu*, dugu haljinu koju samo carice nose, teško dolazilo. Prvo, jer je do takve vune – tanke, kratke i kovčave dlake – teško doći. Da se dobije količina dostatna za *carzu*, treba više janjećih mješina i mješina ovaca, dva mjeseca nakon skidanja starog runa, obrijati ili podstrići. A drugo, jer se *carza* tka isključivo od jednostruke niti, pređa se za nju predena mora prestiti s udvostručenom pažnjom. Mora da prelji kroz prste, palac i kažiprst, prolaze lijepo posložene tanke, kratke i kovčave dlačice. A vreteno se, da bi te dlačice čvrsto uprelo u jednu nit, mora okretati dva puta više nego se vrti kad upreda nit koja će se još jednom preprijeti prije nego dođe do tkanja i pletenja. I treće, najteže, za tkanje *carze* dolazila je u obzir samo vuna strižena ili brijana na crnim ovcama i janjcima. Samo s onih koje su nosile zajedničko ime – gale!

Čim je vuna bila ispredena i u klupka smotana, Janja je od nje na svojoj tari istkala sukno za *carzu*. Koju su zajednički, po Blažinu tijelu – malo prostranije, da joj bude pristajalo i u narednih nekoliko godina, kad ojača i postigne punu visinu – skrojile, da bi je Blaža sama, na ruke, drukčije s tim suknom šivanje ne ide, šivala, počevši od poruba na skutu, preko *poplečka* na leđima i, na prsima, od suženja u struku do obruba na naramenicama. Blaža ju je sama i na vješalicu objesila i u ormar spremila, neka tu čeka desetoga svibnja. Potom je, kad je zatvorila vrata na ormaru, uzdahnula kao što se uzdiše nakon dugog i napornog posla.

«Gotova je!» reče kao što bi, za pretpostaviti je, rekao graditelj mosta kad bi bacio pogled na most sagrađen po njegovoj želji i zamisli.

Sve ostalo, ako je kao i *carzu* radila sama, iziskivalo je manji trud. Sasvim malen ako je odjevni predmet pravljen od platna kupljena u dućanu, a gotovo nikakav, ako ga je od nekoga posudila, odlučila odjenuti onakvog kakav je ili ga samo malčice, po svom tijelu i ukusu, prepraviti.

Poreda li ih se tako, po količini truda što ga je uložila dok je do njih došla, na prvo će mjesto doći *opleće*, dio odjeće sličan košulji s dugim rukavima. Od kupljena bijelog platna skrojila ga je i na svojoj šivaćoj mašini sašila Janja, a sama mu je *izvezla ažur* na rubovima rukava u zapešću i na rubovima otvora na prsima, otvora koji se pružao od grla do ispod *njindra* na suknji. Mnogo lakše isplela je čarape od bijelog pamučnog konca – bit će toplo, svibanj je, koncem od ovčje vune pletu se čarape za zimu – kupljena u Rubinu dućanu i još lakše *izvezla ažurom* prednji dio *buština*, neke vrste košulje koja će se vidjeti na rasporu *opleća* i prekrivat će joj grudi od pojasa do grla. Bez ikakva truda došla je do cipela; otac ih je, vodeći nju sa sobom, da ih na licu mjesta isproba, kupio u Rubinu dućanu. Na isti način, bez mrve truda, dobila je *travešu* od svile u plavoj boji i *peću*, bijelu svilenu maramu za svetačke dane. I to je otac u Rube kupio! A *cursku* joj je kapicu, da trošak njezina odijevanja ocu bude manji, dala zauvijek – njoj to više ne treba, a nekoga svoga u rodu, komu bi to trebalo, nema – njezina učiteljica i druga Janja. Ona joj je na isti način – njoj to ne treba, a drugomu komu nema dati – zauvijek ustupila i *puntapet*, kopču od mjedi, kojom će ispod grla, iznad *buština*, spojiti dva ruba na rasporu bijelog, u *ažuru* izvezenog *opleća*.

Blaža je, uza sve olakšice, i u prelo i u pletivo, i u vez i u šivanje ulagala veliki trud, ali to kao trud nije doživljavala. Ona je taj trud doživljavala kao ugodno i lepršavo snivanje. Tko zna, *krhko je znanje*, možda mi i ne ulažemo trud u ono oko čega se svojski trudimo, možda mi u to ulažemo samo snove, pa stoga i uspijevamo napraviti nešto što prelazi naše snage, vezli, preli, šivali ili – zašto ne kazati – pisali priče. Ako je to tako, a više pokazatelja upućuje nas da jest, valja nam se upitati koje je to snove Blaža snivala dok je sama radila na toj odjeći, dok je nagovarala oca da joj kupi što kupiti treba i dok je pojedine komade od Janje primala na dar. Koje je snove snivala od početka rada, dok, po sudu onih koji su odjeću na njoj

vidjeli – Janje, maćehe, oca, braće i sestara – što nikad neće biti javno provjereno, nije napravila najljepšu djevojačku narodnu nošnju među onima koje su te godine u Gospinoj procesiji bile viđene. Koje je, dakle, snove snivala Blaža!

Ona sama, u godinama kad sam je upoznao, dok bi pričala priču o onom u što će se zbiti desetoga svibnja te pedesetogodišnjice, te snove nije otkrivala. Valjda stoga, što je držala da su oni svačiji, a ne samo njezini, pa bi ih svatko, kao i ona, morao znati i prije nego ih čuje iz nečijih usta.

Za pretpostaviti je da Blaža, vezući *ažur* ili neki od drugih vezova, u samom vezu sanja, u njegovoj šari, u njegovoj slici, ali i da, istovremeno, vezući taj vez sanja o nečem što je u vezi s njom, s njenim životom u sadašnjosti i budućnosti, i sa njim – s tim vezom. U dalekoj ili bliskoj vezi, svejedno u kojoj! U tu sam pretpostavku siguran kao što sam siguran u svoje iskustvo da pisac, pišući, sanja u onom što piše i da, istodobno, uz ono što piše, sanja o svemu drugomu u vezi sa sobom i onim što će napisati. Koliko god i pisac i vezilja ovoga dvojnog sna – sna o radu što ga rade i sna o vezi sebe i djela što ga ostvaruju – bili svjesni ili nesvjesni, on je, u oba slučaja, razlog da u vezi u pisanju uživaju i da u tom užitku, u tim snima, ustrajavaju i kad im je snaga na rubu ludosti i sloma. A o čemu je to Blaža, predući, pletući i vezući, u onom što radi i uz ono što radi, snivala? O istom onom o čemu sniva i onaj što piše, u onom što piše i uz ono što piše!

Snivala je o tomu kako će na pravom mjestu, na mjestu gdje se dolazi da bi se nešto izuzetno vidjelo, biti viđena. Na pravom mjestu, u pravo vrijeme, najljepše odjevena, u punom sjaju i milini! I sanjala je kako će, kad bude s drugima, koje su kao i ona došle na pravo mjesto da budu viđene, uspoređena, biti ne samo zapažena nego i izdvojena od svih drugih, uzvišena nad sve druge i zapamćena tako kao da ni u procesiji ni među djevojkama koje su nosile sliku na nosiljci i nije bilo druge djevojke osim Blaže. Izuzev Blaže, koja je stasom, ljepotom lica i skladnim ruhom sve djevojke natkrilila i većom visinom nego orao, uzletom u visine, natkrili ptice što lepršaju pazeći da se od zemlje odveć ne udalje. A kad bude viđena i zapažena, kad bude s drugima uspoređena i nad sve druge uzvišena – već sada, dok sebe sama zamišlja nad druge uzdignutom, a nekmoli kad to postane stvarnost i javna stvar od svih prihvaćena – otvara se toliko prostora za snove, da ih ona, toliko će ih biti, sve neće ni u vezu izvesti ni uz vez prosanjati.

Do sada izrijekom ni jednom nije bilo rečeno da je Blaža po čitav dan, i kad bi se nalazila u staji i kad bi bila na paši, od izlaska do zalaska sunčeva, bila vezana uz stado ovaca s jednim ovnom i koza s jednim jarcem. Nije bilo potrebe reći, to se podrazumijevalo, to je proistjecalo iz svega onoga što je o njenu životu, i poslu u tom životu, govoreno. Sad to treba iz konteksta priče izvući i posebno istaknuti. I zato što se samim isticanjem činjenice da je od jutra do mraka, povazan, bila vezana uz stado može shvatiti njen san da bude viđena, uspoređena i odabrana i zato što se približavao

deseti svibnja i postavljalo pitanje – koliko god bilo lako rješivo – tko će toga dana brinuti o stadu, ujutro ga iz staje izgoniti, staju očistiti, muzne ovce i koze pomusti, o janjcima se i jaradi brinuti, a uvečer blago s paše dotjerati i na staji zatvoriti vrata.

Pitanje se postavljalo i odgovor se na njega znao, pa pitati nije bio grijeh. Tko će je u poslu i brizi oko stada zamijeniti, znat će se posljednji dan uoči blagdana Gospe od Loreta. Mogla bi to biti maćeha Kata – radi se samo o jednom danu i domaćica ga može bez štete žrtvovati; mogao bi to biti otac – radi se o blagdanu kad je polje grijeh obrađivati; mogla bi to biti jedna od sestara – više ih je i neka se međusobno dogovore koja će od njih, Blaži za ljubav, žrtvovati svoj odlazak na svetkovinu prijenosa Gospine slike; mogao bi to biti jedan od braće – ništa ne mari što nisu navikli poslovima oko stada, radi se o jednom danu, pa ako i pogriješe, neće biti velike štete; mogla bi to, u krajnjoj nuždi, biti i Janja – ona će i nemoguće učiniti kako bi se Blažini snovi pretvorili u stvarnost. Ako neki od njih budu spriječeni, toliko ih je, da svi spriječeni ne mogu biti! I zašto bi onda Blaža o zamjeni kod stada brinula!

Ali!

Prva je, u lancu onih koji bi je kod stada mogli zamijeniti, popustila najpouzdanija karika, Janja – iščašila je kuk i postala nepokretna, iako joj je onaj što iščašene kukove seljaka vraća u čašku, zglob ponovo namjestio. Trebala je mirovati i čekati da zglob zacijeli, pa ni o vlastitom stadu nije mogla brigu brinuti.

Pet dana prije blagdana od upale pluća obolio joj je brat, posmrče, brat po ocu i majci, pa su ga otac i maćeha morali brodom odvesti u šibensku bolnicu. Maćeha je na hrani i noćenju ostala kod časnih sestara da prati pastorkovo ozdravljenje, da mu priskoči u pomoć bude li mu trebala ili da ga kući vrati ako ozdravi i bude otpušten iz bolnice. A otac se vratio kući. Uoči samog blagdana od maćeha je telefonom, preko poštanskog ureda, stigla poruka da hitno dođe u bolnicu, stanje se dječakove bolesti pogoršalo, i liječnici bi od oba roditelja htjeli dobiti dopuštenje prije nego naprave nešto rizično, što su naumili napraviti da dječaka održe na životu.

Zabrinuti je otac otišao u žurbi do Sela pješke, a od Sela do Šibenika brodom. Zaobilazeći dva brata, i jer su bili nejaki i jer su bili muško, pa im ni koze ni ovce ne pripadaju poslu, sestrama je rekao da se dogovore koja će od njih tri na blagdan zamijeniti Blažu kod ovaca i koza. Zabrinut pogoršanjem sinovljeve bolesti, znajući da dogovor neće biti lako postići, nije imao ni snage ni vremena da se s njih tri nateže koja će to biti. Neka odluče same! Nije moguće da se neće moći dogovoriti! Jedna će morati popustiti!

Tri su se sestre počele dogovarati čim je otac napustio kuću. Što su se duže dogovarale od dogovora bile su sve udaljenije. Prošlo je jutro, prošlo je popodne, prošla je i večer, prošlo je dugo vremena, pa su one na noćni počinak otišle međusobno na nož zavađene.

Svaka je od njih htjela vidjeti procesiju kakva se održava jednom u pedeset godina; svaka je od njih u toj procesiji htjela biti viđena kao i Blaža, neka na sebi nisu nosile narodnu nošnju i neka nisu odabrane nositi Gospinu sliku.

Ujutro, na blagdan, kad se razdanio sunčan proljetni dan, ni jedna nije htjela istjerati stado iz staje na pašu, sve tri su se, usporedno s Blažom, odijevale i redile da u devet sati dođu u Selo, odakle će krenuti procesija sa slikom prema Prhovu i bogoslužjenje trajati dokle će trajati, dok se procesija sa slikom ne vrati u Selo. Spremajući se, već otprije zavađene, u tijeku su spremanja postajale još više zavađene; skakale su jedna na drugu kao tri pijevca krvlju oblivenih vratova. I, zar treba reći, od dogovora bile sve udaljenije! Kad se primaknuo trenutak polaska, u njihovu se svađu umiješala Blaža. Tek tada, bio je dogovoru zadnji čas!

Pozvala ih je neka se urazume i postignu dogovor koja će od njih tri toga dana biti uz stado. Vrijeme je već, stado je jutros predugo ostalo zatvoreno u staji i neće mu dostajati dana da se do večeri dosita najede. Tada su, kao da su do dogovora bile došle, ali ga nisu željele obznaniti, prije nego ona izgubi strpljenje i prije nego se u prepirku na nož i do krvi ne umiješa, jedna za drugom rekla:

«Vidi, vidi nje!» prva.

«Samo si nam za svađu ti još trebala!» druga.

«Što se to tebe tiče!» treća.

«Kako me se ne bi ticalo! Jedna od nas mora poći za stadom, da bi druge mogle ići u Selo.»

«Jedna od nas kažeš i misliš na nas tri!» kazala joj je najstarija od tri sestre. «A zašto za stadom ne bi otišla jedna od nas četiri!»

«Zato što sam ja odabrana nositi Gospinu sliku i zato što sam se za nošenje te slike pripremila», rekla je Blaža.

«Zar misliš da, ako ti ne dođeš, sliku neće imati tko donijeti do Prhova i vratiti u Selo!» rekla je Blaži, od njih tri mlađe, najstarija sestra.

S njom su se složile druge dvije od nje mlađe i dogovor je među trima Blažinim sestrama bio postignut. Prestale su se svađati i, hihoćući usput, sve tri otišle u Selo.

Kako su dva brata i prije pomirbe sestara, procjenjujući da do nje po Blažinoj želji neće doći, šmugnula iz kuće i već otišla u Selo, tamo gdje su mnogi hrlili, Blaža je s ovcama i ovnom, kozama i jarcem, već ojanjenim janjcima i ojarenom jaradi, odjevena u svečanu narodnu nošnju, u kući i staji ostala sama.

Pred njom je stajala odluka hoće li narodnu nošnju, dugo spremanu i sada odjevenu na sebe, ponijeti u Selo, a stado ostaviti neka čitav dan i noć, koja će i za blagdanskim danom sigurno uslijediti, ostane u staji i gladauje ili će sa sebe odjeću svući, objesiti je na vješalicu u ormaru, obući na sebe ono što svakodnevno nosi i poći za ovcama i kozama kao što je i do sada svakoga dana odlazila.

Ako odluči otići u Selo i sudjelovati u procesiji i nošenju Gospine slike, doživjet će ono o čemu je snivala dok je opravu prela, šivala i vezla, bit će viđena, zapažena i odabrana za najbolju, ali će, nasuprot tomu, i u svom i u pamćenju Seljara i Stanara ostati upamćena kao ona koja je, da bude viđena i uzdignuta nad ostale djevojke, ostavila ovce i koze neka gladuju preko dana i noći i neka se janje i jare bez pomoći čobana, uz rizik, da janje i kozle, kad padne na zemlju, u prenapućenom toru, bude pogaženo i usmrćeno papcima ovaca i koza gusto zbijenog stada u tijesnu prostor.

Ako svuče sa sebe svečanu opravu i obuče svakodnevnu odjeću, istjera stado na pašu i bude pripravna pomagati janjenju ovaca i jarenju koza, žrtvovat će svoje snove, neće biti ni viđena, ni zapažena ni istaknuta na prvo mjesto, ali će zato, i u svom sjećanju i u sjećanju Seljara i Stanara, ostati upamćena kao vezilja koja ni pod cijenu gubitka svih svojih snova, snivanih u vezu i snivanih uz vez, nije napustila svoje stado. Rečeno drugim jezikom – svoju dužnost!

I što mislite – pogađajući po onom što je dosad u ovoj i drugim pričama o njoj rečeno – da je Blaža učinila? Odlazak na svetkovinu sa procesijom odabrala nije. Da je to odabrala, ona je sama ovu priču i mogla pričati, ali ja je, jer ne bi bila vrijedna pamćenja – priča u kojima čovjekova oholost nadvladava poniznost u svijetu je, i ispričanih i zatajenih previše – ne bih prepričavao. Blaža je odabrala ono drugo, ono što pričanje ove priče opravdava i kad je priča onaj koji ju je proživio, vezilja *ažura*, i kad je prepričava njen susjed u ljetnim mjesecima, onaj za stolom iza prozora kuće preko seoskog puta.

Svušla je sa sebe opravu i objesila je na vješalicu u ormaru – bit će i vremena, i prilika u tom vremenu, da u njoj bude viđena, u njoj zapažena i u njoj uzdignuta – a obukla svagdanju odjeću i otišla u brda sa svojim ovcama i ovnom, sa svojim kozama i jarcem, da bi po tom što je učinila, i u svojim očima i u očima Stanara i Seljara, kad za to doznaju, bila uzvišena nad sve djevojke koje su te pedesetogodišnjice iznijele Gospinu sliku iz Sela, donijele do Prhova i ponovo u Selo vratile. Ono što je izgubila kad u procesiji toga dana nije viđena, dobila je udvostručeno kad je nad svih uzvišena po onom što je učinila pošto se pokazivanja u procesiji, u svečanu ruhu, odrekla.

Goneći stado na pašu, ni u takvim okolnostima, da se uz veliki napor i bol u duši odrekla svojih snova u vez vezanih i uz vez snivanih, nije zaboravila sa sobom ponijeti iglu i konac – i bijelo platno na kojemu je vezla *ažur*. Mogla je stado toga dana, kao i svakog drugog, pasti na nekoliko mjesta, po vlastitoj odluci, a ne u dogovoru s Janjom, kao što je činila dok Janja ne iščaši zglob, a ipak je odlučila stado pasti na obronku brijega, ispod zaseoka, otkuda puca pogled na put koji vodi od Sela do Prhova i od Prhova do njena zaseoka iza toga brijega.

Vremena za vez toga dana nije bilo mnogo. Jarila se jedna koza i ojarila dva kozlića, pa je oko njih imala mnogo posla, sve dok ih nije očistila od

sluzi, podignula na noge, naučila nogama služiti i naputila kako će svaki od njih doći do svoje sise koju će odsad stalno sisati. Tek kad je to obavila, pojela kruh što ga je sobom ponijela i napila se vode iz bunara u susjednom vinogradu, mogla je na kamen sjesti i, sjedeći na njemu, vesti, dok ovce pasu travu a koze brste grmlje.

Sunce se spuštalo prema zapadu.

Kad je dotaknulo obzor, površinu mora, i bilo pred zalazom u vodu, gdje će se ugasiti njegova svjetlost, a na putu se, u povratku, od Sela i Prhova prema njoj i njezinu zaseoku pojavili oni koji su sudjelovali u procesiji i nošenju Gospine slike, Blaža je prestala vesti, pogled zaustavila na povratnicima sa slavlja, koje se održava jednom u pedeset godina, i, ne otvarajući usne i ne izgovarajući riječi, samoj sebi rekla:

«O Bože moj, što si me ostavio bez majke i onemogućio mi da nastavim školovanje, kao što su ga nastavile moje vršnjakinje, što mi je brat obolio, što imam sestre kakve imam, neka si! Neka bude volja tvoja, nisam jedina sirota bez majke, nisam jedina kojoj bolest uskraćuje radost i nisam jedina koju njezini bliski ne razumiju. Odsada, što god mi bude uskraćeno po tvojoj volji, ponijet ću se na način kako sam se i u današnjem slučaju ponijela. Činit ću to zato, Bože moj, jer si me obdario milošću koja nadmašuje po vrijednosti sve što mi je dosad i što će mi unaprijed biti uskraćeno – milošću da mi sunce grane i zalazi u isto vrijeme kad grane i zađe svim drugim ljudima. Meni, koja nisam, i tima koji jesu sudjelovali u procesiji!»

Dok je to sebi u sebi govorila, nije joj se činilo da su to riječi izgovorene u snu što ga sniva uz vez koji veze, činilo joj se da su to riječi koje zlatnim koncem ispisuje u *ažuru* što ga je trenutno, toga dana, dana kad joj je pokazivanje u narodnoj nošnji uskraćeno, ispisivala i što će ga ispisivati u svim vezovima koje će vesti do kraja života.

Vesti do lani, dok je Blaže bilo! Dok joj sunce nije posljednji put zašlo i izjednačilo je u milosti Božjoj sa svim ljudima.

Toma Podrug

Zapisi iz potkrovlja

Hrvat

Ne biti ni veliki niti mali, već biti Hrvat, ne neki određeni Hrvat, već Hrvat bez ograničenja, koji zna što ispunjava i slijedi duh i dah zavičaja i Domovine kao vodilje koje mu pripovijedaju hrvatskim jezikom zajedničku povijest s takvim osjećajem da ono što mu se bližnjemu događa da se i njemu događa i da takav za sebe može reći: „Umro je za Domovinu, jedini pojam što je iznad nas koji poznajemo i u kojemu sudjelujemo!“ (F. Pessoa). Uz to je Hrvat u kroz svaki osjet osjetiti Domovinu s ljudima i u svakome trenutku imati svijest o onome što je moguće učiniti za nju, kako bi kao Hrvat postao dio onoga što je moguće postati, a da ga Domovina uz to ne umanjuje, već da mu pruža mogući život, svagda više od same njegove sudbine, ili od stvarnog vlastitoga života, u vlastitoj svakodnevnici i u onoj sudbini koju proživljava. A posjedovati nacionalni karakter kao i sve ono drugo što je ljudsko „nije urođen dar nego tvorevina koja se stvara, raspada i ponovno nastaje tijekom povijesti... To je pothvat s dobrim ili lošim ishodom koji počinje nakon razdoblja pokušaja koji se razvija, ispravlja...“ (J. Ortega Y Gasset). A uz to je Hrvat dostizati i ono sveopće, ali sa stalno vjernosti Domovini promatrati ono posebno, pojavno i nasljedno u njoj i u svijetu. Uz to mu je hrvatski jezik smatrati Domovinom jer on prožima svu hrvatsku prošlost, sadašnjost i budućnost, jamac je hrvatskoga postojanja jer on sve pamti i u njemu sve postoji, on je oruđe s kojim naša svijest ovladava svijetom. Stoga je i Hrvat, nobelovac Ivo Andrić nekada davno uzdahnuo: „Gospođu Croatiju volim stalno i nesretno. Nesretnija je nego ikad, ali ja je volim više nego ikad. Nije ona kriva što je nesretna ni ja što je volim!“ Ali je u novije vrijeme, kad je Hrvatska već postala samostalna i neovisna država, poslije 32 godine robije u američkim zatvorima zbog otmice aviona iz kojega je bacao letke za spas Hrvatske, nad zapadnoeuropskim gradovima, jedan drugi Hrvat, Zvonko Bušić oslobođen, stupivši na tlo slobodne Hrvatske izjavio: „Ja sam u ovome trenutku najsretniji čovjek na svijetu, pa ako pojedini Hrvat

doživi samo jedan posto moje sreće onda je Hrvatska naj sretnija zemlja na svijetu!!!“ Ali nam je ipak živjeti uvjerenje da prava kultura, pa tako i hrvatska živi od istine, a umire od laži, te je hrvatska autentična kultura dar budućnosti Hrvatskoj, koju treba usavršavati, kao i svoj osjećaj spram nje.

Stvaranje

Tko te to nagoni na stvaranje djela? Je li to Božja djelatnost koja je sve ovo stvorila, te i dalje stvara i usavršava stvoreno? Zar si ponesen tom voljom i željan si dovršiti svoje djelo iako ono nema završetka, jer kad bi ga imao onda ne bi bio ni potican njegovim početkom? Tko je to tko je započeo djelovati kroz svoje djelo u stanju reći više ne želim nastaviti stvarati djela jer sam došao do njegova svršetka, do granice svoje duše, želim zaniijekati nagon za savršenstvom?

Taj koji nas je nagnao da započnemo trebao bi nas spriječiti da nastavimo. Je li i pisanje stvaranje koje nas nagoni doći do konačnog izraza, do ovladavanja života i suočavanja sa samim temeljima stvaranja kao kretanja spram jednog novoj širini naše duše?

Iako se krećemo među krhotinama iščezlih pojedinačnih i skupnim svjetovima, izmišljamo svoje mjesto kako bismo bili spojnica između prošlih i budućih ruševina, s uvjerenjem da ima mnogo još neostvarenih ideja i misli i da smo oči koje gledaju prošlost i sanjaju budućnost. Sve to što stvaramo nije ni staro ni mlado, već djelo koje obnavlja i ne dopušta da smrt ovlada rađanje. Stvara li stvaranje djela stup čiji je temelj u Bogu iz kojega se oglašava okupljajući glas putnicima kroz prolaznost? Je li stvaranje djela zapravo plodenje života kako bismo ovladali onu premoć koja raspolaze svim prednostima kojima ne odgovara da ih razumijemo? Pišemo li svoje knjige da bismo upali u sve te stvari, događaje i doživljaje koji nas obuzimaju?

Pohvala poeziji

Čujna, vidljiva i naslućujuća nas gleda iz svih stvari, pojava, događaja i doživljaja, vezujuća, ujedinjujuća, prožimajuća. Snaga je koja nam množi duh i potiče život, svagda je rađanje novih početaka, izviruća iz zajedničkog sna, uviruća u pojedinačni, spaja ono što čutimo i mislimo s onim što stvaramo. Stalno dolazeća u sebe i izlazeća iz sebe, prožeta vječnošću ne dopušta da ono izvanjsko razori ono unutrašnje. Dubina i visina su joj jedno te isto, dopire do svega i svemu se predaje neizreciva, vječno pomlađuje pojedinačno i zajedničko, putokaz je tajanstvenom otvaranju vrata do najudaljenijega i najbližega, nevidljivoga i najskrivenijega. Ona je beskrajna rečenica čuda, nikada do kraja izrečena. Riše, boja, piše, ozvučuje, oblikuje, hrabri nas i upućuje iskazu slobodnoga gledanja prošloga

sadašnjosti i budućega koje već postoji. Daje život crtežu, riječima, zvuku, boji, volumenu. Na svim mjestima i kod svih ljudi i u svim načinima nas pronalazi, svagda je unutra i bezbrižna, sve gradi, sve učvršćuje, svemu daje izvornost, sadržajnost, osobnost, posebnost. Sve daje kako bismo sve dobili, sve usklađuje dajući nam vlastiti put, pomiruje nam naravi, potiče nas na djelatnost, svjedoči ono čudno i istinito, najtajnovitijim okuplja i zadržava. Duhom vječnosti useljava se u sve životno i duhovno, a nije za prepričavanja i tumačenja, breme je i oćut što nas nadahnjuje ispunjavajućim slobodna kao zrak, postojeća u onom dokazivom i nedokazivom, pruža nam utjehu u toliko stvari, upućuje nas u skriveno i u ono neizmjereno, vidljivo čini vidljivim, prikazuje beskrajno i savršeno jer je „govorahu drevni poezija uspon do Boga“ (E. Montale).

Pitam antologičara

Po kojemu kriteriju odabirete različite pjesničke svjetove u vaše obrasce? Je li samo slične vašemu svijetu i vašemu mišljenju, u svemu odabranome želite li vidjeti sebe i svoj svijet? Hoće li ti odabranici iskočiti iz središta vlastitoga kruga i zajahati na vašim rubovima? Je li im uvrštavanjem u vaš izbor oduzimajte povjerenje u same sebe i diktirate im vaš osjećaj koji pokušava biti objektivni, iako strogo subjektivno pripada vašemu svijetu koji bi htio obuhvatiti sve druge i drugačije osobnosti i posebnosti?

Vaš izbor pjesnika govori više o vašoj zamisli kakvo bi pjesništvo trebalo biti, drugačije nego njegovo stvarno stanje, jer je nemoguće obuhvatiti vašim svijetom sve svjetove?

Prihvaćamo, ako smo poštenu spram sebe i drugih samo one bliske našem! Već su stari Grci tvrdili da je osamljen čovjek najmoćniji čovjek jer sam sebe gradi svojim uvjerenjima i prosudbama, a ne vašim priznanjima. Nadam se da će se jednoga dana u konkretnom smislu svesti računi između vašega shvaćanja pjesništva i onih neuvrštenih u vaše antologije. Ti nijemi svjedoci, neuvršteni pjesnici, pokazat će svoje postojanje koje ne će dugovati vašoj dobroj volji ili sklonosti. Stoga, vašoj antologiji ne mogu vjerovati baš tako bezuvjetno, jer ona ne prikazuje pravi odnos uvrštenog i neuvrštenog u nju, jer „put koji vodi u samo biće pjesništva uvažavanje je čimbenika da nagovještavanje jače djeluje od izvođenja i objašnjavanja“ (R. Musil) s kojim vi nastupate u vašim antologijama, koje će vremenom biti ruševine jer su sačinjene od samih ciljeva, svrhe i namjera, pa i „Baudelaireova slava označava trenutak kada su autori priručnika potonuli u ništavilo“ (A. Marlraux). U tom smislu i veliki Tin Ujević upozorava: „Jedna nam kratka antologija pomaže vidjeti kako smo nekada, s najboljim duhom i namjerama umjeli biti nepravedni i uskih pogleda; u svakom slučaju, ona otkriva kako se osobni ukus mijenja, a mali broj prokušanih djela ostaje i odolijeva“.

O teoriji književnosti

Je li moguće da postoje teoretičari književnosti koji čak tvrde da književna teorija može postojati i bez književnih djela? Slično bi bilo tvrditi da postoje rijeke bez vode, grožđe bez vinograda, jabuke bez stabala, itd. Jesu li posljedice takvih tvrdnji sterilne teorije? A i one koje i pomoću književnih djela stvaraju teorijske zaključke jesu li u mogućnosti tvorbe u umjetnosti, kao i u vrijednim književnim djelima koja spadaju u umjetnost iznaći nekakve teoretske zaključke kad književno djelo samo pokazuje i „ne prikazuje vidljivo već čini vidljivim“ i prevodi život u duhovni oblik izražavajući ga riječima, jer je ono baš kao i ljubav koja se ne može teorijama dokazivati stoga što je ono u prevladavajućoj subjektivnosti i ima uzor u božanstvu. Jedino znanost koja dokazuje traži teorije! A kad bi teoretičari književnosti nadmudrili piščevo subjektivno posredovanje, oni bi zamijenili i samo stvaralaštvo pisanja. Stoga je dobro ustvrdio i veliki pisac M. Proust da se „teorije i škole proždiru međusobno kao mikrobi i krvna tjelešca, te svojom borбом osiguravaju neprekidnost života“, a ja bih rekao i književnih djela. Teorije književnosti ne stvaraju pisce i nisu pisci oni koje oni stvaraju, već stvara ih prevladavajuća subjektivnost koja ima izvor u stvarnosti, ali i u nadnaravnome koje ga i čini duhovnom tvorbom izraženom osobnim svijetom i posebnim izrazom, stoga „umjetničko djelo postaje unaprijed predmetom osjećanja ... i to bez znanosti, bez filozofije“ (M. Heidegger), jer književno djelo ne oponaša stvarnost, već stvara novu stvarnost, čovječniju od postojeće.

Književna djela ne trpe teorije jer su njihovi pisci „poput novaka neke tajne sekte, sluge, premda svojom voljom, jednoga oblika postojanja i jednoga rituala“ (F. Pessoa), te nemaju dovoljno mjesta u svojoj misli da učvršćuju mrtve teorije pokraj živih i nastajućih književnih djela.

Novorođeni

U pravu je Emil Cioran kad tvrdi da „novo počinje jedino u nama“ jer je svaki novorođeni ljudski stvor nov i neponovljiv i s njime počinje opet vječnost, ali pod uvjetom da se novorođeni sporazumi sa samim sobom, da ne proturječi samome sebi radeći iznimke u vlastitu korist, te da je odgovoran samome sebi, i da promišlja o stvarima, događajima i doživljajima u razgovoru sa samim sobom. Uz to čovjek kao misleće biće treba pomoću misli prožetih osjećajima istraživati i preispitivati sebe i svijet. A kad postane nekakva vlast nad drugima treba vladati svojom voljom čiji je cilj poniznost, i nadjačati taštinu i vlastohlepnost, iako će i „...naša odluka o tome što je ispravno, a što pogrešno ovisiti o društvu u kojemu želimo provesti svoj život“ (H. Arendt). Uz to svako novorođeno stvorenje ima neku tajnu osobinu, nadarenost ili nadprosječnu inteligenciju za koje ako je u to

potpuno uvjereni da je to njegovo uvjerenje i nije ubrano s tuđega, mora biti spremno učiniti sve da te osobine razvije do konačnih svojih granica, te će tako vraćati povjerenje u samoga sebe, otkrivat će jednostavnu snagu jednostavnih želja. A istodobno u programe uništenja ljudskih vrijednosti, kako pojedinac, tako i dijelovi nekog naroda ulijevaju silnu energiju, čak s radošću, dok drugi neki pojedinci i skupine neodoljivo vole ono što nalaze u dobru kako bi poništavali u sebi i u društvu u kojemu žive zlo. Stoga, u novorođenom je pojedincu sustav vlastitoga mišljenja neprestano iskušavati, usavršavati, nadmudrivati, stavljati na kocku osobnu slobodu, pa čak i život kako bi vlastiti život imao smisla u potrazi za smislom života, koji je vrijedan življenja ako surađuje s bitnim u uljudbi, u očovječivanju sebe, bližnjih i društva u kojemu se živi, s potrebom shvatiti da „svjetlo istine nije nikad daleko i nijedno ljudsko biće nije toliko nevažno ili pokvareno da ono ne bi moglo pasti na njega“ (S. Bellow).

Futuristi i futurologija

Oni koji zanosom predviđaju čovječju budućnost koja već postoji, a ne za one sadašnje okovane ovim vremenom koji tvrde predviđanjima kakva će društveno – politička, znanstvena, umjetnička ili meteorološka ona biti, pokazuje se koliko je u tih gatalica – vizionara – proroka – nepredvidljivih mogućnosti kakva nas sve budućnost čeka i kakve zablude ti predviđači u svojim porukama nose. Gdje li su nestala predviđena tisućugodišnja Hitlerova, Staljinova, Titova i drugih vizionara – diktatora carstva i zablude milijuna izluđenih ideologijama koji nisu shvaćali da svijet društveno – političke zbilje ide najprije u jednome smjeru, a onda u posve drugome, jer „sve što osjećamo i činimo, dešava se u neku ruku u pravcu života, pa je i najmanja kretnja izvan toga pravca teška ili užasavajuća“ (R. Musil). Kako u kritičnim trenucima, a to su bila ideologizirana društva biti poseban, moćan i odlučan nadvladati prisebnošću, moći, odlučnošću i razumom te zablude i ne skakati poput majmuna od obećanja do obećanja vizionara – diktatora? Kako ostati cjelovit čovjek i ne zalutati u ideje onih koji predviđaju budućnost kad u povijesti čovječanstva još niti jedna ideja nije bila sasvim precrtana ili do kraja ostvarena? I kako steći uvjerenje u ono što je ništavilo, što se pretvara u prah i pepeo, kad toliki obmanjivači svojim predviđanjima budućnosti zaglušuju sadašnjost u čiji bismo se stup vremena trebali ukorijeniti iako bi se svijet u svakome trenutku vremena mogao promijeniti u svim pravcima, što je dokazala i davna i nedavna prošlost, jer se sve i danas zbiva privremeno, te kako onda vjerovati onima koji nam predviđaju budućnost i ovoga i onoga? Naše nas je 20. stoljeće koje su zauzeli ideolozi sada probudilo te smo postali kruti čimbenici promatranja jer su nam žrtve tih ideologija rasplamsale trezvenost. Stoga, tim vizionarima budućnosti treba citirati misao Roberta Musila: „Svijet bi se raspu-

knua kada bi sve što se smatra istinitim zaista moglo biti istina“, jer nema nijednoga DA koje ne povlači za sobom svoje NE. I kako god mi sadašnji gledamo s visine na prošlost, tako će i budući gledati na nas sadašnje, jer najveću ulogu igra netočnost koja je odlučujuća i u onih koji predviđaju ovakvu ili onakvu budućnost, jer stižu kao i ja svagda zakašnjelo.

Izvjestačenost

To što se neprirodno, izvještačeno i umjetno događa u mnogočemu, a posebno u ponašanju ljudi nije mimoišlo ni umjetnička djela u kojima njihov autor nije posve ovladao vlastitim iskrenim životom da bi oblikovao izražavanje koje bi preveo u umjetnički konačni izraz. Takvo nešto stvoreno nalikuje pretjeranom koje postaje nevažno jer „sve u čemu se pretjera postaje grijeh“ (L. Durrell). To se najočitiije ogleda u književnosti, a posebno u pjesništvu kad ovladava preraskošna metaforika, nezbiljska simbolika, zamršena izražajnost, pretjerana kićenost i sve drugo, od čega je pobjegla prirodnost, jednostavnost, ujezgrenost koji čine pjesmu uspravnom, te je ništa ne će poljuljati ako joj je temelj učvršćen u osobnom svijetu i posebno izričaju koji ne sličje na ničiji drugi. Izvještačenost se u ljudima obdareno razvija i napokon postaje bolest koja ne zna što je previše, a što je premalo, gubeći mjeru prave mitologiju od stvarnosti koje nadilazi njihovu ljudsku moć poimanja i rasuđivanja. To je osobina onih koji se nisu u stanju vidjeti izvana i kako ih drugi vide, te u svemu pretjeruju jer ne znaju biti prirodni, spontani i jednostavni. U njima je zbrka toliko tuđega, pa svaki njihov brojni ja uzima riječ kad mu god padne na pamet, pa ti izvještačeni žive tuđe živote, suvišnostima umanjuju učinak u svojim tvorbama izraženih riječima, a i onih koji slikaju bojama i koji skladaju tonovima. To je proturječe samome sebi, radeći u vlastitu korist gube autentičnost, dolaze u položaj kad nisu u stanju prezirati samoga sebe ni suočiti se s istinom, jer „čovjek koji prezire samoga sebe poštuje barem onaj dio sebe koji osjeća taj prezir“ (F. Nietzsche). Stoga izvještačeni nisu odgovorni samome sebi za samoga sebe, pa su nesposobni sporazumjeti se sa samim sobom i sa drugima. Njihova buka osvaja šutljivi sanjalački svijet, tišinu.

Vrijeme totalitarizma

Shvatiti sada u demokraciji da smo jedni od onih koji su preživjeli totalitarizme 20. stoljeća komunizam, fašizam, nacionalsocijalizam i druge diktature potresno je, jer je zanimljivije sjetiti se tko je u tim godinama još bio živ nego što je tada mislio. Ipak, to potvrđuju i narodi koji su preživjeli totalitarizme i dočekali demokracije da ih nije bilo posve obuzelo kolektivno očajanje kao uzrok propasti iz kojega se teško oporaviti. Sada

su u sjećanjima slobodoljubivih oni koji su bili sposobni povrijediti druge ljude, jer su pripadali jedinog stranci koja je sve nadzirala i kažnjavala, te su im sposobnosti bile zamisliti druge ljude veoma male i gotovo nikakve, a osobito onih opranih od ideologije mozgov a čija je „čestitost zlih misli“ (F. Kafka) cvjetala u ograničenosti koju im je priuštila ideologija jednoga svjetonazora – jedine stranke i jednoga vođe. Takvi su ograničeni ideologijom, zbog vlastite nesposobnosti rasuđivanja, bili podlegli svojoj taštini, izluđeni povlaštenim društvenim položajem sposobni čak i ubijati u ime ideologije, što su uvelike i činili. I bilo je tada pitanje kako se ne zaraziti politikom koja je toliko obećavala, izluđujući pojedince, htijući pretvoriti „carstvo ljudi u carstvo nagona“ (A. Camus) i upravo je izluđena manjina silom vladala nad većinom, htijući odstraniti i one pojedince koji su bili zainteresirani kako sačuvati istinu koja ljude oslobađa ropstva i održati onu duhovnost koja zagovara umjerenost i samokontrolu kao znakove slobodnoga čovjeka, kada se u tim totalitarizmima uvelike pokazivao nedostatak rasuđivanja na svim područjima jer su ideologije oskrvnule ljudskost svojim glupostima, neukusom, tupošću i nemoralom. Izostajala je kod nositelja ideoloških učitelja spoznaja da je „istinsko zlo ono što uzrokuje nijemu stravu, kada sve što možemo reći jest: to se nije smjelo dogoditi“ (H. Arendt). Nažalost, ustvrditi je da nositelji i kreatori takve prošlosti još je nisu svladali čovječnošću u svome mentalitetu i ponašanju, iako „za ljudska bića razmišljanje o prošlosti znači da se kreću dublje, da traže korijenje, da traže ravnotežu i da ne mogu biti na milost i nemilost izloženi duhu vremena ili Povijesti, ili naprosto iskušenju“ (H. Arendt) da ponove iste pogreške, jer njihova prošlost nije u njima iščeznula, već se samo urušila u svoje zlo koje još u ideologiziranim glavama traje.

Stvarnosti

Imamo ih bezbroj, onih gledanih izdaleka, viđenih izbliza, doživljenih u njima samima i preživjelih koji kao sjećanja postaju prošlost, a uz to ih svaki pojedinac vidi osobno i doživljava posebno.

Stoga, za ustvrditi je koliko je pojedinaca toliko je stvarnosti koje se smještaju u pojedinačne svjetove koji se subjektivno vrednuju i opisuju, promišljene i u razgovoru sa samima sobom. Ali ipak svakoga stvarnost upućuje ne na onu objektivnu stvarnost koja je kao sjena, nego na onu subjektivnu za koju mislimo da je jedini naš put. Ta stvarnost koja je sastavljena od slika koje imaju samo svoj trenutak nije je moguće sastaviti u neku cjelinu kako bismo mogli znati je li joj nešto nedostaje i koje manjkavosti posjeduje. Ova stvarnost u kojoj jesmo neki je obris koji nam se čini da nikada nije isti, ali smo pod dojmom da se nikada ne mijenja. Što nas potiče doživjeti stvarnost, je li ono nekorisno, ali lijepo, ili ono korisno, iako može biti ružno, jer i umjetnost ne oponaša postojeću stvarnost

već stvara novu stvarnost očovječujući postojeću?

Već su i ne samo antički „Grci napravili mitologiju od stvarnosti koja je bila odviše velebna za njihovu ljudsku moć poimanja“ (A. Miller), pa su u te zablude krenuli i noviji narodi, posebno oni u 20. stoljeću pomoću ideologija, pokušali stvarati stvarnosti kao mitove bez ljudske mjere, stvorivši u svojoj stvarnosti zlo kao izopačeno obećano buduće dobro u novoj, ostvarenoj njihovoj ideologijskoj stvarnosti, zaboravljajući da je „zbiljnost beskrajno raznolična, spram svijetu, čak i najlukavijih zaključaka apstraktne misli, te ne trpi oštih i krupnih razlikovanja“ (F. M. Dostojevski), a uz to su stvarnosti ono koje ne traje a i velika je opasnost ako se još prepustimo i zamišljenoj stvarnosti.

Vremenâ

Svatko živi svoje vrijeme u zadanome vremenu, kako pojedinci tako i narodi. Ali, svakome vrijeme drugačije traje, bolesniku i zdravome, u ratovima i miru cijelome narodu i narodima dokazujući im ono što ih sadrži. Ali postoje gluha i nijema vremena koja kao da nemaju svoju dob, koja ništa ne pokazuju niti dokazuju, to su predasi kada sličnosti postanu istosti koje traju dok ih ne probudi neki jaki razlog novine koja želi istaknuti vrijeme što pokreće pjesme ili plač izazvane radošću ili patnjom, kad opraštanja, zaboravi ili ravnodušnosti bivaju posljedak vremena. Svi mi čutimo da zauzimamo neko mjesto u vremenu i da smo njegovi svjedoci, ali tek oni dalekovidniji čute potrebu izraziti ga, jer ih je sveopće vrijeme nagovorilo rasvijetliti istinu toga vremena, istinu koju brojni naslućuju, ali ih samo obdareni najtočnije izražavaju, jer su zaronjeni u dubinu vremena u koje se smjestilo toliko dana, godina, stoljeća i tisućljeća.

Svi smo mi živi sada suvremenici u vremenu, samo jesmo li suvremenici u našim djelovanjima i djelima? Vrijeme je raslo i stiglo do nas i našega vremena, samo jesmo li mi dostigli ono što raste i što se i dalje razvija u umjetnosti pjesme, slike, kipa, glazbe, ... ? Ali uz to „sve vrijeme je vrijeme pobjednika i pobijedenih – ali u novom obliku doživljavanja“ (N. Sach), pa je na nama osjetiti i prosuditi tko je u pravu, pobjednik ili pobijedeni? I nastojimo ne biti oni „povjesničari koji su u sva vremena bili podložni pristranosti, strančarstvu, osobnim strastima i slaboćama. Oni su često lagali, izmišljali, krivotvorili... Drugi put držali su se glasina, ili labavih svjedočanstava“ (T. Ujević). Pred nama moraju biti postavljeni ne samo ideali, već i vjerodostojno tumačenje našega vremena, jer nas ono određuje, a istodobno i proganja poput nemani da brojimo i činimo naše vrijeme postojećim ovim što pripada i vječnome vremenu kako ne bismo zaglavili u konačnom kao u paklu vremenu, progutani od budućega vremena.

Auto-ceste

Sjedeći uz auto-cestu motrim prolaznost koja juri u oba smjera i pitam se je li ljudi u tim autima jure nekome cilju, ili bježe od sebe, kao da ćute da malo nedostaje do svršetka budućnosti? Motreći vozači, mimoilazeći krajolik iz jurećeg automobila svjedoče promjenu slika koje imaju samo svoj trenutak kojega se gotovo nemoguće sjećati. Stoga je ta jurnjava metafora ljudskoga života, jer se jurnjavom tražimo i u našoj stvarnosti koja nam je samo neka auto-cesta što nas približava sebi, a istodobno udaljava od sebe, kako bismo se sa sobom sukobili kao prolaznici kroz ovaj život i zapitali se: „Poznajemo li granice svoje duše da bismo mogli reći – ja sam ja“? Na ovoj širokoj, a istodobno uskoj auto-cesti koju zovemo životna, otkrivamo neodređenost svega i pitamo se čega ima u njoj, a da je njezino, jer ono što na njoj posjedujemo lako gubimo, kao da nasljeđujemo samo prolaznost, jer kad u njoj nešto dovršimo svagda se začudimo, a istodobno rastužimo, jer nismo to obavili savršeno, pa bi bilo najbolje da ni ne počinjemo. Ali ponovno startamo na toj auto-cesti života ne bismo li se vratili onome što jesmo, ili što sanjamo da jesmo u ovoj bučnoj jurnjavi koja je sve bučnija, brža i bjesnija. Kako stati i promisliti, kad iza tebe već trube i jureći te natjeravaju da se sjetiš Platonove misli: „... bavljenju kojeg su nedostojni i koje je od njih veće, oni, mnogostruko se ogrješujući...“ jer na auto-cesti dolazimo i odlazimo kao stvorenja koje je nadišla prolaznost, te nalikujemo na sjene koje se nikako ne uspijevaju domisliti smislu te jurnjave.

Tražimo sebe

Ponirati u sebe i ulaziti u svoju unutrašnjost možemo samo do onoga svjesnoga stanja koje nam kao zrcalo prikazuje naše misli o nama samima, jer bit naša, kao i podsvijest, ostaju nam nedohvatljive i neprotumačive. Stoga, ulazak u našu nutrinu da bismo odgonetnuli sebe i svoj svijet slično je gledanju u nebesa s pogledom u dalj, sve dalje i dalje dok nam se pogled ne zamuti, a mi se zaželimo ostati nogama čvršće na zemlji. Jer naše nama nepoznato možda nas i drži neuhvatljive i neizrecive što ćutimo da je naše, ali istodobno da je daleko, kao i sami naš ulazak u istinski život. Svaki pokušaj izreći sebe je neka kao izgovorena grješka, jer to što u nama šuti ne da se izgovoriti, pa se pitamo ako bismo ga uspjeli izgovoriti bili bismo prestali biti osobni, posebni i pojedinac? I upravo to neizrecivo kao da nas i čini raznolikim s mnogo naših *ja* koje nas stalno vraćaju nama kakvi jesmo, ili što sanjamo da jesmo. I kad bismo uspjeli vidjeti tu našu unutrašnjost izvan nas samih bismo li upoznali granice naše osjećajnosti i misli? Ali je i upitno, živi li itko od nas istinski svoj život i jesmo li u potpunosti mogućnosti spriječiti da on ne živi umjesto nas? „Ali nigdje unutrašnji glas ne reče: na cilju ste!“ (R. Musil), jer sebe ne možemo ni

vidjeti ni shvatiti, ali čutimo da nam pripada mnogo toga što stremlji spram nas, ulazeći u nas i to nas uvjerava da postojimo, iako smo izgubili mnogo sveza sa cjelinom života lutajući od sebe sebi, ne sjećajući se danas čak i onoga što smo jučer željeli.

Sreća i nesreća

Dva su različita lica sudbine kako pojedinaca tako i naroda. Imati osjećaj da ostvaruješ sve svoje mogućnosti pruža ti stanje sreće, a oduzimate ih, čine te nesretnim. Sreću osjećamo tek kad je izgubimo, a nesreću čim je dobijemo, postajemo očajni što nas odvodi u propast, pa ako u njega potpuno zapadnemo nikada se ne uspijevamo posve oporaviti. To stvara ožiljke u duši koji nas izmiruju sa nesretnom sudbinom, čak nas guraju u stanje zaključka: „Sve je beznade zbog zemaljskih stvari, zapravo beznade zbog Vječnog“ (Kierkegaard). Sreća je u onih koji vladaju sami sa sobom, koji su sigurni u svoje vrijednosti i koji se stalno ne uspoređuju s drugima. I čim ih to stanje napusti postaju nesretni, a posebno ako očute da je sve što žele ostvariti nemoguće izvesti. Da bismo postigli sreću trebamo vjerovati da smo na pravome putu onoga što želimo postići i ne umanjivati se, a svijet ne pretvarati u tako golemu zapreku koja nas čini sićušnima u svijetu koji će tada postati viši od naše sudbine i našega života. Nesretne nas čine i misli koje se ne žele baviti našom nesrećom, dok smo u istinoljubivosti i smjernosti u traženju istine koja će nam otkriti uzroke nesreće, na tragu smo sreće, s upozorenjem Evanđelista Ivana: „Upoznat ćete istinu, a istina će vas osloboditi“ i nesreće. I eto puta sreći ako u svim svojim postupcima stvarnoga života nađemo svoj udio i počinjemo živjeti sebe, jer život nas ne progoni, ako mu se predamo i ne živimo u njegovoj sjeni. Sretni smo ako živimo s osjećajem da nismo ovdje samo u privremenom boravku i da činimo djelo na koje nas vječnost nagovara, dok nas suprotni osjećaj čini nesretnim. Stoga, potrebno je ustrajati u sreći da nam osjećaj beznačajnosti ne nagriza život, probuditi nam se iz nesreće i saznati nam je da živimo ne u uskim ciljevima života, već u uvjerenju da je svatko od nas svjedok sebe samoga i eto nas sretnih, ako ljudsko u nama neprestano iskušavamo, nadmudrujemo u ime slobodnoga života, ostajući onakvima kako nam je dano i određeno s našim najbližim osobinama. Ne imati sreće biti prihvaćen od jednog definitivnog svijeta, čini nas nesretnima, jer „ne postoji bezgranična sreća, ne postoji velika sreća bez velikih zabrana, ... i ako tko ne želi biti sretan, treba ga na to prisiliti, ... jer sretni su samo oni koji su uvjereni...“ (R. Musil). Dok A. Camus živi u dvojbi: „Da, možda je sreća, taj osjećaj sažaljenja spram vlastitog nesreći“.

Stradanja

Pitam moje starije dijete: „Zašto su Židovi toliko stradali kroz povijest?“ A ono mi odgovori: „Nisu samo oni stradali!“ A iz daleke mi Amerike pisac nobelovac S. Bellow objašnjava pojedine sudbine naroda: „Ali, on je sam tražio da strada i pomogao je svojim napadačima!“ A ja ga nadopunjujem: „Je li stoga da se imenuje izabranim od Boga narodom, a neki čak da se proglašene nebeskim narodom?“ I svi oni pojedinci stradalih naroda potresno shvaćaju da su samo jedni od onih koji su do sada preživjeli ratove, ideologije i njihove snage koje su nanosile zlo što bijaše vrhovna vlast vođa i ideologija. Svi koji su preživjeli taj strašni stroj uništavanja valjda su shvatili da „bit ljudskoga života proizlazi iz povijesti“ (Hegel), valjda i premoćno krvave, zapisane i prije biblijskih zapisa. I sve se to prenosi iz naraštaja u naraštaj ugrožavajući duševno zdravlje, jer se u programe uništavanja unosila ljudska volja s velikom energijom, čak s radošću, kao da je činiti zlo značilo sebe potvrđivati i neodoljivo voljeti ono što su u njemu nalazili. Stoga, brojni su osvajači-ubojice zaposjeli prazninu, izgubivši u sebi čovječnost, zločinima ga trošili komadić po komadić, izgubivši sposobnost stidjeti se svoje sramote.

Stoga, današnji čovjek posjeduje potrebu otvoreno predviđati najgore mogućnosti, jer ga cijela prijeđena povijest na to upućuje, ali i „stvaralačka dubina suvremene pokvarenosti“ koja je ostatak Luciferove vlasti iz komunizma, fašizma, nacional-socijalizma i ostalih socijalizama, pa i onoga s „ljudskim licem“ koji je bio preuzeo „vlast nad kolektiviziranim čovječanstvom, lišenog društvenog karaktera i prave osobnosti“ (S. Bellow). Uzdah stradanja diže se iznad ruševina, tumači kroniku međuetničkih uništenja i ideoloških zapovijesti ubijati u ime rase i u ime klase, pa se stoga za ideologije „sigurno može reći kako je do dana današnjega u svim prevratima na kugli zemaljskoj svagda stradao duh; oni počinju obećanjem da će čovjeku donijeti neku novu kulturu, uništavaju sva dotadašnja duhovna dostignuća, kao da su posrijedi nekakva neprijateljska dobra, ali još prije nego što su dostigli prijašnju razinu već ih prestiže neki novi prevrat“ (R. Musil) kao sadržaj povijesti stradavanja, kako pojedinaca tako i naroda.

Moć smrti

U pravu je pjesnik C. Pavese kad piše da „smrt ima pogled za svakoga“ jer ona nas nagoni ostavljati iza sebe tragove djelom i djelovanjem kako ne bismo bili tako brzo zaboravljeni. Ona nas despotski i ponižavajući hrani patnjom pomoću koje dublje spoznajemo smisao našega postojanja. Ona nam nudi lekciju koliko smo djelatno čovječni, te nas prisiljava voditi razgovore sa samim sobom, jer se hrani s nama, a mi s njome, oduzima nam moć da sve posjedujemo i sa svime zagospodarimo. „Svako ostvarenje, a

ponajprije vlastito, proizlazi iz opsjednutosti smrću. ... Da ne osjećam kako sam stalno izložen smrti, ništa ne bih znao niti bih išta želio znati, ništa ne bih bio niti bih išta želio biti“ (E. Cioran). Iako je ne vidimo, čutimo njezinu prisutnost i svezremenost i koliko god bježali od nje, ona je u nama, naša je sjena koja nas prati i potiče, podučava nas svojom besmrtnošću, opkoljuje nas uvjerenjem da nam je tijelo konačno, a duh vječan, da nam je tijelo prošlost, a duh naša budućnost. Smrt nas prisiljava da naše trenutke koje zovemo naš život povežemo i stvorimo kakvu – takvu cjelinu kao neki san unutar našega života koji se smješta u smrti. Moć smrti treba neprestano iskušavati i nadmudrivati i po cijeni slobode i života, pa ako se s njome nagodimo imat ćemo drukčiji, ljudskiji izraz, a s našom duhovnošću možemo je jasnije vidjeti, pa ćemo tako i sebe razmatrati što smo i koliko smo biće u ljudskome bivanju, jer „čim misao počinje dublje prodirati, najprije naiđe na smrt“ (S. Bellow), stoga je nastojimo zaboravljati jer nam je teško podnositi, ali nam je ipak biti svjesniji vlastite smrti, biti osjetljivijima na njezin dojam jer je ona značenje našoj svijesti koja nam nesputano govori da nam nešto nedostaje i da nam treba stalno nešto nadoknađivati kako bismo se postavili na uzvišenije mjesto od same smrti koja nam otima život. Stoga sve učinimo da „smrt ne da sjene kad je život“ (S. Quasimodo). Moćna smrt nas poučava da zavalimo život prije nego otkrijemo njegov smisao, stoga nam treba velika hrabrost da ostanemo u tome uporni, kako nas smrt ne bi spriječila iskoristiti danu nam priliku da u sebi stvorimo svoje vlastite vrijednosti slobode koje nemamo ako nismo svladali i strah od smrti.

Miro Gavran

Kuća iz snova

(opora komedija)

Lica:

VIKTOR	50, potom 55
DUBRAVKA, žena Viktorova	50, potom 55
DAVOR, sin Viktorov i Dubravkin	19, potom 24
TONI, sin Viktorov i Dubravkin	19, potom 24
ZDRAVKO, tajkun	55, potom 60
ANITA, treća Zdravkova supruga	30, potom 35
IVA, četvrta Zdravkova supruga	28
ALBERT	40, potom 45
BORIS	50, potom 55
NATAŠA, Borisova žena	48, potom 53
KATA, čistačica	55, potom 60
MARINA, vrtlarica	48, potom 53

Prvi čin

PROLOG

(Kada se podigne zastor na prosceniju stoje Viktor i Dubravka. Nedaleko od njih stoje Boris i Nataša. Nedaleko od njih stoje Zdravko i Anita. Nedaleko od njih stoji Albert. Svi su zagledani u publiku, odnosno – u „kuću“ koja je pred njima).

VIKTOR: Pogledaj – nije li predivna?

DUBRAVKA: Zaista, predivna je.

VIKTOR: Kuća iz snova. Na dobroj je lokaciji.

DUBRAVKA: Predivan vrt... da je moja majka živa, zaplakala bi od sreće.

VIKTOR: Zašto ti ne plačeš?

DUBRAVKA: Ja sam jaka žena – koketiram s feminizmom, ja nikada ne plačem. Nikada javno – pred drugima – pa ni pred svojim mužem. (Reflektori „zumiraju“ na Borisa i Natašu.)

BORIS: Što kažeš?

NATAŠA: Sjajna je... Šteta što nismo u prizemlju.

BORIS: Zakasnio sam samo jedan dan. Pretekli su me ti ljudi s blizancima.

NATAŠA: Ti uvijek kasniš... Osim kad je poželjno da budeš spor. Šteta da su kupili oba stana u prizemlju.

BORIS: Manji su uzeli za svoje sinove.

NATAŠA: Mogli smo mi taj stan uzeti za našu kćerku.

BORIS: Zašto? Zaljubljena je u tog Amerikanca i to ozbiljno. Slutim da će se nakon diplome udati za njega i ostati živjeti u New Yorku.

NATAŠA: Da ima ovdje svoj stan, imala bi razlog više da se vrati u Zagreb.

BORIS: Nismo je slali na studij u inozemstvo da bi se vraćala doma.

NATAŠA: Počinjem žaliti zbog toga.

BORIS: Imaš Skype – čujete se i vidite skoro svaki dan.

NATAŠA: Ne mogu je zagrliti preko Skypea.

(Reflektori „zumiraju“ na Zdravka i Anitu. Anita je atraktivna mlada žena u petom mjesecu trudnoće.)

ZDRAVKO: Mala što kažeš? Sjajna vila, a tek naš penthouse!?

ANITA: Molila sam te da me ne zoveš „mala“. To me iritira i podsjeća da sam dvadeset i pet godina mlađa od tebe.

ZDRAVKO: Oprosti.

ANITA: Iskreno govoreći: drugačije sam zamišljala ovu kuću.

ZDRAVKO: Kako misliš drugačije?

ANITA: Na onoj video-simulaciji, djelovala mi je nekako toplije.

ZDRAVKO: Što joj fali?! Sve ima.

ANITA: Nisam rekla da joj nešto nedostaje, samo sam rekla da sam je zamišljala drugačijom.

ZDRAVKO: Ako ti se ne sviđa, nećemo ni useljavati u nju. Kupit ću nam drugi stan, a ovaj prodati.

ANITA: Ma daj – ne petljaj sad. Za četiri mjeseca rađam.

(Reflektori „zumiraju“ na Alberta.)

ALBERT: Eto, kad vidim te bračne partnere kako se grizu, uvjerim se da je dobro što živim sam i što se nikada nisam ženio. Kad se vratim iz bolnice, nakon dvije ili tri operacije koje odradim na nogama, treba mi samo mir i tišina. Ponekad pustim muziku, ali posve tiho, jazz ili neku laganicu. U ovoj ću kući imati mir. Stan je savršen. „Komadi“ će se brzo opustiti u takvom ambijentu... Nova zgrada – lijepo je useliti u novu zgradu koja nema svoju prošlost – priču o ljudima koji su u njoj živjeli prije nas, patili, možda čak i umirali.

(Priđu mu Nataša i Boris.)

BORIS: Oprostite, vi ste naš susjed?

ALBERT: Jesam – susjed odozgo.
BORIS: A mi smo vaši susjedi odozdo. Ja sam Boris.
ALBERT: Ja sam Albert.
(Rukuju se.)
BORIS: A ovo je moja supruga.
(Nataša mu pruži ruku. Albert je prihvati. Značajno se pogledaju.)
NATAŠA: Nataša!
ALBERT: Drago mi je...
BORIS: Kuća je predivna... Nije li?
ALBERT: Predivna je, samo mi se čini da je pritisak vode nešto slabiji.
NATAŠA: Znači i kod vas?! (Borisu): Jesam li ti rekla?
BORIS: Ma, sredit će se to.
NATAŠA: Klinac će se srediti – uvijek je problem s kućama na brijegu!

scena

(Dubravka je doma sa sinovima Davorom i Tonijem. Davor čita knjigu, a Toni surfa na kompjutoru. Dubravka koncentrirano gleda Tonija.)
DUBRAVKA: I... što imaš za reći na to?
TONI: Ništa.
DUBRAVKA: Baš ništa?
TONI: A što da ti kažem? – Glupača!
DUBRAVKA: Znači profesorica je kriva?
TONI: Da sam ja na njezinu mjestu, ne bih tako postupio.
DUBRAVKA: Nego kako?
TONI: Zaključio bih dvojku.
(Ulazi Viktor.)
VIKTOR: Bok svima.
DAVOR: Bok!
DUBRAVKA: Bok!
VIKTOR: Umoran sam ko pas. Naradio sam se za dvojicu.
DUBRAVKA: Pogledaj!
(Pruži prema njemu papir.)
VIKTOR: Što je to?
DUBRAVKA: Znaš čitati – dopis iz škole.
(Viktor pročita što piše na papiru, pa se okrene prema Toniju.)
VIKTOR: Majmune, idiote, kako si mogao?! Na kraju četvrtog razreda srednje škole, kada se svi tvoji prijatelji pripremaju za maturu, a ti ovako!?
(Toni ne odgovara.)
VIKTOR: Ti si stvarno idiot! Koja budala u četvrtom srednje ide na popravak!? I to iz čega – iz hrvatskog jezika!? To samo kreten može učiniti. Hrvatski nije predmet, nego slobodna aktivnost, gotovo hobi. Zar je problem pročitati desetak knjiga godišnje i upamtiti koji je junak pozitivan, a koji negativan?!
TONI: Nije to problem.

VIKTOR: A što je tvoj problem?!

TONI: Gramatika – mrzim gramatiku.

VIKTOR: Da si rekao na vrijeme, mogao si uzeti desetak sati instrukcija i izvukao bi dvojku.

TONI: Meni to ne ide.

VIKTOR: Ti si stvarno majmun koji osim tog kompjutora ništa drugo ne zna. – Samo igraš igrice i surfaš od zore do mraka. Nije ni čudo da ti je mozak atrofirao... Brat ti je oslobođen mature, jer ima sve petice, a ti ideš na popravak! Brat će ti upisati ekonomiju u Londonu, a ti možda ni ne završiš srednju ove godine, možda ni ne maturiraš, ako padneš na prijemnom...

(Toni šuti.)

VIKTOR: Što ti kažeš na sve ovo?

DUBRAVKA: Užas! Tako sam razočarana i tužna. Ne znam što reći prijateljima.

VIKTOR: Ne govori nikome ništa – ovo je obiteljska sramota. Nikada nitko iz naše obitelji nije išao na popravni. Pet generacija unazad, nikada nitko!

DUBRAVKA: Kad sam to vidjela, nisam mogla ručati.

VIKTOR: Hajde – bar neke koristi od ovog sranja.

DUBRAVKA: S takvim ocjenama koji faks uopće može upisati?

VIKTOR: Bit će sretan ako ga prime na Učiteljski fakultet.

DUBRAVKA: Na koji predmet?

VIKTOR: Mislim da je najmanji pritisak na zemljopis.

TONI: Što će mi to?

VIKTOR: Nešto moraš završiti. – Uostalom: i mama i ja smo radili kao nastavnici u osnovnoj školi. Za tebe će biti dobro ako i to završiš, ako te i u osnovnu školu budu htjeli primiti za profesora.

TONI: Nije to za mene.

VIKTOR: Imaš li bolji prijedlog, bolju ideju?

TONI: Nemam.

VIKTOR: Onda ćeš to studirati. Samo prvo izvoli položi popravni i maturiraj.

(Viktor duboko uzdahne.)

VIKTOR: Zasro si mi poslijepodne, al ti neću dopustiti da mi zasereš život... Prije tri dana, kada smo uselili u ovu predivnu kuću, bio sam tako sretan, tako ponosan... dvadeset godina mi je trebalo da se dignemo s dna, iz sivila i neimaštine i podstanarstva. Za prvu fotokopiraonu sam posudio lovu od osmero prijatelja, a danas imamo najmoderniju digitalnu tiskaru koja zapošljava deset ljudi. – A sin mi nije u stanju izvući dvojku iz hrvatskog jezika. Sve si nam uprskao, sve!

TONI: Jel mogu sad otići u svoj stan?

VIKTOR: Odi, da te moje oči ne gledaju!

(Toni izađe.)

VIKTOR: Moraš pomoći bratu.

DAVOR: Njemu gramatika zaista nikada nije išla.

VIKTOR: Za dvojku i kreten može naučiti, ako se potruđi.

2. scena

(Zatičemo Dubravku, Natašu i Anitu u razgovoru.)

NATAŠA: U ovoj zemlji svi kukaju da nema posla, a kada treba očistiti stubište nema nigdje nikoga.

ANITA: Koja je uopće cijena za taj posao?

NATAŠA: Čišćenje i pospremanje je četrdeset do pedeset kuna po satu. Vrtlarski su radovi pedeset do sedamdeset.

DUBRAVKA: Dobra ti je ideja da uzmemo zajedničku čistačicu i zajedničku vrtlariću.

NATAŠA: U svakom slučaju, bolje je tako nego da svaka od nas mora sama tražiti ženu za te poslove.

DUBRAVKA: Kako si rekla da se zove frizerski salon u koji ti ideš?

NATAŠA: „Blondy“.

DUBRAVKA: Kakve su im cijene?

NATAŠA: Meni su prošli put za šišanje i farbanje uzeli osamsto kuna.

DUBRAVKA: Oho!

ANITA: Nije skupo.

DUBRAVKA: Čuj – to je preko sto Eura.

ANITA: U salonu u koji ja idem to naplaćuju tisuću kuna. Al su stvarno odlični. Svaki treći dolazak mi ni ne naplate.

DUBRAVKA: To je zato jer si nekada bila televizijsko lice. Vole kada imaju poznate mušterije...Kako to da si ostavila televiziju i postala glasnogovornica?

ANITA: Voditeljski posao beskrajno je dosadan. Samo sebi se čudim da sam izdržala sedam godina. Osim toga – to je slabo plaćen posao. Kao glasnogovornica sam dobila triput veću plaću.

DUBRAVKA: Logično – kad radiš kod muža.

ANITA: Kada sam došla u njegovu firmu još mi nije bio muž – nismo ni hodali. Još je bio u prethodnom braku... Tek nakon safarija u Tanzaniji, tek smo tada prohodali.

(Pojavljuje se Kata.)

NATAŠA: Dobar dan!

DUBRAVKA: Čišćenje ili vrt?

KATA: Čišćenje.

NATAŠA: Pretpostavljam da već imate iskustva u tom poslu?

KATA: Cijeli život to radim – troje sam djece tako odškolovala.

NATAŠA: Koliko tražite po satu?

KATA: Kod zadnje gazdarice sam dobivala četrdeset i pet kuna.

DUBRAVKA: Mi smo se dogovorile da je naša satnica četrdeset kuna.

KATA: Mogu pristati i na četrdeset kuna. Najmlađa kćerka je jesenas je diplomirala i zaposlila se, tako da više ni nju ne moramo pomagati.

ANITA: Nama je važno da i ljeti dolazite i održavate stanove. Da nam ne odete na more, na rad u neki hotel. To sam doživjela sa zadnjom bedinericom.

KATA: Ne bojte se – ja nikamo ne idem preko ljeta. Jedino dva puta godišnje u proljeće i u jesen odem na hodočašće u Međugorje i u Mariju Bistricu.

NATAŠA: Jel baš morate?

KATA: Moram. – Zavjetovala sam se Majci Božjoj kad mi se muž razbolio.

NATAŠA: Imate muža... da li je još uvijek živ?

KATA: I živ i zdrav, hvala Bogu. Bio je teško bolestan dobre dvije godine.

DUBRAVKA: Koliko vremena provedete na tom hodočašću?

KATA: U Mariji Bistrici samo dva dana, a u Međugorju sve zajedno s putem tjedan dana.

(Ulazi Marina. Kata se povuče u drugi plan.)

MARINA: Dobar dan!

NATAŠA: Dobar dan. A vi ste?

MARINA: Marina. Dolazim zbog dogovora oko vrta.

NATAŠA: Vidjeli ste kako izgleda okućnica?

ANITA: A i terasa na penthousu?

MARINA: Vidjela sam.

DUBRAVKA: Kako vam se čini? Jesu li dobro uredili vrt ovi iz „Zrinjevca“?

MARINA: Nije loše.

DUBRAVKA: Nama treba netko za održavanje. Redovito održavanje vrta. Nadam se da ste zainteresirani?

MARINA: Zato sam ovdje.

DUBRAVKA: Koju ste školu završili?

MARINA: Koju sam školu završila?

DUBRAVKA: Da li je u pitanju neka poljoprivredna škola – rijetko se sretnu žene koje rade ovaj posao... ipak su češće u tome poslu muškarci.

MARINA: Završila sam srednju trgovačku, a potom upisala školu za uređivanje vrtova.

ANITA: A gdje se nalazi ta škola?

MARINA: U Mariboru.

ANITA: Oho – znači u Mariboru?!

MARINA: Da, ondje.

ANITA: Jel nam možete donijeti potvrdu s policije o nekažnjavanju?

MARINA: Potvrdu o nekažnjavanju?

ANITA: Točno – ne želimo da nam u kuću uđe osoba koja je imala problema sa zakonom.

MARINA: Ako je nužno, donijet ću vam tu potvrdu. Nikada nisam bila na sudu, čak ni kao svjedok.

NATAŠA: Koliko tražite po satu?

MARINA: Šezdeset kuna.

NATAŠA: Mi smo se dogovorile da ne idemo iznad pedeset.

DUBRAVKA: To su lijepi novci.

MARINA: Ali moja je satnica šezdeset.

DUBRAVKA: A vi razmislite pristajete li na pedeset ili ćemo pozvati na razgovor i druge kandidate.

3. scena

(Na domjenku smo kod tajkuna Zdravka u njegovom penthousu. U lijevom dijelu pozornice su žene: Dubravka, Anita i Nataša u „zamrznutom kadru“, dok su u desnom dijelu pozornice muškarci: Zdravko, Viktor, Boris i Albert. Muškarce zatičemo usred razgovora dok im Zdravko pokazuje trofeje na zidovima svoje sobe.)

ZDRAVKO: A ovaj ovdje kozorog, to je Iberijski ili kako ga neki zovu Španjolski kozorog. Živi na području Pirineja, u manjim enklavama u Španjolskoj i u južnoj Francuskoj. Pretpostavlja se da oko pedeset i pet tisuća kozoroga živi na Pirinejskom poluotoku, a od toga se godišnje odstrijeli oko pet tisuća grla.

VIKTOR: Jel to mužjak ili ženka? Vidim da ima rogove.

ZDRAVKO: I mužjaci i ženke imaju rogove, samo su ženski rogovi dvadesetak centimetara kraći od muških.

ALBERT: I kod ljudi muški su rogovi veći od ženskih.

(Muškarci se nasmiju.)

BORIS: Ti to tako govoriš jer nisi u braku. Da si u braku, ne bi se šalio na račun muških rogova.

VIKTOR: Znao bi da su iste dužine.

ZDRAVKO: Kad sam bio mlađi, volio sam tuđe žene – a sad mi ide na živce kad mi komad spominje svoga muža ili svoju djecu. Nemam želudac za ženska suosjećanja i opravdanja, za njihovu grižnju savjesti. Ako žena pristane na seks, muškarca ne zanima njezino opravdanje.

ALBERT: To se ne može izbjeći. Njima je grižnja savjesti najdraži način prevare... A gdje ste ovoga ulovili? U Španjolskoj ili u Francuskoj?

ZDRAVKO: U Španjolskoj. Morate i vi jednom krenuti sa mnom u lov.
BORIS: Ja nisam držao pušku u ruci još od vojske. Ne znam bih li bio sposoban za to.

ZDRAVKO: Ma daj – sredim ti jedan vikend instrukcije. Nema bolje relaksacije od lova u Španjolskoj, ili od safarija po Africi. Najbolje komade ulovio sam na safarijima.

VIKTOR: „Komade“ – mislite životinje?

ZDRAVKO: Mislim na žene. Uostalom, u čemu je razlika između jednih i drugih kada je lov u pitanju.

(Zdravko se nasmije.)

ZDRAVKO: Kada žene dođu u Afriku, kada se nađu u lovačkom kam-

pu, pod šatorom – osjete se tako nemoćne. Još kad pomisle kako bi se svakog trenu mogao pojaviti neki lav – načisto se ukenjaju. Muškarci ondje postaju, kao nekada u prošlosti, pravi zaštitnici. Jedini oslonac. Same nam utrčavaju u zagrljaj, u krevet. Od straha. Tako sam ulovio i sadašnju i prethodnu suprugu. Stvarno mi se morate jednom pridružiti u Africi.

VIKTOR: Hvala na pozivu, ali preko ljeta mi je draže biti na moru, brčkati se u plićaku, pa potom piti pivo u hladu, nego se preznojavati na plus pedeset stupnjeva.

ZDRAVKO: Ma kakvo preznojavanje?! – To su predrasude – ja lovim u Namibiji i Južnoafričkoj Republici, a ondje je klima suha. Nema malarije, nema kolere, nema virusa i bakterija. Zna biti ugodnije nego u nekim europskim zemljama. Domaćine smo naučili da nam spremne ribu na gradele, ko kod nas u Dalmaciji.

BORIS: Koliko je to komplicirano... mislim putovanje?

ZDRAVKO: Sa zagrebačkog aerodroma krene se u poslijepodnevnom satima, leti se za Frankfurt, a iz Frankfurta navečer za Johannesburg, pa se već ujutro dođe na odredište. Formulari su na njihovim aerodromima posve jednostavni – uhodana je to priča, imamo manje problema unijeti oružje i lovačku opremu u neku afričku zemlju, nego na europskom aerodromu prošvercati bočicu parfema. U zračnoj luci dočeka nas vlasnik lovišta, transferira nas u lovište i kamp, pa već istoga dana idemo u lov. Ako ste slobodni idući mjesec – možemo svi zajedno na safari.

BORIS: Ali vaša je supruga u drugom stanju!?

ZDRAVKO: Pa što onda. Dobro se osjeća, prije dva tjedna smo bili u Parizu. Rodit će sina. Prva i druga žena rodile su mi svaka po jednu kćerku... Napokon ću dobiti sina. A to sam uvijek želio. Izgleda da žene koje nose mušku djecu bolje podnose trudnoću od onih koje nose žensku djecu.

ALBERT: Mislite?! Nisam znao da postoji razlika. Jeste o tome negdje čitali, postoji li neko istraživanje na tu temu?

ZDRAVKO: Taj zaključak donio sam na osnovu osobnog iskustva.

ALBERT: A tako...

(Muškarci se „zamrznu“, pa se prebacimo na žene.)

DUBRAVKA: Ne znam zašto, ali otkako sam uselila u ovu kuću – loše spavam. Budim se s nekom laganom glavoboljom, koja i nije prava glavobolja, nego svojevrsni pritisak. Tu i tu.

(Pokazuje na svojoj glavi.)

NATAŠA: Možda imaš visok krvni pritisak.

DUBRAVKA: Normalan je. – Mjerila sam. To jednostavno ne prestaje. Ne znam što učiniti. Kao da su ovdje neke problematične podzemne vode... ili što ja znam...

ANITA: Jesi li probala okrenuti krevet? Kažu da je najbolje kada je glava na sjeveru, a noge na jugu.

DUBRAVKA: Ma – probala sam sve varijante. Od prekjučer je baš ta opcija u igri.

ANITA: Koja opcija?

DUBRAVKA: Pa ta – glava sjever, a noge jug.

ANITA: I – kako ti je?

DUBRAVKA: Ništa ne pomaže.

NATAŠA: Popij tabletu.

DUBRAVKA: Tableta pomogne sat ili dva, a onda opet bude sve po starome. A i ne volim se navikavati na tablete.

NATAŠA: Ja bez tablete više ne bih mogla. Pogotovo otkako mi je krenuo klimakterij.

ANITA: Nije vrag da si već... pa ti još nemaš te godine!?

NATAŠA: Hvala draga na komplimentu, ali pola cura iz moje generacije je u tim problemima. Al uz dobru tabletu sve je lakše. Ne treba bježati od tableta.

DUBRAVKA: Ja sam uvijek malo zazirala od farmacije. Možda je sve-mu krivo ovo preseljenje, poslovni pritisci, sin nam je išao na prijemni na taj ekonomski fakultet u Londonu. Sve se skupilo. Hvala Bogu položio je prijemni...

NATAŠA: A ja sam mislila da kod njih nema prijemnog, da je bitno da imaš dosta novca za školarinu i da je to jedini preduvjet.

DUBRAVKA: Školarina je stvarno visoka, al je i prijemni obavezan. Srećom, naš Davor uvijek je bio sjajan učenik, tako da njemu to nije bio nikakav problem.

NATAŠA: I, kad će u London?

DUBRAVKA: Za nekoliko dana odlazi odabrati stan i obaviti formalnosti, a onda se vraća u Zagreb. Ovo ljeto želi provesti na moru.

(Iz pozadine se pojavljuje čistačica Kata sa pladnjem na kojem su zalogajčići. U tom trenu se i „muški kadar“ odmrzne, pa su i žene i muškarci u komunikaciji.)

ZDRAVKO: A, evo naše Kate s delicijama. Imamo i vrhunski ruski kavijar. Otvorit ćemo pjenušac.

DUBRAVKA: Obožavam kavijar!

ALBERT: Ja ga već dugo nisam jeo. Za mog pokojnog oca to je bila najveća poslastica. U zadnje je vrijeme ispao iz mode kod nas.

ZDRAVKO: Dobra hrana nikada nebi smjela ispasti iz mode. Janjetina i kavijar mi nikada neće dojaditi.

(Pridu svi do Kate i pladnja koji ona drži u desnoj ruci, u namjeri da se posluže.)

ANITA: Što je ovo!?!

KATA: Pa, kavijar!

ANITA: Vidim i ja da je kavijar, ali kakav kavijar?

KATA: Crni kavijar.

ANITA: Crni kavijar?

KATA: Da, crni!

ANITA: Jesam li rekla da poslužite crveni?

KATA: Gospodin Zdravko rekao je da kupim crni.

ZDRAVKO: Ovaj crni je najbolji.

ANITA: Ali ja ne jedem crni – ja jedem isključivo crveni. Meni se gadi crni. Koliko sam ti puta rekla da ne jedem crni – mogao si već upamtiti. Ako ti je uopće stalo do mene i onoga što ja govorim. Ali ti mene ne slušaš. Bolje si koncentriran na svoje kartaške prijatelje nego na svoju ženu.

ZDRAVKO: Oprosti, mala, ali ovo je najbolji mogući kavijar koji se može nabaviti u Zagrebu i koji...

ANITA: Jesam ti rekla da me ne zoveš „mala“, a taj kavijar me ne zanima! Jedi si ga sam!

(Anita bijesno izađe iz prostorije.)

ZDRAVKO: Trudnica... Moja prva žena, kad je bila trudna, s njom nije bilo problema. Radila je u uredu do zadnjeg dana. Doslovno su je iz firme odvezli u rodilište. Isto je tako bilo i kad je moja druga žena zatrudnjela – možda je imala tek dvije ili tri mučnine, a glas skoro da nije ni jednom povisila. A ova stalno ima histerične napade. Užas! Balavica razmažena! Koja je to generacija – crni i crveni kavijar su kao bijelo i crno vino – i jedan i drugi mogu biti i dobri i loši.

DUBRAVKA: Meni je svejedno je li crni ili crveni. Samo mi je važno da su krupna zrnca i da je onako... da se topi u ustima.

4. scena

(U mraku čujemo kako muškarac i žena vode ljubav. Ne znamo o kome se radi. Lascivno dahtanje doseže vrhunac, pa oboje istodobno svrše. Trenutak potom postupno se pale svjetla, pa vidimo Anitu s leđa kako se oblači, dok se mladi Davor rasteže na krevetu.)

ANITA: Hajde – obuci se!

DAVOR: Čemu žurba!?

ANITA: Za pola sata moj se muž vraća doma. Ne bi bilo lijepo da nas zatekne.

DAVOR: Znaš – kad sam išao u osnovnu školu, ti si vodila onu muzičku emisiju na televiziji. U Večernjaku su ti objavili poster u novogodišnjem broju, a ja sam taj poster nalijepio na vrata svoje sobe... Da mi je tada netko rekao da ću jednoga dana s tobom... pomislio bih da je lud, da je to nemoguće.

ANITA: Jel to bila ona fotka na kojoj sam u visokim kožnim čizmama na motoru?

DAVOR: Baš ta. – Izgledala si tako seksi.

ANITA: Zar sada nisam seksi?

DAVOR: Ma jesi... ali taj trbuh...

ANITA: S leđa se ne vidi da imam trbuh.
DAVOR: Točno – s leđa si super... Nisam imao pojma da trudnica može biti tako... tako...
ANITA: Reci do kraja.
DAVOR: Neugodno mi je.
ANITA: Tako napaljena?
DAVOR: Da – baš to.
ANITA: Većina trudnica izgubi volju za seksom. Ne mogu ni zamisliti da vode ljubav. A kod dvadeset posto trudnica potreba za seksom se udvostruči. A ja sam u tom postotku. Nažalost.
DAVOR: Zašto nažalost?! Po tvojim uzdisajima bih rekao da si istinski uživala!
ANITA: Jesam... Ali... Ženi je ipak teže u trudnoći ostvariti tu potrebu... S mojim mužem to je praktički neizvedivo.
DAVOR: Zašto?
ANITA: Ma – cijeli život sanjao je muško dijete... Otkako je saznao da nosim sina, toliko je fasciniran tom činjenicom... A još otkako mi je trbuh postao ovako vidljiv – uopće mi ne prilazi. Izgubio je želju. Vidim da mu nije ni na kraj pameti da bih ja u ovakvom stanju mogla imati te potrebe.
DAVOR: Zašto mu ne kažeš?
ANITA: Zašto mu ne kažem?
DAVOR: Točno – zašto mu ne kažeš da želiš seks?
ANITA: Što je tebi? Pa da pomisli da sam kučka, napaljena kučka?! Izgubio bi poštovanje prema meni.
DAVOR: Ali – ovako ga moraš varati?!
ANITA: Ali on to ne zna. Za njega sam dražesna majka njegovu budućeg sina. A za tebe mogu biti uspaljena kučka. Tebi to ne smeta... Nadam se?
DAVOR: Zašto bi me smetalo?... Samo...
ANITA: Samo što?
DAVOR: Nakon što rodiš... Kad ne budeš više trudna – nećeš valjda postati ravnodušna prema meni?
(Anita mu priđe i prstima prođe kroz njegovu kosu.)
ANITA: Pojma nemam što ću tada misliti, što ću osjećati... Ali, nekako slutim da ćeš mi ti i tada biti drag... A vidjet ćemo i kako ćeš ti mene tada doživljavati – možda ti bez trbuha više ne budem privlačna?
DAVOR: Ne brini se za to. Samo nađi one visoke kožne čizme od prije pet godina.

5. scena

(U stanu smo kod Borisa i Nataše.)

BORIS: Nisam pametan... jednostavno... mislim da se ne smijemo zale-tati. Jedva da se s njim poznamo. Trebamo o svemu dobro razmisliti.

NATAŠA: Ne vidim u čemu je problem.

BORIS: Ne vidiš u čemu je problem?

NATAŠA: Točno – ne vidim.

BORIS: Problem je u tome što nas dvoje predajemo na Pravnom fakultetu, problem je u tome što bismo trebali birati društvo u kojem se krećemo... još će izaći u nekim novinama fotografija na kojoj smo u njegovom društvu... ili na nekom portalu... znaš i sama kakav mu je rejting u javnosti – za sve ljude je on tajkun čije se ime spominje u toliko afera, u toliko mutnih poslova. Sjeti se samo kako je došao do onog hotela. A znaš kako brzo neka fotka dođe na Facebook, a s Facebooka u medije.

NATAŠA: On je naš susjed. Živi u našoj zgradi, ili bolje reći – mi živimo u njegovoj zgradi, jer je njegov stan dvostruko veći od našega. Čovjek nam želi platiti taj safari, kao i cijelom društvu, a ti u svemu vidiš nepostojeći problem i još si spreman odbaciti takvu prigodu.

BORIS: Problem je baš u tome što želi platiti i naš put i boravak ondje, čak i životinje koje ću možda ja odstreliti... Kad sutra zatraži od tebe ili od mene da potegnemo svoje veze na sudu za njega, ili kada zatraži da neku njegovu nećakinju ili ljubavnicu blagonaklono pogledamo na ispitu ili obrani diplome... ili još gore – neka dođe problematični zahtjev za intervenciju kada netko od nas dvoje bude u nekoj komisiji, ili arbitraži, ili vještačenju na sudu, kada...

NATAŠA: Možda si u pravu... Poželjela sam napokon vidjeti Afriku... doživjeti taj prostor, tu divljinu, doživjeti safari...

(Zvono na vratima.)

BORIS: Slobodno!

(U sobu ulaze Viktor i Dubravka.)

VIKTOR: Dobro veče!

BORIS: Bok! Već sam mislio da nećete doći.

VIKTOR: Oprosti – imao sam tako naporan dan. Sutra nam je zadnji rok za isporučiti sto tisuća formulara za Ministarstvo znanosti – a u tiskari je zapelo... Oprosti.

BORIS: Pa... jesi li uspio?

VIKTOR: Sve je u redu. Na kraju se uvijek sve rasplete, al prije toga stradaju živci. Drugi zeznu stvari, a ja moram vaditi kestenje iz vatre.

NATAŠA: Tako je to uvijek kad radiš s ljudima.

VIKTOR: Dakle – jel idemo u Afriku ili ne idemo ?

DUBRAVKA: Viktor mi je rekao da još niste odlučili, a nama se čini da to putovanje ima smisla samo ako ćemo ići svi zajedno. Tako je to Zdravko i zamislio. Kao što se ljudi iz firme upoznaju na team buildingu, tako bi on želio da se uzajamno upoznaju svi stanari ove kuće.

NATAŠA: Taj prijedlog došao je tako naglo... nisam pametna...

DUBRAVKA: Bilo bi glupo ne iskoristiti ovu priliku koja nam se pruža.

NATAŠA: Ma i ja sam tako mislila, ali Boris je... on misli... ustvari nije siguran može li otići na deset dana i kako sve to organizirati.

VIKTOR: Dajte ljudi ne komplicirajte život – ovo je prilika da se svi dobro provedemo i uzajamno upoznamo... a siguran sam da će pored nas iz ove kuće Zdravko povesti i neke uspješne ljude s kojima inače surađuje. U takvim prigodama se uvijek sklope važna poznanstva, a nerijetko dogovore poslovi koje ne možeš dogovoriti u uredima. Ostvare se kontakti koji jednoga dana dobro dođu. Ne znam zašto uopće oklijevate.

BORIS: Pa baš zato, vidiš kada je...

(Zvono na vratima.)

NATAŠA: Tko bi to mogao biti?

BORIS: Slobodno! Pozvao sam i Alberta.

NATAŠA: Nisi mi rekao...

(U sobu ulazi Albert.)

ALBERT: Oprostite što kasnim – operacija se zapetljala – pacijent mi je visio o koncu.

BORIS: Nema problema – večeras svi kasne. I – kako je na kraju to završilo?

ALBERT: Hvala Bogu, dobro. Sad je stabilno. Nazvao sam prije pet minuta dežurnu sestru – sve je pod kontrolom... Dakle – idemo li na safari?!

BORIS: Znači ti si odlučio?

ALBERT: Naravno. Zato ste me valjda i pozvali da se dogovorimo oko detalja?

VIKTOR: E, baš mi je drago. I mi idemo. Moramo pobjeći nakratko od poslova, od briga. Samo Boris i Nataša nisu sigurni u to da li će ići.

ALBERT: U čemu je problem – pa ovo je jedinstvena prilika za doživjeti nešto novo i posebno?!

NATAŠA: Znači – ti ideš?

ALBERT: Idem! Mislio sam da svi idete, pa nisam želio iznevjeriti dobro društvo.

NATAŠA: Onda bismo i mi trebali.

BORIS: Znam, ali... Ma ljudi – meni je malo čudno da nas zove na safari u trenutku kada mu je žena u visokom stupnju trudnoće. Nisam siguran koliko je to za nju dobro, koliko opasno.

NATAŠA: Za trudnicu je najbolje kada se u vrijeme trudnoće ponaša normalno, kada živi na način kako bi živjela i da nije trudna. Naravno, ako je s trudnoćom sve u redu.

BORIS: Ali to je ipak divljina, Afrika, safari, lov!

VIKTOR: Ma kakva divljina – imat ćemo klimatizirane apartmane s toplom vodom. A ni šatori nam neće biti sirotinjski, nego poput onih u kakvima živi Moamer el Gadafi.

DUBRAVKA: Poput našeg Welnesa. Ne bih se iznenadila da u šatorima imaju relax sobu sa slanim himalajskim ciglama i LED RGB rasvjetom.

ALBERT: Kaj bi ti htjela – usred Afrike parnu kupelj s ledenom fontanom i finskom saunom?

DUBRAVKA: Ma vidjet ćete da to nije ko u doba Hemingwaya – danas su i ti safariji čista šminka, turizam na najvišoj razini. Zdravko je hedonist, ne bi nas ni zvao da nije sto posto siguran da će i njemu i svima nama biti ondje lijepo.

ALBERT: Nije vrag da nas zove zbog romantike, erotike i pustolovine. Ili svega zajedno.

BORIS: A ti? Ideš li sam ili ćeš u Afriku povesti udovicu ili ravnateljicu?

ALBERT: Pa... ne znam još... Mislim da ću ipak ići sam.

BORIS: Znači ne možeš se odlučiti koja ti je od njih dvije draža?

NATAŠA: O čemu to vas dvojica pričate?

BORIS: Albert već neko vrijeme ima paralelku s jednom udovicom i sa svojom ravnateljicom – i ne može se odlučiti koja mu je od njih dvije draža.

NATAŠA: I o tome je baš s tobom pričao?

BORIS: Sa mnom i s Viktorom – u našem kvartovskom kafiću.

VIKTOR: Ja sam ga savjetovao da ne prekida niti s jednom od njih dvije. Hvalio ih je obje – zašto da jednu od njih učini nesretnom, ovako su sretne obje, a i on s njima.

BORIS: E ta ti je dobra. Danas je teško pronaći jednu pravu ženu, a kamoli dvije.

NATAŠA: Odvratni ste! Vi muškarci ste stvarno odvratni kad razgovarate o ženama.

BORIS: Zašto? Samo smo iskreni.

NATAŠA: Ma daj – ponašaš se poput primitivnog pubertetlije. Fuj! Gadite mi se! Ta muška povjeravanja – tako su neukusna i na rubu prostakluka i samohvale.

BORIS: Žene se još više uzajamno povjeravaju od muškaraca – još više se razotkrivaju nego mi.

NATAŠA: Ali nikada na vaš račun. Pali ste mi u očima svi.

ALBERT: Zar i ja?

NATAŠA: Ti ponajviše! Čega se pametan srami, time se budala ponosi.

BORIS: Nataša, kako možeš vrijeđati našeg gosta?!?

NATAŠA: A kako on može vrijeđati žene?!

BORIS: Neću ti dopustiti da ga ti sada...

NATAŠA: Molim te, samo ga ti nemoj braniti. Ako mi se nešto gadi iz dubine duše, onda je to muška solidarnost. Kad se muškarac hvali svojim intimnim pothvatima, samo razotkriva svoju emotivnu bijedu.

BORIS: O čemu ti pričaš? Čovjek se nije hvalio, sva trojica smo malo cugnuli, opustili se, pa nam je Albert zakukao kako je u vezi s dvije žene koje ga podjednako privlače i kako se ne može odlučiti... a ti si sad sve to izokrenula.

NATAŠA: Poznajete se manje od mjesec dana, a povjeravate se kao da ste zajedno išli u prvi osnovne!

ALBERT: Te večeri sam očito pogriješio. Da sam znao da će to doprijeti do tebe i da će te tako povrijediti, ne bih to učinio.

(Nataša i Albert se značajno pogledaju.)

NATAŠA: Ti to ozbiljno pričaš ili ironiziraš?

ALBERT: Ozbiljno.

NATAŠA: Ne seri!

BORIS: Nataša, kako možeš!?

(Nataša bijesno izade i zalupi vratima. Trenutak nelagode među prisutnima.)

BORIS: Oprosti, Albert, ne znam što joj je. Oprosti.

ALBERT: Ma daj, Boris, ne trebaš se ispričavati, meni je simpatično kad se žene ljute, kad bijesne. To je dokaz da imaju emocije, da nisu roboti.

6. scena

(Toni sjedi za kompjutorom i surfa. U sobu ulazi njegov brat Davor.)

DAVOR: Bok!

TONI: Bok! Gdje si bio?

DAVOR: U Croatia Airlines... Dali su mi kartu s popustom.

TONI: Zar nisi rekao da u ovo doba godine nema karti s popustom za London?

DAVOR: Rekli su mi oni tako... al su ipak pronašli tu novu maleziju-sku kompaniju. Lete samo četvrtkom – to je nešto kao promotivni let. Samo ovaj mjesec.

TONI: A, tako...

DAVOR: Čestitam ti.

TONI: Na čemu?

DAVOR: Mama mi je javila da si položio popravni.

TONI: A – to... Ma znao sam da će me pustiti. Nije im se dalo više zezati sa mnom.

DAVOR: Svejedno ti čestitam.

(Šutnja.)

DAVOR: Čuj!

TONI: Reci!

DAVOR: Jedan je moj prijatelj u problemima.

TONI: U kakvim problemima?

DAVOR: Zaljubio se u udanu ženu.

TONI: A koliko je njemu godina?

DAVOR: Devetnaest – kao i nama dvojici.

TONI: A njoj?

DAVOR: Jedanaest više. Trideset.

TONI: Što će mu bakutaner?

DAVOR: Izgleda ko zmaj... tako kaže.

TONI: Pa... dobro. Ak je komad pravi, gdje je problem?

DAVOR: Zaljubio se.

TONI: Tko?

DAVOR: Pa, taj moj prijatelj.

TONI: To se dogodi... A ona?
DAVOR: On misli da je njoj samo do seksa.
TONI: Nije ni to loše – ako u tome oboje uživaju.
DAVOR: Da si ti recimo u vezi s nekom udanom ženom...
TONI: Reci...
DAVOR: Da ti ona predloži seks dok je trudna... što bi učinio?
TONI: Ne vjerujem da bih mogao s trudnicom.
DAVOR: Zašto?
TONI: Kako da joj čovjek pride ak ima trbuh?
DAVOR: Pa s leđa.
TONI: Aha... S leđa bih možda mogao... Ako bih htio, ako bih želio.
DAVOR: Kako misliš: „ako bih želio“?
TONI: Pojma nemam jel bi mi se digao na trudnu ženu... Ipak je to malo onako... scary.
DAVOR: Zašto?
TONI: Pa... radi djeteta.
DAVOR: Ali i trudnice mogu biti seksualno zainteresirane i erotski privlačne.
TONI: Misliš?
DAVOR: Siguran sam u to.
TONI: To mi je perverzno... Mislim da ne bih mogao s trudnom ženom. Pretpostavljam da me ne bi privlačila. Mislim da bi me njezin trbuh odbio od nje. Shvaćaš?
DAVOR: Ali njemu se ona sviđa baš onako jako.
TONI: Pa gdje je problem?
DAVOR: Ima muža.
TONI: A jel muž zna za njih dvoje?
DAVOR: Ne zna.
TONI: To je onda bolja varijanta za njega.
DAVOR: Da – jest.
(Šutnja.)
DAVOR: A što bi ti da si na njegovu mjestu ?
TONI: Kako misliš: što bih ja?
DAVOR: Pa što bi ti... da se zaljubiš u jednu tako zgodnu, atraktivnu udanu ženu, a da je ona trudna i da treba roditi dijete svome mužu?
TONI: Što bih ja?
DAVOR: Da – što bi ti?
TONI: Pa... pričekao bih da rodi.
DAVOR: Pričekao bi da rodi?
TONI: Točno.
DAVOR: A potom?
TONI: Što potom?
DAVOR: Što bi ti učinio potom – nakon poroda?
TONI: Što ti mene uopće pitaš? Što te zapravo zanima?

DAVOR: Je li bi joj ti priznao, da si na njegovu mjestu?
TONI: Što da li bih priznao?
DAVOR: Bi li joj priznao da je voliš?
TONI: Ako bih je volio – priznao bih joj... Ali što učiniti s tim djetetom i s njezinim mužem?
DAVOR: To se i ja pitam... Mislim – to sam mu i ja rekao – tom mom prijatelju. Pitao sam ga: Što ćeš s njezinim djetetom i s njezinim mužem i tako...
TONI: Ja ne bih mogao prestati na to misliti.
DAVOR: Na što?
TONI: Pa na to da osoba koju volim ima muža, da svake večeri ide s njim u krevet... Imati ljubavnicu mora da je grozno. To je kao da čovjek nosi tuđu košulju – košulju koju je netko drugi nosio, a da je nakon nošenja nije oprao.
DAVOR: Misliš?
TONI: Mislim... Svi ti što imaju ljubavnice i ljubavnike, svi su oni malo na svoju ruku, malo prljavi.
DAVOR: Kako misliš prljavi?
TONI: Žive ko ptica kukavica.
DAVOR: Kakva ptica kukavica?
TONI: Ona što snese jaje u tuđe gnijezdo, pa odleti.
DAVOR: A – to.
(Šutnja.)
DAVOR: Što bi ti onda savjetovao tom mom prijatelju?
TONI: Savjetovao bih mu da ne petlja s tuđim ženama.
DAVOR: Lako je to reći. Problem je što se on zaljubio. On je voli. Shvaćaš?
TONI: Nije trebao ni počinjati s njom, ako je znao da ima muža i da je trudna. Jel znao za sve to?
DAVOR: Je.
TONI: Onda si je sam kriv. Da nije ni počinjao, sada ne bi bilo nikakvih problema.
DAVOR: Lako je sada biti pametan. I on bi volio da nije ni počinjao... Ali – voli je i to ne može promijeniti.
TONI: Onda će patiti i on i ona. Ili samo on.
DAVOR: Misliš?
TONI: Garant.

7. scena

(Na terasi je Kata s metlom u ruci. Čisti. Pojavljuje se vrtlarica Marina.)

MARINA: Bok!

KATA: Bok!

MARINA: Sve je zaraslo... Toliko kiše na početku ljeta odavno nije bilo.

KATA: Hvala Bogu, danas je lijep dan.

MARINA: Tko je od gazda u kući?

KATA: Nitko.

MARINA: Kako misliš nitko?

KATA: Otišli su svi s gospon Zdravkom na safari u Afriku. Mali Davor je otišao u London, njegov brat Toni je u Zagrebu, al se otišao upisati na fakultet.

MARINA: Pa nije valjda i Anita otišla na safari u Afriku?! U sedmom mjesecu trudnoće!?

KATA: Nije u Africi. Otišla je u London.

MARINA: U London?! Što će trudnica u Londonu.

KATA: Otišla je obnoviti garderobu.

MARINA: Ona nije normalna!

KATA: Rekla mi je da u Londonu postoji jedan dućan s odjećom u kojem kupuju samo trudnice. Ona želi nositi takvu odjeću koja skriva trbuh. Da se ne vidi da je trudna.

MARINA: Glupost! U sedmom mjesecu trudnoće trbuh se više ne može sakriti.

KATA: I trudnica može lijepo izgledati. Zato je željela da se obuče u tom engleskom dućanu. To je specijalizirani dućan, samo za trudnice.

MARINA: Takav dućan postoji i u Zagrebu. Koliko je luda još će se poroditi u avionu. Znaš da je uzlijetanje i slijetanje aviona opasno za trudnice?

KATA: Stvarno!? A zašto?

MARINA: Zbog pritiska – znalo se dogoditi da nekim trudnicama uslijed uzlijetanja ili slijetanja aviona počnu trudovi. Ili dođe do pobačaja.

KATA: Da sam znala, upozorila bih gospođu Anitu.

MARINA: Ne bi te poslušala.

KATA: Misliš?

MARINA: Ona sve radi po svome. Svi su u ovoj kući skroz na skroz ljudi.

KATA: Otkud ti to?

MARINA: Pa, jel tebi normalno da čovjek kome je žena u sedmom mjesecu trudnoće ode na safari u Afriku?!? Jel ti normalno da trudnica šeće po Londonu i kupuje krpice, da sveučilišni profesori s Pravnog faksa idu na obuku iz pucanja lovačkom puškom, da ljudi koji imaju tiskaru s deset zaposlenih sve ostave i odlete u Afriku?!? Sve su to luđaci. Pijani luđaci.

KATA: Možda ih ne treba tako osuđivati. Imaju oni svojih briga i problema, moraju se malo opustiti i odmoriti.

MARINA: Rado bih se ja mijenjala za njihove brige i za njihove probleme. Ali oni ne bi za moje. Kažem ti – svi su se oni opili i u tome pijanstvu rade gluposti. A znaš čime su se opili?

KATA: Čime?

MARINA: Lovom. Opili su se novcima. Misle da više vrijede od nas

samo zato što imaju više novca, da im pripada i ono što je nama nedostupno.

KATA: Ja se s njima nikada ne bih mijenjala.

MARINA: Zašto ne bi?

KATA: Meni je moj život dobar.

MARINA: To govoriš jer ne znaš za bolje.

KATA: Imam sve što mi treba: dobar mi je muž, dobra djeca, unuk na putu. Što mi fali?

MARINA: Fali ti netko tko bi meo tvoju terasu, umjesto što ti meteš tuđu terasu.

KATA: A što bih ja onda radila po cijeli dan!?

MARINA: Uživala bi. Jednom bi i ti uživala u svome životu.

KATA: Nije to za mene... Uostalom, i ovako mi je dobro – nemam nikakvih problema.

MARINA: Nemaš nikakvih problema?

KATA: Nemam.

MARINA: I zadovoljna si svojim životom?

KATA: Hvala Bogu – jesam.

MARINA: Ti stvarno nisi normalna.

KATA: Zašto?

MARINA: Eto, tako.

KATA: Ništa te ne shvaćam.

MARINA: Zar tebi netko mora nacrtati kakav je tvoj život?!

KATA: A kakav je?

MARINA: Očajan, grozan, jadan!

KATA: Otkuda ti to!? Imam posla, muž mi je zdrav, djeca se zaposlila, frižider mi pun, večeras je na televiziji serija koju volim, kiša je prestala padati, sunce sija – život mi ne može biti bolji nego što je sada.

MARINA: Čekaj – jel ti stvarno vjeruješ u sve ovo što si sada rekla?

KATA: Pa... ne bih ni govorila da tako ne mislim. Ne vidim što mi fali, imam sve što mi treba.

(Šutnja.)

MARINA: A zar ne bi voljela da si sad na safariju u Africi, da se voziš avionima, da se brčkaš u Welnesu, da odeš na more u neki dobar hotel, da dignesh sve četiri u zrak i da netko drugi posprema tvoj apartman i tvoju kuću, a ne da ti ovako... Zar to nikada ne poželiš?

KATA: Nije to za mene.

MARINA: Zašto ne bi bilo?

KATA: Nisam ja na to navikla.

MARINA: Na dobro se čovjek lako navikne.

KATA: A ja opet mislim da je najbolje da svak bude ondje gdje ga je Bog stavio i da s tim bude sretan i zahvalan na tome što ima i što radi.

MARINA: Da budeš zahvalna što si spremačica?

KATA: Naravno. Zamisli da sam bez posla.

MARINA: Ti si skroz luda!

KATA: Zašto?

MARINA: Eto, tako. S tobom se stvarno ne može pričati o životu.

KATA: Zašto ne bi moglo?

MARINA: Zato jer ne želiš vidjeti stvari onakvima kakve jesu.

KATA: A kakve su?

MARINA: Grozne, užasne – eto kakve su!

KATA: Ma to ti se samo čini.

MARINA: Znaš što – ja ću s tobom načisto popizditi. Ponekad mi ideš na živce više od ovih umišljenih novopečenih bogataša.

KATA: Ali zašto?! Što sam učinila!?

MARINA: Ne mogu više! – Jebo te tvoj životni optimizam! – Ne može se čovjek s tobom ni pošteno napričati.

KATA: Oprosti.

MARINA: Evo ga. Sad mi se još i ispričavaš! Koji klinac mi se ispričavaš?!

KATA: Vidim da se ljutiš, pa ako sam te povrijedila – oprosti mi na tome.

MARINA: Nisi ti mene povrijedila – ja sam tebe povrijedila i ne trebaš mi se ispričavati.

KATA: Zašto se onda ljutiš?

MARINA: Zato jer mi ideš na kurac i ti i tvoja dobrota – eto zašto!

KATA: A zašto sad psuješ?

MARINA: Slušaj – ne govori više! Naš razgovor je gotov, razumiješ li?! Gotov!

KATA: Dobro, u redu, samo se smiri.

MARINA: U životu me nikada nitko nije ovako raspalio kao ti.
(Šutnja.)

KATA: A zbog čega?

MARINA: Zbog toga što se s tobom čovjek ne može ni posvađati!

KATA: A zašto bismo se trebale svađati?

MARINA: Ma odi u pičku materinu!

8. scena

(Albert je u svome stanu, čita nešto s tableta, pa zapisuje u bilježnicu. Začuje se zvono na vratima.)

ALBERT: Slobodno!

(U stan ulazi Nataša.)

NATAŠA: Bok!

ALBERT: Bok!

NATAŠA: Jel smetam?

ALBERT: Ma kakvi. Slobodno uđi.

NATAŠA: Vidim da je tablet pred tobom?

ALBERT: Ma – ništa važno. Nešto zapisujem.

NATAŠA: Ako te prekidam – otići ću.

ALBERT: To što radim nije hitno – samo vadim neke bilješke. To ću kasnije završiti.

(Šutnja.)

ALBERT: Reci... o čemu se radi?

NATAŠA: Boris mi je rekao... pričao si mu da si dobio taj osip po ruka-

ma.

ALBERT: Jesam.

NATAŠA: I da koristiš neku kremu.

ALBERT: Dvaput dnevno – nakon jutarnjeg tuširanja, a i prije spavanja. Očito sam nešto pokupio na tom safariju – neke životinjice su me tamo izgrizle.

NATAŠA: Čini mi se da sam i ja to dobila.

ALBERT: Nije vrag?!?

NATAŠA: Evo – pogledaj!

(Nataša pruži ruke prema njemu. On joj priđe i gleda njezine ruke na način da ih ne dodiruje.)

ALBERT: Bogme – isto kao kod mene. Samo je kod tebe nešto slabija reakcija.

NATAŠA: Jel možda imaš jednu kremu viška?

ALBERT: Imam. Kao da sam znao – uzeo sam dvije kutijice.

NATAŠA: Znači ujutro i naveče?

ALBERT: Točno. Samo se lagano ručnikom posuši nakon tuširanja, nemoj trljati da ne iziritiraš površinu kože. Potom, nanesi vatom, ali posve tanki sloj, lagano – bez utrljavanja. Uzmi.

(Nataša uzme kutijicu od Alberta.)

NATAŠA: Hvala ti.

ALBERT: Ne brini, brzo će se to povući - za dva do tri dana. Ali i nakon toga nastavi s mazanjem cijeli tjedan

(Šutnja.)

NATAŠA: Glupo mi je to što s mojim mužem igraš tenis.

ALBERT: S nekim moram igrati, a on voli tenis baš kao i ja.

NATAŠA: To mi ide na živce.

ALBERT: Što?

NATAŠA: Ta vaša bliskost.

ALBERT: To je tvoj problem.

NATAŠA: Ne izazivaj. Kada bi on saznao – problem bi postao tvoj... Voljela bih da više ne ideš s njim na tenis, da mu se ne povjeravaš.

ALBERT: Nikada nikome u životu nisam dopuštao da mi uvjetuje s kime ću se družiti.

NATAŠA: Zaista je odvratno da mu se povjeravaš i da si s njime blizak.

ALBERT: Da mu se ne povjeravam, ti ne bi doznala za taj osip koji sam dobio i ne bih ti sada mogao dati kremu.

NATAŠA: Ta Afrika – slutila sam da ćemo nešto pokupiti u onoj prljavštini.

ALBERT: Ma – nije to ništa. Proći će.

NATAŠA: Misliš?

ALBERT: Ne boj se... Mi Europljani smo osjetljiviji na njihove insekte, na njihovu vodu, sunce, pelud, mirise... Al ne trebaš brinuti. Ne smije nam to pokvariti sjećanje na taj safari. Ipak nam je ondje bilo lijepo.

(Šutnja.)

ALBERT: Meni je bilo lijepo... Pretpostavljam da je i tebi bilo lijepo?

NATAŠA: Išlo mi je na živce to što si ti ondje. To što sam te gledala devet dana za redom. Baš mi je to išlo na živce.

ALBERT: Oprosti, da sam znao ne bih išao. Da sam znao da će ti to smetati, ne bih krenuo na taj put. Trebala si mi reći.

NATAŠA: Da nisi išao – to bi me još više iritiralo.

(Šutnja.)

ALBERT: Dakle, da sam bilo što učinio bilo bi pogrešno? To je zaključak. Nije li?

NATAŠA: Točno. Uvijek je s tobom sve bilo i ostalo pogrešno. Svaki tvoj postupak prema meni uvijek je bio i ostao pogreška...još od onog dana kada sam te upoznala u bolničkoj kantini na Rebru...

ALBERT: Dan prije moje diplome.

NATAŠA: Točno – dan prije tvoje diplome smo se upoznali. Kamo sreće da se to nije nikada dogodilo, nikada! To je bila naša prva pogreška. A najveća od svih pogrešaka je bila tvoje doseljenje u ovu kuću. Zašto si kupio ovaj stan? Zašto si nakon petnaest godina opet ušao u moj usrani život? Zašto? Skoro sam pala u nesvijest kad sam te ugledala, kad smo se pred mojim mužem „upoznali“ kao da se prvi puta u životu susrećemo. Zgrozila sam se kad sam vidjela da i ti živiš u ovoj kući.

ALBERT: Mislio sam da će ti biti drago, da ti to želiš.

NATAŠA: Da ja to želim?! A na osnovu čega si to pomislio?

ALBERT: Kad smo se proljetos susreli na ulici, nakon toliko vremena, kada sam te pozvao na piće, nisi prestala govoriti o toj kući iz snova, o toj predivnoj kući. Tri puta si spomenula da je ostao još jedan neprodani stan, tri puta si spomenula ime firme koja je izgradila kuću. Upamtio sam njihov naziv. Kad smo se razišli, pronašao sam njihov broj, nazvao ih i već sutradan sam sklopio kupoprodajni ugovor. Bio sam siguran da ti to želiš – da ćeš se obradovati kad saznaš da sam kupio taj stan.

NATAŠA: Bio si siguran da ću se ja obradovati?

ALBERT: Naravno – mislio sam da zato pričaš o toj kući – da me zainteresiraš za nju.

NATAŠA: Ti nisi normalan. – Kako si mogao pomisliti da bih te poželjela sretati svakoga dana, ovdje u ovoj kući i susretati te dvije žene koje ti dolaze – te žene koje ševiš bez namjere da bilo koju od njih ikada oženiš!? Znaju li one da ih nikada nećeš zaprositi, znaju li one da na tebe ne mogu ozbiljno računati, da su za tebe tek rekreacija – sportska aktivnost? Znaju li one da ih ti ne voliš? Znaju li da s tobom nemaju

budućnost i da je nikada neće imati?

ALBERT: Ne govori tako sa mnom. Nemaš pravo na to!

NATAŠA: Zašto ne bih imala?! Govorim istinu. Ti ih nemaš namjeru nikada oženiti – nije li to istina?

ALBERT: Točno. Istina.

NATAŠA: Ne znači li to da si ti obična muška svinja bez emocija i da su se vezale za krivog muškarca s kojim nemaju budućnost?

ALBERT: Upravo si iskazala dvije tvrdnje od kojih je jedna točna, a druga netočna.

NATAŠA: Koja je točna, a koja netočna?

ALBERT: Istina je da ih nemam namjeru oženiti, a netočno je da sam bez emocija. A ti si posljednja osoba na ovome svijetu koja mi ima pravo reći da nemam emocija! Posljednja!

NATAŠA: Zašto?

ALBERT: Zato jer sam te istinski volio... tih godinu dana, dok smo bili u vezi.

NATAŠA: I pored toga si prekinuo sa mnom, odbacio me!

ALBERT: Nisam ja prekinuo s tobom, nego ti sa mnom!

NATAŠA: Otkud sad to?!

ALBERT: Ponudio sam ti brak – zaprosio sam te. Zar si to zaboravila? Ti si jedina žena u mojem životu koju sam zaprosio, jedina! Kada sam ti predložio da se rastaneš i da se udaš za mene – grohotom si se nasmijala. Kao da sam ispričao dobar vic. Ne možeš ni pomisliti koliko me taj smijeh zabolio.

NATAŠA: Što je tebi?! Tada sam imala kćerku u drugom osnovne, muža koji je pripremao doktorat, mamu koja je bila na samrti! Bio si balavac – osam godina mlađi od mene – nisi valjda mislio da ću ostaviti sve i...

ALBERT: Mislio sam. Da – mislio sam. Naivno sam vjerovao da i ti mene voliš. Bar si tako govorila.

NATAŠA: Ne možeš stvari tako postavljati!

ALBERT: A kako sam se trebao postaviti prema tebi, kako?! Pričala si mi da živiš s mužem prema kojemu ništa ne osjećaš, pričala si mi o emotivnoj pustoši koja te okružuje. Volio sam te bez ostatka – bio sam spreman prihvatiti i tvoju kćer, bio sam spreman cijeli život proživjeti s tobom. Zaprosio sam te – i na to doživio smijeh! Ismijavanje. A sad mi ti pričaš da sam bezosjećajni ljubavnik koji iskorištava žene. Vjeruj mi: ni jedna žena od mene nikada nije čula rečenicu: „Volim te!“. Tu rečenicu sam izgovorio samo tebi, jedino tebi. I ako danas nešto nije u redu s mojim emocijama i s mojim usranim životom – ti si tome krivac, samo ti. Nakon što si odbila moju ponudu, nisam više mogao biti tvoj ljubavnik. Mrzio sam i tebe i tvoga muža i pomisao da svake večeri s njim liježeš u postelju... Duge tri godine nakon našeg prekida niti jednu ženu nisam dotakao. Živio sam u nekom glupom uvjerenju, u nadi da ćeš se ti svakog trena pojaviti s koferom u ruci na vratima moga stana i

da ćeš mi reći da ne možeš živjeti bez mene... Ali to se nije dogodilo. To je ostala tek moja nerealna tlapnja... I onda... u jednom danu sam shvatio da te više ne trebam čekati i da je svejedno je li moj krevet prazan ili pun i da je svejedno tko je u njemu. I zato te molim – nemoj me više nikada optuživati i ironizirati, jer – ako je moj život emotivna ruševina – ti si tome uzrok, samo ti.

NATAŠA: Oprosti... Nisam znala... oprosti.

ALBERT: Sad... nakon svega – ne treba mi ta tvoja isprika. Došla je prekasno.

NATAŠA: Mogu li ti objasniti?

ALBERT: Radije nemoj. Više nije važno. Molim te... molim te – teško mi je... ostavi me samoga... Želim biti sam...

(Nataša bez riječi izađe iz sobe.)

9. scena

(Na terasi penthousa vidimo Zdravka i Katu.)

KATA: Hoću otvoriti crno ili bijelo vino?

ZDRAVKO: Bijelo. Uz ovo bolje ide bijelo. Samo neka bude uvijek hladno. Ako neka boca bude duže otvorena, vratite je u frižider i donesite novu dobro ohlađenu.

KATA: A da uzmem onu posudu za led, pa da bocu držimo u njoj.

ZDRAVKO: Ma ne – to mi uvijek izgleda kao da smo u hotelu, to ne volim.

(Ulaze Viktor i Dubravka.)

VIKTOR: Bravo, čestitam! Od srca čestitam!

(Poljubi se sa Zdravkom.)

ZDRAVKO: Hvala, hvala – baš sam sretan!

DUBRAVKA: Obradovali smo se kada smo čuli. Čestitam od srca!

(I Dubravka se ljubi sa Zdravkom.)

ZDRAVKO: Sin je, napokon sin!

DUBRAVKA: Kako je Anita?

ZDRAVKO: Dobro je – mali je težak tri kilograma i osamsto grama, dugačak pedeset i jedan centimetar. Komad djeteta!

DUBRAVKA: Baš lijepo.

VIKTOR: Glavno da je sve dobro prošlo.

ZDRAVKO: Porod je bio gotov za pet sati... Ajde – poslužite se! Kato!

(Kata pruža gostima pladanj s čašama za vino, potom sa stolića za serviranje uzima bocu vina i natoči im.)

VIKTOR: Dosta – za početak dosta!

DUBRAVKA: Hvala!

ZDRAVKO: E, pa da nazdravimo!

VIKTOR: Za zdravlje malog... jel se zna kako će se zvati?

ZDRAVKO: Marcel-Emanuel.

VIKTOR: Kako, kako?
 ZDRAVKO: Marcel-Emanuel. Ja sam želio da se zove Emanuel, Anita je željela da se zove Marcel, nitko nije popuštao, pa tako...
 DUBRAVKA: Lijepo ime... to jest – lijepa imena.
 VIKTOR: U zdravlje malog Marcela!
 ZDRAVKO: Marcela–Emanuela!
 VIKTOR: E – u njegovo zdravlje.
 DUBRAVKA: I u Anitino zdravlje!
 (Kucaju se čašama.)
 VIKTOR: Živjeli!
 ZDRAVKO: Živjeli!
 DUBRAVKA: Živjeli!
 (Zdravku zazvoni mobitel.)
 ZDRAVKO: Oprostite!
 (Zdravko se odmakne od njih i javi se na mobitel, dok Dubravka pruži čašu Kati da joj još natoči.)
 ZDRAVKO: E, hvala ti, hvala, stari... Muško je muško – vidio sam mu pišu... Tri kilograma i osamsto grama, pedeset i jedan centimetar... Dobro je, sad je dobro... prenijet ću joj... bit će joj drago... Oprosti, stigli su mi susjedi na čestitanje... Je – treća sreća... Ajde, bok!
 (Zdravko se vrati u društvo.)
 ZDRAVKO: Puko joj vodenjak dok smo pili jutarnju kavu – mislila je da se popiškila, a ja joj kažem: „Ženo, danas gubiš status trudnice – odmah zovem hitnu“.
 VIKTOR: „Od danas gubiš status trudnice“?!
 ZDRAVKO: E, baš tako.
 (Smiju se. Na terasu dolazi i Albert.)
 ALBERT: Jel to proslava počela bez mene?
 ZDRAVKO: Počela, počela – dobrodošao!
 (Albert priđe Zdravku, čestita mu i grli ga.)
 ALBERT: Čestitam!
 ZDRAVKO: Hvala.
 ALBERT: Kako je Anita?
 ZDRAVKO: Dobro – super.
 ALBERT: A mali?
 ZDRAVKO: Još bolje – tri kilograma i osamsto grama, a dužina pedeset i jedan centimetar.
 ALBERT: Oho – veliko dijete!
 ZDRAVKO: Momčina, na tatu. Izvoli!
 (Albert uzme čašu s vinom s pladnja koji mu je Kata pružila.)
 ALBERT: Hvala... E, pa, u zdravlje, tata!
 ZDRAVKO: U zdravlje!
 ALBERT: Neka bude živ, zdrav i sretan! U zdravlje i vama susjedi!
 VIKTOR: U zdravlje!

DUBRAVKA: Živjeli!

ALBERT: A kako će se zvati?

ZDRAVKO: Marcel-Emanuel... imat će dva imena.

ALBERT: Baš fino... Znači dolazi nam uskoro beba u kuću.

ZDRAVKO: Dolazi, dolazi.

ALBERT: A kako vaši poslovi? Nisam vas vidio zadnjih dana?

VIKTOR: Sjajno! – Nikad bolje. Imamo narudžbi kao nikada do sada. Razmišljamo da zaposlimo još pet ljudi u tiskari.

ZDRAVKO: Još pet! Onda vam stvarno dobro ide.

VIKTOR: Nabavljamo dva nova stroja. Dobili smo kredit od banke za male poduzetnike. Čuj, javio mi se onaj tvoj prijatelj sa safarija – i za njega ćemo raditi.

ZDRAVKO: Ajde – baš mi je drago. Rekao sam ti da se u lovu sklapaju najbolji poslovi.

DUBRAVKA: A ja sam odlučila pokrenuti izdavačku djelatnost – ali samo monografije naših najboljih slikara.

ZDRAVKO: Monografije slikara!? Zar to nije komplicirano i skupo? To sve mora biti u boji na onom masnom papiru, jel tako?

DUBRAVKA: Naravno – najbolji mogući otisak. To je više za naš rejting, a i za moju dušu – objavit ćemo dvije monografije godišnje. To je dobro za image firme – o tome onda pišu mediji i tako ...

ZDRAVKO: A hoćeš ti to znati raditi, mislim, te uredničke poslove?

VIKTOR: Naravno da će znati – moja žena je nekada predavala likovnu kulturu u osnovnoj školi. To je njezina prva ljubav. nekada je voljela i slikati i crtati.

ZDRAVKO: Ma nemoj – nisam znao!

(Dolaze Boris i Nataša.)

BORIS: Jel imamo muško dijete?

ZDRAVKO: Muško je, muško!

BORIS: Ma bravo!

NATAŠA: Čestitam!

ZDRAVKO: Hvala!

BORIS: Od srca – baš mi je drago!

(Ljube se.)

NATAŠA: Kako će se zvati?

ZDRAVKO: Marcel-Emanuel.

NATAŠA: Baš lijepo ime.

BORIS: A koje je prvo?

ZDRAVKO: Oba su imena ravnopravna, al će Marcel biti prvo.

NATAŠA: A zašto su dva imena?

ZDRAVKO: Anita je željela da se zove Marcel, a ja sam predlagao da se zove Emanuel, po mojem djedu i onda...

(Zazvoni Zdravkom mobitel.)

ZDRAVKO: Oprostite, moram se javiti. Poslužite se pićem! Kato!

(Zdravko se udalji na dva metra od društva, dok Kata poslužuje piće Borisu i Nataši.)

ZDRAVKO: Halo, da... jesam ti rekao da me danas ne zoveš – žena mi je rodila... Kakav problem – koji šleper!?!... Pa nije trebao danas ići nego sutra!... Ma koji ste vi kreteni! Zovi carinsku upravu, zovi Zlatka, a on neka zove šefa... Ma i on je naš čovjek – neka ga puste u roku pola sata inače će sa mnom imati posla... Pa, idiote jedan, da si na vrijeme javio... Onda je on kreten, al sad nemam ništa od toga da znam tko je od vas dvojice veći kreten! Jedino što je važno je da se problem riješi u roku pola sata i da se prijava zaustavi i to smjesta!

(Zdravko se vrati medju uzvanike.)

ZDRAVKO: Kato, donesi zalogajčice da vino ne ide na prazan želudac.

KATA: Evo, odmah!

(Kata ode.)

NATAŠA: Kako je Anita?

ZDRAVKO: Odlično se osjeća.

BORIS: A dijete?

ZDRAVKO: Tri kilograma i osamsto grama, a pedeset i jedan centimetar!

BORIS: Oho!

(Zdravku opet zvoni mobitel. Pogleda na zaslon mobitela.)

ZDRAVKO: Ljudi, moja žena zove iz bolnice!

DUBRAVKA: Pozdravi je!

NATAŠA: I od nas!

ZDRAVKO: Halo, srce, kako si?!... Evo, ovdje su svi susjedi, pozdravljaju te... Slavimo rođenje maloga i tvoj porod naravno... Zašto nije u redu?!...Pa slavit ćemo mi i kada se ti vratiš iz bolnice... Ma daj ljubavi, pa to je normalno, takav je običaj... Boli te?... Ma proći će... Svrbe te konci... Hoćeš da nazovem sestru, da nazovem doktora?... Tko?... Sramota! – Nije ti valjda to rekao!?!... E, nazvat ću ravnatelja bolnice, neće nitko s tobom tako... Ma smiri se, smiri, sve će biti u redu... Molim te ne viči na mene... samo da ti kažem... dopusti samo da... ma molim te samo da ti objasnim...

(Zaklopi mobitel. Duboko uzdahne. Svi gledaju u njega. U neprilici je na trenutak.)

ZDRAVKO: Anita vas... sve skupa pozdravlja... baš joj je drago da smo ovako... šalje svima pozdrave.

VIKTOR: Baš lijepo.

ALBERT: Najvažnije je da je ona dobro.

NATAŠA: Pozdravljamo i mi nju.

DRUGI ČIN

10. scena

(Na terasi penthousa vidimo da je u tijeku proslava. Tu su dva stolića za serviranje, na jednome su kanapei i kolačići, na drugome čaše za piće i boce. Pokraj stolića za serviranje stoji Kata koja gostima poslužuje piće. Među uzvanicima su Boris i Nataša, Viktor i Dubravka, te doktor Albert. U sredini vidimo tajkuna Zdravka i njegovu novu, četvrtu suprugu Ivu, koja je u sedmom mjesecu trudnoće, s velikim trbuhom. Iva se približava dvadeset i osmoj godini života, pa se doimlje kao da je zalutala među osobe srednjih godina kojima je okružena. Zdravko u ruci ima čašu i upravo drži govor.)

ZDRAVKO: Dragi susjedi, dragi prijatelji, dopustite da vam svima zahvalim na darovima. Šezdeseti rođendan nije mala stvar. To se slavi samo jednom u životu.

VIKTOR: Ja bih ti dao deset godina manje.

ZDRAVKO: Hvala, Viktoro, ja se osjećam kao da mi je dvadeset godina manje, ali osobna iskaznica, na žalost, govori nemilosrdnu istinu o mojoj „godini proizvodnje“... Htio bih vam svima zahvaliti i na ovih pet i pol godina druženja i prijateljstva. Kada pomislim da je prošlo pet i pol godina od našeg upoznavanja, od useljavanja u ovu kuću, tek tada osvijestim kako vrijeme brzo leti. Kao da sam se jučer rodio – a već šest banki otkucava... Ali, moj rođendan je tek mali povod ovom našem okupljanju. Puno važniji razlog je moja draga Iva. Eto – u šezdesetoj godini života sam pronašao ljubav svoga života – od jučer i Iva živi u ovoj kući – jedva sam je otrgnuo iz zagrljaja njezinih roditelja. Vjerujem da će u svima vama ona pronaći ne samo susjede, nego istinske prijatelje kao što sam i ja pronašao... A za dva mjeseca dobivamo i prinovu, pa će se našom kućom razlijevati dječji plač.

BORIS: Jel se zna što će biti?

IVA: Bit će djevojčica.

ZDRAVKO: Djevojčice su privrženije od dječaka. Baš se veselim tome što će biti djevojčica.

BORIS: A kako će se zvati?

ZDRAVKO: Elizabeta-Janja.

IVA: Moja baka zvala se Elizabeta.

ZDRAVKO: A moja se zvala Janja, pa smo odlučili da nitko ne bude nezadovoljan... je li... Uglavnom – da završim – dobro mi došli, drago mi je da vas imam, nek se nastavi ovo naše druženje još sto godina, u zdravlje svima! Živjeli!

SVI: Živjeli!

VIKTOR: Zdravko, pa tebi dobro idu govori, mogao bi u političare.

ZDRAVKO: Samo mi još to treba – i tako me mediji u zadnje vrijeme čereče i seciraju. Jeste čitali ono u jučerašnjim novinama?

VIKTOR: Ne! Koje? Što?

ZDRAVKO: Ma... donijeli su popis od deset političara koji su zadnjih godina surađivali sa mnom.

BORIS: Ja sam vidio – na popisu ima podjednako i lijevih i desnih. Pet naprama pet.

ZDRAVKO: Kao da oni ne smiju sa mnom surađivati ili ja s njima – pa slobodna smo zemlja. Jel tako?

VIKTOR: Tako je, tako.

DUBRAVKA: Naši mediji tako su neprofesionalni.

NATAŠA: Često nekorektni i tendenciozni.

IVA: Za mene su prošli tjedan napisali da sam starleta. Zamislite – ja pa starleta!? A to što sam apsolutno saobraćajne kulture, to što sam dvaput nastupala za državnu reprezentaciju u ritmičkoj gimnastici, to su zaboravili spomenuti.

ZDRAVKO: Dušo – taj novinar se više neće baviti novinarstvom – to sam već sredio. On i nije bio novinar, nego zlonamjerno piskaralo. Zaista smo dodirnuli dno – tko sve piše! Tko se sve naziva novinarom – užas!

BORIS: Stvarno smo pali na dno... Inače i mi očekujemo prinovu i nama će rođa donijeti bebicu u obitelj.

DUBRAVKA: O čemu ti to?

BORIS: Prije sat vremena smo razgovarali sa kćerkom preko Skypea. Vratila se s puta po Zapadnoj obali u New Yorku – osjećala je neke mučnine, činilo joj se da je u pitanju hormonalni poremećaj. Otišla je do liječnika i pokazalo se da je trudna.

VIKTOR: Sjajno! Čestitam!

ZDRAVKO: Bravo!

BORIS: Postat ćemo djed i baka.

ALBERT: Vas mi je dvoje teško zamisliti kao djeda i baku, baš teško.

BORIS: Pa... i meni je malo šok, ali – naviknut ćemo se do poroda.

DUBRAVKA: Znači: pomirila se sa svojim Amerikancem?

NATAŠA: Ma... u stvari nije. To je i dalje zapetljano – njegova mama je protiv... Uglavnom: duga priča. Malo se zakompliciralo, ali izgledit će se to.

DUBRAVKA: Najvažnije je da je mala dobro, a i da dijete bude zdravo, a ostalo će se srediti.

BORIS: Da, da – bit će u redu. Samo treba vremena.

ZDRAVKO: Neka djece, neka što više djece, neka podmlatka. Živjela demografska eksplozija u našoj kući, živjela nova generacija!

(Zdravko podigne čašu s pićem.)

SVI: Živjeli!

ZDRAVKO: Čuj, Viktore, a gdje je tvoj auto? Nisam ga vidio na parkirnom mjestu već danima.

VIKTOR: Kod mehaničara je. Neka se sitnica pokvarila, nešto s elektronikom. Čeka se dio iz Francuske.

ZDRAVKO: A, tako?

VIKTOR: Tako.

ZDRAVKO: Kupi radije novi – čim se auto počne kvariti, treba kupiti novi.

NATAŠA: Uvjerena sam da će Iva uživati u ovoj kući.

ALBERT: To je „kuća iz snova“, kako Zdravko voli reći.

ZDRAVKO: Pa i je – baš kuća iz snova, arhitekt s televizije, onaj što organizira „Dane Orisa“ – simpozij o arhitekturi, rekao mi je da je naša kuća jedna od najljepših kuća u Zagrebu. Kad bude pisao novi udžbenik, uvrstit će ju u udžbenik.

BORIS: Oho – to je dobro znati – to će podići cijenu naših stanova.

DUBRAVKA: A vas dvoje, gdje ste se vas dvoje upoznali?

IVA: Na safariju u Namibiji.

DUBRAVKA: Na safariju?!

IVA: Točno – bilo je predivno. Zdravko je ondje u jednome danu odstrijelio tri hijene.

DUBRAVKA: Tri hijene!?

IVA: Prave hijene – ko na filmu.

VIKTOR: Ljudi, oprostite, ali mi moramo ići. Večeras moramo pripremiti neke papire – sutra ujutro imam važan sastanak.

ZDRAVKO: Pa, tek smo počeli...

VIKTOR: Da nije posla, ostao bih do ponoći, al ujutro moramo imati sve spremno, a za to nam treba nekoliko sati.

ZDRAVKO: Onda u redu – uživajte u poslu. Hvala što ste bili.

DUBRAVKA: Hvala vama.

VIKTOR: Laku noć!

IVA + ZDRAVKO: Laku noć!

(Dubravka i Viktor izišu.)

ZDRAVKO: Šteta da su morali otići.

BORIS: Nije im lako... ne bih im bio u koži.

ALBERT: O čemu ti to pričaš?

BORIS: Zar ne znaš?

ALBERT: Što?

BORIS: Pred kolapsom su! Gotovi su!

ALBERT: Tko!?

BORIS: Viktor i Dubravka.

ALBERT: Nemoguće!

BORIS: Na žalost, itekako moguće. Moj rođak radi u leasing kući preko koje je njihova firma kupila automobil. Auto im nije na popravku – zadnje tri rate nisu platili, pa su ga morali vratiti.

ALBERT: Strašno! – Znači da su stvarno u frci. Ova kriza je uništila toliko poduzetnika – kud baš i njih!

ZDRAVKO: Sredit će se to. Uvijek postoji izlaz u životu i poslu, uvijek postoji rješenje.

NATAŠA: Nadajmo se da je tako.

11. scena

(U vrtu vidimo Marinu kako sa vrtnim škarama obrezuje ruže. To traje neko vrijeme. Pojavi se mlada trudnica Iva. Zagleda se u Marinu. Marina osjeti njezin pogled, zastane, osvrne se, a kada vidi da je to Iva, nastavi sa započetim poslom kao da ju nije primijetila.)

IVA: Zašto podrezujete ruže?

MARINA: Zato jer tako treba... Vrijeme je za to.

IVA: Ali zašto?

MARINA: Jesen se bliži kraju. Vremenska prognoza kaže kako će za dva dana zahladnjeti. Ako ružama skratim vrhove, na taj način ih štitim od smrzavanja. Shvaćate?

IVA: Ne.

MARINA: Obrezivanje biljku potiče na mirovanje. Za biljku bi bilo opasno da usred zime počne rasti, počne cvjetati... zato se u ovo doba biljke ne smiju ni zalijevati, ni gnojiti – sve bi ih to moglo potaknuti na aktivnost, a moj je zadatak da ih sada pripremim za zimu, da ih navedem na mirovanje. Zato, nakon obrezivanja ću na svaki grm ruže nagrnuti zemlju na pola, a na to staviti suho lišće, a na suho lišće staviti grančice i drugim grančicama pričvrstiti taj pokrivač. Shvaćate?

IVA: Shvaćam. Nisam znala da tako treba s ružama.

MARINA: I biljke i životinje i ljudi trebaju se pripremiti za zimu. Zima bi trebala biti razdoblje mirovanja za sav biljni i životinjski svijet.

IVA: A mene usred zime čeka porod.

MARINA: E, da – to je malo nezgodno. Ja sam i sina i kćerku rodila u proljeće. Njega u travnju, a nju u svibnju. Tako je ljepše i za majku i za dijete.

IVA: Eh, da sam znala... Ali i da sam znala... mi ovo nismo planirali... jednostavno se dogodilo.

MARINA: Dogodilo se?!

IVA: Da, dogodilo se... On je bio tako dobar, tako nježan prema meni... Dok sam radila honorarno kod njega u firmi, prema meni se ponašao s puno uvažavanja, uvijek mi se osmjehivao, a onda mi jednoga dana rekao da će me za nagradu povesti na safari sa svojim prijateljima... Kad sam vidjela Afriku i sve ono... činilo mi se da sanjam... a on je bio tako pažljiv, meni je posvetio najviše vremena ... Prohodali smo u Africi. Nisam imala pojma da je pet godina stariji od moga tate. Zdravko je tako vitalan, uvijek u akciji, pa kod njega i ne pomisliš na godine.

MARINA: E, da – tako je s uspješnim poslovnim muškarcima.

IVA: A vaš suprug? Što on radi?

MARINA: Ništa.

IVA: Kako ništa!? Zar je u mirovini?

MARINA: Nije. Prije petnaest godina dobio je otkaz.

IVA: Baš mi je žao.

MARINA: Meni još više.

IVA: Mora da mu nije lako?

MARINA: Zašto? Razvlači se po cijeli dan doma na kauču pred televizorom, ode u kafić i pročita sve dnevne novine, napriča se s dečkima iz kvarta. Otkako je ostao bez posla, on ustvari sjajno živi... Zato ja radim za dvoje.

(Šutnja.)

MARINA: Kad vam je termin?

IVA: Dva dana prije Nove godine.

MARINA: Baš lijepo – imat ćete svake godine u tjedan dana Božić, kćerin rođendan i doček Nove godine.

IVA: Da, bit će to neobično. Samo da mi porod ne padne na Silvestrovo, kad su u bolnici tek dežurni liječnici, kad svi slave.

MARINA: Ma neće valjda.

IVA: Tako se bojim... toga što me čeka.

MARINA: Ma dajte – to žene odrade i idu dalje.

IVA: Sinoć sam sanjala... sanjala sam da sam umrla na porodu. Bojim se večeras i otići na spavanje, da mi se taj grozni san ne vrati.

MARINA: Slušajte, Iva, ne postoji trudnica na ovome svijetu koja nije osjetila strah od poroda, pa i strah od smrti na porodu. Ne dajte se tim mislima, ne dopustite im da vam se vrzmaju po glavi. Uzmite nešto i radite, da ne mislite na to.

IVA: A što da radim ovako debela i nezgrapna?

MARINA: Skuhajte ručak mužu.

IVA: Ja ne znam niti jedno jelo skuhati.

MARINA: Baš niti jedno?

IVA: Niti jedno. Nije to posao za mene. Moja mama uvijek je tako sjajno kuhala da uz nju nije bilo smisla nešto pokušavati. A i nisam imala vremena za to dok sam studirala i dok sam trenirala ritmičku gimnastiku.

MARINA: Onda uzmite knjigu i čitajte.

IVA: Nemam koncentracije ni za to. Misli mi stalno bježe na to dijete u trbuhu i na porod. Strah me hoće li beba biti zdrava kad se rodi... Čitala sam negdje da porod više boli bebu nego majku. Stalno mi dolazi prizor bolnice i poroda, krvave ljepljive plahte u koju sam umotana... Mama mi je preporučila neke ljubavne romane, ali niti s jednim nisam došla dalje od dvadesete stranice... A i prije – dok nisam bila trudna – knjige su mi išle na živce, ipak su mi draži filmovi. Meni je uopće čudno to što su nakon pojave filma pisci nastavili pisati te svoje knjige. Ipak svi mi više volimo vidjeti dobar film, nego pročitati knjigu... A pisci uporno nastavljaju pisati te knjige koje malo tko čita. To mi je baš nekako čudno. Nije li?

(Šutnja.)

MARINA: Nisam o tome nikada razmišljala... A zašto ne odete u kino ili zašto doma na televiziji ne gledate filmove?

IVA: Glupo mi je samoj gledati filmove. Ja volim nakon filma s nekim

popričati... a i dok gledam volim komentirati.

MARINA: A vaš suprug? Zašto s njime ne gledate filmove?

IVA: On ima toliko posla – sve te firme, tisuće zaposlenih, svaki dan iskrnsne po deset novih problema. Svi mu zavide na onome što posjeduje, svi bi željeli biti na njegovu mjestu, a nitko nema pojma kako je njemu teško sa svim tim upravljati... Ako i počne gledati navečer neki film sa mnom... ne dođemo ni do pola, a on zaspe onako obučen.

(Pojavi se Nataša.)

NATAŠA: Bok!

IVA: Otkud vi tako rano?

NATAŠA: Studenti štrajkaju.

IVA: A zašto?

NATAŠA: To bih i ja voljela znati. Netko ih je nagovorio da u ovoj zemlji školovanje treba ostati zauvijek besplatno.

IVA: Zar vam nitko nije javio da će biti štrajk?

NATAŠA: Nitko nije imao pojma da planiraju štrajk – dočekali nas pred ulazom na fakultet s transparentima i zviždaljkama. Probili su nam uši zviždanjem – nisam više mogla biti u svom kabinetu. Ali doći će oni meni na ispit prije ili kasnije, pa im te zviždaljke neće biti od pomoći. (Šutnja.)

NATAŠA: Kako se osjećaš, dušo?

IVA: Dobro – samo loše sanjam – nezgodno mi spavati s ovakvim velikim trbuhom. Ne znam kako da legnem – ni jedan položaj mi ne odgovara.

NATAŠA: Strpi se još malo i to će biti iza tebe. Glavno da si pokretna i zdrava. Ja sam za vrijeme trudnoće morala najstrože mirovati, pila sam Izoptine i Prepare. Krenula sam se u petom mjesecu trudnoće otvarati, pa mi je ginekolog naložio strogo mirovanje. Svaka četiri sata morala sam piti te tablete da se ne otvorim... A onda se dogodilo da sam se od tableta tako zatvorila da sam pri porodu jedva rodila – sva sam popucala. Još i danas me bole šavovi kad se mijenja vrijeme.

IVA: Nataša, molim vas, nemojte tako pričati, trnci me prođu kad tako pričate... jeza me obuzme.

NATAŠA: Neću, ne boj se... Možemo mi pričati o modi i politici, ako ti je to lakše.

IVA: Ako mogu birati, ja bih radije o modi.

12. scena

(Treća Zdravkova žena Anita dolazi do vrata kuće na kojima je portafon. Anita pozvoni jednom, ali se nitko ne javi. Potom pozvoni još dva puta prije negoli se začuje glas iz portafona.)

OFF IVA: Tko je?

ANITA: Anita, trebam Zdravka!

OFF ZDRAVKO: Ne puštaj je u kuću! Reci joj da me nema.

OFF IVA: Zdravko nije doma.

ANITA: Lažeš, kučko, upravo sam ga čula kako ti govori da ga nema!
Otvaraj vrata – moram s njim razgovarati!

OFF IVA: Što da radim?

OFF ZDRAVKO: Reci joj opet da nisam kod kuće.

OFF IVA: On kaže da ga nema!

ANITA: Slušaj, kurvice, reci tom starom jarcu da me smjesta pusti gore, inače ću vikati da me čuje cijela kuća i cijela ulica!

OFF ZDRAVKO: Slušaj, Anita, nemamo mi što razgovarati dok ne promijeniš svoje ponašanje! I ne vrijeđaj mi ženu, jer bi te to moglo skupo stajati!

ANITA: Tri mjeseca nisi platio alimentaciju! Što ti misliš, od čega ću ja živjeti, čime ću tvom sinu platiti vrtić?! Moram mu kupiti zimsku obuću i odjeću.

OFF ZDRAVKO: Sve dok mi ponovno ne dopustiš da svakog vikenda vidam maloga, nećeš dobiti ni kune alimentacije!

ANITA: Mali kaže da te se boji. Kada je kod tebe uopće se ne igraš s njim nego si stalno na mobitelu, ili se kartaš s prijateljima! Nije za tebe dijete.

OFF ZDRAVKO: Ne seri – hoću vidjeti maloga svakog vikenda, pa ćeš dobiti alimentaciju.

ANITA: Tužit ću te sudu, ako sutra ne platiš zaostatke, pa će ti skidati alimentaciju s plaće.

OFF ZDRAVKO: Samo se ti nadaj. Ne daš li mi sina jednom tjedno, možeš vesla sisati!

ANITA: Ispričat ću sve novinarima, reći ću im da nemam novaca ni za hranu, ni za platiti vrtić – osramotit ću te pred cijelom zemljom.

OFF ZDRAVKO: Ispričaj onda novinarima i to kako si se prošlu subotu i nedjelju provodila po diskotekama u sumnjivom društvu – ja im mogu dati i fotografije za ilustraciju – znaj da si snimljena onako pijana i razuzdana, pa ćeš ostati bez djeteta zauvijek.

ANITA: Majmune, otvaraj vrata!

OFF ZDRAVKO: Nemaš što tražiti u mome stanu, ne želim da se svađamo pred ženom u visokom stupnju trudnoće.

ANITA: Ma jebala te trudnica i onaj tko joj je napravio dijete!

OFF ZDRAVKO: Kučko, još jedna riječ i zovem policiju – završit ćeš u zatvoru zbog uznemiravanja.

(Pojavljuje se Davor s putnim koferom u ruci.)

DAVOR: Bok!

ANITA: Bok! Otkud ti?!

DAVOR: Iz Londona!

ANITA: Zašto mi se mjesecima ne javljaš na mobitel, zašto ne odgovaraš na moje mejlove?!

DAVOR: Zato jer mi je cura ljubomorna.

ANITA: Možeš se bar javiti kad nije u tvojoj blizini.

DAVOR: Anita, oprosti, ali...

ANITA: Ali, što – baš me zanima kakvo opravdanje imaš za nepristojno ponašanje!?

DAVOR: Ne možemo ovdje... ako želiš možemo otići u obližnji kafić.

ANITA: Zašto me ne pozoveš u svoj stan?

DAVOR: U stanu su mi brat i roditelji... čekaju me. Neka je frka doma – morao sam se vratiti prije plana... ne znam uopće o čemu se radi. Nadam se da nije nitko od njih bolestan ili tako nešto.

ANITA: Bez love sam... Ako ćeš ti platiti piće – prihvaćam poziv.

DAVOR: I ja sam bez love, ali platit ću piće. Za kavu imam. Idemo u kafić!

ANITA: Idemo!

OFF IVA: Idu u kafić!

OFF ZDRAVKO: Daj se makni od portafona!

13. scena

(Ova scena se događa odmah po svršetku prethodne. U stanu su Dubravka i njezin sin Toni. Toni surfa za kompjutorom, dok Dubravka slaže papire.)

DUBRAVKA: Jesi čuo tu galamu – tako vrište ostavljene žene! Žao mi je Anite, al je zbog nje vrištala prije pet godina Zdravkova druga žena, a prije te druge vrištala je prva. Užasne su te rastave. Užasne. Promisli sto puta prije nego se oženiš.

TONI: Promislio sam – ja volim Anu, Ana voli mene. Nikada mi se ni jedna druga djevojka nije sviđala – jednoga dana ću je oženiti i to je to. Nikada se nećemo rastati ni ovako svađati. U to sam siguran sto posto.

DUBRAVKA: To govoriš zato jer si tako mlad.

TONI: To govorim već tri godine – još mi se u srednjoj školi sviđala... pojma nisam imao da se i ja njoj sviđam. Mi nemamo dilema – sigurni smo u svoje osjećaje.

DUBRAVKA: Daj Bože da tako ostane.

TONI: Čuj, daj mi broj deviznog računa tatine tiskare, moram se prijaviti na jedan međunarodni natječaj za video igrice.

DUBRAVKA: Znaš da je taj tatin broj u blokadi – nema ništa na njemu, baš ništa.

TONI: Ma, to mi ne treba da bih nešto uzeo nego – takva su pravila da kod prijave kandidat mora dati devizni račun za slučaj da nešto osvoji.

DUBRAVKA: Napravio si do sada dvadeset video igrica, a nikada nisi osvojio ništa, samo gubiš vrijeme na to.

TONI: Nije istina da ništa nisam osvojio – prije dvije godine sam za igricu „Uhvati konjića“ dobio sto i šezdeset dolara.

DUBRAVKA: Dobio si sto i šezdeset dolara za posao koji si radio mjesec dana – više bi zaradio da si gulio krumpir u nekom restoranu.

TONI: Kad ja u tome uživam... Daj mi tatin devizni račun.

DUBRAVKA: Nemoj, molim te, stalno mu dolaze kontrole – vršljaju mu po tom računu. Radije uzmi devizni račun od moje izdavačke kuće, mada ondje nema novca jer u zadnjih godinu dana nisam ništa ni objavila, ni prodala. Al evo – uzmi, ako moraš dati broj nekog računa.

(Dubravka mu pruži karticu.)

TONI: Hvala.

(Toni prepisuje brojeve unoseći ih odmah u računalo. U tom trenutku u stan ulazi Viktor.)

VIKTOR: Bok!

DUBRAVKA: Bok! Jesi li uspio?

VIKTOR: Ma kakvi – kažu da ne odobravaju kredit ni onima koji imaju pozitivnu bilancu.

DUBRAVKA: A da nazoveš Božidara?

VIKTOR: Zvao sam u proteklih tjedan dana bar dvadeset puta njegovu tajnicu, al svaki put nešto vrda: „Evo je na sastanku, upravo izlazi, tek sad dolazi, počinje kolegij“... Uglavnom – pročulo se da propadamo. Svi me izbjegavaju ko kužno pseto, svi! Sjeti se kolikim smo mi ljudima pomogli, a sad nema nigdje nikoga, baš nigdje nikoga.

(Šutnja.)

VIKTOR: Što to radiš?

TONI: A, evo – neku video igricu sam kreirao, pa...

VIKTOR: Da si diplomirao na vrijeme, sad si se mogao zaposliti, a ovako ni od tebe koristi.

TONI: Diplomirat ću za godinu dana. Al ne vjerujem da ću raditi u školi – nije to za mene. Neda mi se raditi s djecom.

VIKTOR: Neda se ni meni, pa svejedno tražim poslove i po školama. S tiskarom je gotovo – ova kriza je sve uništila, sve.

(U stan ulazi Davor – s koferom.)

DAVOR: Bok, ljudi!

DUBRAVKA: Sine! Mislila sam da ćeš tek za sat ili dva doći!

DAVOR: Prebacili nas u Beču na drugi avion.

(Ljubi se s majkom, ocem i bratom.)

VIKTOR: Napokon si tu!

DAVOR: Obično kad nas prebacuju na drugi avion zakasnim, a ovo je prvi put u životu da sam uhvatio raniji avion.

TONI: Udebljao si se.

DAVOR: Ma, tek dva ili tri kilograma. Zašto sam morao otkazati stan u Londonu i vratiti se tako naglo doma? Niste mi htjeli ništa objašnjavati preko telefona. Jeste li dobro, da nije netko od vas bolestan?

VIKTOR: Nije nitko bolestan, ali nismo dobro. Točnije rečeno – loše smo.

DUBRAVKA: Pusti ga da prvo nešto pojede, da se odmori, pa da tek onda...

DAVOR: Mogao je Toni doći autom pred mene da ne moram autobusom do grada, pa taksijem.

VIKTOR: Nije mogao nitko pred tebe autom.

DAVOR: Zašto nije?

VIKTOR: Naša firma više nema službeni automobil, uzela nam ga je leasing kuća.

DAVOR: A mamim auto?

VIKTOR: I njega je uzela. Propadamo – sve se ruši. Zato sam ti javio da se hitno vratiš i da poneseš potvrdu da si apsolvirao na tom uglednom ekonomskom fakultetu – moraš je sutra predati mojem prijatelju koji će te zaposliti... Bilo bi bolje da si diplomirao, ali rekao sam mu da ti je ostao samo diplomski, a da ćeš to za dva do tri mjeseca obaviti, da je to samo formalnost, da si praktički završen student. Ne znaju još svi što je s nama, pa sam ti sredio sutra intervju za posao u Dinersu s čovjekom kojemu sam ja jednom pomogao... Sutra ćeš to obaviti da bar tebe zaposlimo, kad od tvoga brata nema nikakve koristi. Morat ćeš se sutra rano ujutro probuditi, i naravno morat ćeš otići do Dinersa tramvajem.

DAVOR: Zar moram baš sutra?

VIKTOR: Moraš – on je sutra u firmi, a od prekosutra na poslovnom putu – zato sam inzistirao da hitno dođeš. Taj intervju će biti formalnost, a od ponedjeljka počinješ raditi.

DAVOR: Čekaj, to je nemoguće!?

VIKTOR: Zašto?

DAVOR: Pa ta potvrda... ta potvrda o fakultetu... o tome da sam apsolvant... vidiš, ja... kako da ti kažem...

VIKTOR: Molim te, nemoj samo reći da si je zaboravio ponijeti.

(Šutnja.)

VIKTOR: Nije vrag da nemaš tu potvrdu, a sto puta sam ti rekao da je poneseš!?

DAVOR: Ma, imam potvrdu, ali...

VIKTOR: Ali što?

DAVOR: Molim te, nemoj se ljutiti na mene, ali ja... ja nisam studirao ekonomiju.

VIKTOR: Štaaa!? Što si rekao?!

DAVOR: Ti si toliko želio da ja studiram ekonomiju, a ja to nikada nisam volio, tako da sam one godine otišao na dva prijemna i oba položio... pa sam se odlučio studirati ono što ja volim, a ne ono što si me ti nagovarao.

VIKTOR: A što to – što si ti studirao proteklih pet godina, što si ti apsolvirao u Londonu – medicinu, atomsku fiziku, farmaciju... što?!?

DAVOR: Ja sam studirao... ja sam apsolvirao povijest.

VIKTOR: Povijest?!

DAVOR: Da, povijest.

VIKTOR: Ti se šališ!?

DAVOR: Ne. Znaš da sam uvijek volio povijest i da sam...

VIKTOR: Čekaj, čekaj – jel ti želiš reći da si u proteklih pet godina potrošio sto tisuća funti u najskupljem gradu u Europi da bi studirao tu

glupu jebenu povijest?!?!

DAVOR: Da.

VIKTOR: Pa ti nisi normalan! Ja ću tebe ubiti – to si mogao studirati i u Zagrebu i to besplatno! Ja te stvarno moram zadaviti golim rukama!

DUBRAVKA: Čekaj – ma on te zeza. Reci Davore da se šališ, reci da to nije istina.

(Šutnja.)

DUBRAVKA: Molim te reci da to nije istina, da je u pitanju „neslana šala“.

(Šutnja. Davor obori pogled.)

DUBRAVKA: Ubit ćemo ga zajedno!

(Toni poskoči sa svoje stolice.)

TONI: Ljudi, što vam je!? Da ga niste tjerali da studira ono što ne voli, nebi sad bilo ove situacije. Bolje da je studirao ono što voli nego ono što ga ne zanima. Zna li kako je odvratno studirati ono što te ne zanima?! Zna li?!

VIKTOR: Molim te, ti šuti! Imam dva sina – mislio sam da bar jedan nešto vrijedi, a ono dvije nule, nule na kvadrat! Dva kretena!

14. scena

(Na prosceniju su Boris, Viktor i Zdravko. Bitno je naglasiti da je Viktor u sredini. Osvijetljeni su na način da svjetlo sugerira nerealni prostor koji će publika razumijevati kao dva prostora. Imat ćemo dva paralelna prizora, dva paralelna dijaloga. U jednom dijalogu Viktor razgovara s Borisom, u drugom dijalogu Viktor razgovara sa Zdravkom. PRIZOR A podrazumijeva dijalog Borisa i Viktora, dok PRIZOR B podrazumijeva dijalog Zdravka i Viktora.)

PRIZOR A)

VIKTOR: Boris, oprosti, želio bih s tobom nešto razgovarati.

BORIS: Sad sam u gužvi, jel možemo sutra ili prekosutra?

VIKTOR: Hitno mi je.

BORIS: Idemo u moj stan, pa

VIKTOR: Jel u stanu Nataša?

BORIS: Je.

VIKTOR: Ma, volio bih nasamo.

BORIS: Ja pred ženom nemam tajni.

VIKTOR: Znam, ali u pitanju je posao.

BORIS: Kakav posao?

PRIZOR B)

VIKTOR: E, baš dobro da sam naišao na tebe. Kako si?

ZDRAVKO: Dobro, a ti?

VIKTOR: A, tako, tako.
ZDRAVKO: Ma, bit će bolje.
VIKTOR: Misliš?
ZDRAVKO: Treba biti optimist.
VIKTOR: I za optimizam treba neka podloga.

PRIZOR A)

VIKTOR: Važan posao.
BORIS: Nas dvojica nikada nismo razgovarali o poslu. Znaš da se kao sveučilišni profesor i ne upuštam u prave poslove.
VIKTOR: Ipak si nerijetko u poziciji da odlučuješ, da možeš pomoći.
BORIS: Ne vidim na koji način?
VIKTOR: Znam da si član Nadzornog odbora Poštanske banke.
BORIS: A, to – tu su stroge propozicije. Praktički mi ne odlučujemo ni o čemu, nego samo nadziremo.
VIKTOR: Ali si blizak s ravnateljem banke. Ako mu prišapneš koju riječ za mene, mogao bih isposlovati da mi daju poček. Kod njih sam podigao kredit prije sedam godina i sve je bilo u redu do prije dvije godine, kada se sve zapetljalo.

PRIZOR B)

ZDRAVKO: Čovjek koji je pesimist rastjeruje ljude koji su u njegovoj blizini. Optimist širi dobre vibre, svi žele biti u njegovu društvu, pa je i u poslu prodorniji, uspješniji.
VIKTOR: Znači, trebam optimistički gledati na stvari?
ZDRAVKO: To je preduvjet uspjeha.
VIKTOR: Znači ako našem razgovoru pristupim optimistički, rezultat razgovora bi mogao biti pozitivan?
ZDRAVKO: Ja sam mislio više općenito, a manje pojedinačno kada sam savjetovao optimistički pristup.
VIKTOR: A u mene je takva situacija da mi više treba pojedinačna konkretna pomoć, nego općenita paušalna podrška.
ZDRAVKO: Čovjek sebi najbolje sam može pomoći.
VIKTOR: Ja sam već duže u takvoj situaciji da si više sam ne mogu pomoći ni u čemu.

PRIZOR A)

BORIS: Još prvog dana mog angažmana, ravnatelj banke rekao je pred svima nama iz Nadzornog odbora da on ni svome bratu ne smije progledati kroz prste kada su krediti u pitanju, te da to očekuje i od nas. Nužan je principijelan pristup i prema ministrima i rođacima i prijateljima i nepoznatom štediši.
VIKTOR: Ali ja znam da je nekim ljudima banka izašla u susret, dala im predah, odgodila ovrhu.

BORIS: Možda se to događalo nekad, ali prije godinu dana je odlučeno da do takvih slučajeva više ne smije doći, jer to može ugroziti opstanak banke.

PRIZOR B)

ZDRAVKO: Imam preko tri tisuće ljudi na plaći, svaki mjesec moram osmisliti tri tisuće brutto plaća, a u ovoj krizi i neplaćanju, to je sve teže i teže.

VIKTOR: Meni treba tek jedna posudba. U pitanju je manja... hoću reći srednja svota novca s kojom bih isplivao...

ZDRAVKO: Zadnji put posudio sam novac trojici prijatelja prije točno trideset godina. Ni jedan mi od njih nije vratio taj novac. Izgubio sam tri prijatelja, ali istodobno diplomirao najvažniju školu života. Od tada nikada više nikome nisam posudio ni novčića. Zanimljivo je primijetiti da je baš od toga trenutka krenuo moj poslovni uspjeh.

PRIZOR A)

VIKTOR: Meni treba poček... odgoda od samo šest mjeseci – samo da uhvatim zraka.

BORIS: Ne vidim kako ti ja u tome mogu pomoći.

VIKTOR: Nagovori ravnatelja, ili još bolje: dogovori mi susret s njim – već mjesecima mi ne diže slušalicu.

BORIS: Viktore – znaš da si na crnoj listi i znaš da se svi boje da više nikada neće vidjeti novac koji su ti odobrili.

VIKTOR: Zato mi trebaju pomoći da ne potonem na dno.

BORIS: Preko godinu dana si u minusu. Kad je krenula kriza, ti si umjesto da racionaliziraš poslovanje, kupovao nove tiskarske strojeve. Nisi želio otpuštati ljude, bio si sentimentaln, a iz mjeseca u mjesec ostvarivali ste sve veći minus. Znaš da u gradu svi znaju da se nikada nećeš izvući iz dugova u koje si zagazio. Rasprodaj sve što imaš i nastavi s redovnom otplatom kredita banci, inače će te zgaziti. Banke više nemaju milosti ni prema sebi – i u Poštanskoj su prošli mjesec otpustili nekoliko ljudi.

PRIZOR B)

ZDRAVKO: Ali, trebaš biti optimist. Nepopravljivi optimist. Nema te situacije iz koje ne postoji izlaz. Uvijek postoji izlaz iz svakog škripca, samo ako je čovjek hrabar i ako se ne boji smrti.

VIKTOR: Ako se ne boji smrti!?

ZDRAVKO: Točno. Hrabri su samo oni koji se ne boje smrti.

15. scena

(U vrtu vidimo vrtlaticu Marinu i spremačicu Katu. Marina vrtlari oko ruža, dok Kata mete popločani prolaz.)

MARINA: Evo – vidiš – neka budala je pustila psa s lanca, a on raskopao ružičnjak, pa sad moramo spašavati ruže. Svi ti što imaju pse, a ne brinu se za njih kako treba, sve bi ih trebalo kazniti tako da im više nikada ne padne na um... A i ova jesen – opet zatopliło ko na početku ljeta. Nije to dobro ni za ljude, ni za biljke, ni za životinje. Sve je poludjelo.

KATA: I ja sam se sinoć tri puta probudila – tek pred zoru sam zaspala onako pravo. Inače, dobro spavam. Ta promjena vremena baš djeluje i na raspoloženje i na nesanicu.

(Iz kuće dolazi Viktor. Sav je rastresen. prilazi do njih dvije. Zastane, kao da je u neprilici i ne zna kako zapitati ono što mora.)

VIKTOR: Jel mi netko može posuditi mobitel? Upravo su nam isključili i telefon i mobitele. Moram nazvati odvjetnika.

KATA: Poslužite se mojim mobitelom.

(Pruži Viktoru mobitel.)

VIKTOR: Neću dugo.

KATA: Nema problema.

(Viktor unese broj, pa se odmakne malo od njih.)

VIKTOR: Halo, ovdje Viktor! Slušaj – dogodilo se nešto strašno... Ma, nemam novi broj nego su nam isključili i telefon i mobitele... Hitno je, naravno da je hitno – jučer je stiglo rješenje da moramo iseliti iz obaju stanova – banka je aktivirala hipoteku... Pa ja sam tebe htio pitati što da činim, ti si moj odvjetnik... Kako misliš da je kasno za sve?! – Ponudi mi neko rješenje, ti si mi odvjetnik... Ne možeš tako – nisam te plaćao, jer sam u blokadi – izvadi me iz govana, pa ću te platiti... Čovječe, bacaju nas iz stana na ulicu! ... Pa, ni tvoji savjeti nisu bili uvijek najpametniji, nisam samo ja griješio.

(Iz kuće dolazi i Dubravka.)

VIKTOR: Deset godina uredno te plaćam, nećeš valjda zbog zadnjih nekoliko mjeseci... Ako mi ti ne pomogneš, nema tko drugi – nazovi ih i zaprijeti tužbom... Kao moj odvjetnik ne možeš me sada ostaviti na cjedilu... Kako nisi više?!... Čekaj, stani!...

(Viktor zatvori mobitel.)

VIKTOR: Sranje!

DUBRAVKA: Znači, ništa od njega?

VIKTOR: Ništa.

(Kata i Marina gledaju u njih dvoje. Viktor osjeti njihov pogled. Pruži Kati mobitel.)

VIKTOR: Kato, hvala... svejedno hvala.

KATA: Jel neki problem?

DUBRAVKA: Ma, sredit će se sve.

VIKTOR: Na žalost, problem je i to veliki. I bojim se da se ništa više ne može srediti, ni popraviti, ništa. Danas je utorak, a do idućeg ponedjeljka moramo iseliti iz ove kuće. Moramo napustiti oba stana, a nemamo

gdje. Nemamo više ni kune... ni Eura. Propali smo i firma i mi... Praktički moramo na ulicu. I tiskara i stanovi su bili pod hipotekom, automobili su nam bili na leasing – gotovo je! Nemamo više ništa.

(Šutnja.)

MARINA: A gdje su vam sinovi?

VIKTOR: Davor je otišao vidjeti može li dobiti neki posao preko Studentskog servisa, mada je londonski student, a ne zagrebački. A Toni je otišao na informatičko natjecanje u Split. Neću mu ništa javljati, neka odradi to natjecanje u miru, doma se vraća dan prije našeg iseljenja.

DUBRAVKA: Ali – kamo ćemo?!

VIKTOR: Na ulicu.

DUBRAVKA: Ne možeš tako!

VIKTOR: Ne smijemo se više obmanjivati.

(Šutnja.)

KATA: Ako želite, možete kod nas doma na neko vrijeme.

VIKTOR: Kako misliš kod vas doma?!?

KATA: Djeca više nisu s nama – u potkrovlju su dvije sobe i kupaonica – u jednoj je nekada bio naš sin, a u drugoj obje kćerke. To je sada prazno – tek ponekad tu prenoće unuci. Možete doseliti kod nas, privremeno, dok se ne snađete. Samo... mi smo u predgrađu, do najbliže autobusne stanice ima desetak minuta hoda.

VIKTOR: Ali mi nemamo za stanarinu... nemamo čak ni za platiti neki kamion ili kombi da preselimo odjeću i namještaj. Nemamo ništa.

KATA: Mi imamo susjeda koji ima veliki kombi – zamolit ćemo ga da nam ga posudi. Moj će vam muž pomoći da se preselite.

DUBRAVKA: Ali, Kato, i tebi dugujemo za zadnja tri mjeseca, a i Marini.

KATA: Ma, vratit ćete nam kad se popravi situacija... Jel tako Marina?

MARINA: A, čujte – ja ne mogu čekati u nedogled... ja bih radije da se dogovorimo u naturi.

VIKTOR: Kako mislite u naturi?

MARINA: Taj namještaj – sigurno vam neće trebati tamo gdje idete. To kod Kate, to su dvije male sobice. Morat ćete namještaj smjestiti u njihovu drvarnicu... zar nije bolje da ja nešto od toga izaberem kao kompenzaciju za novac koji mi dugujete, nego da vam namještaj ondje propada. Recimo onaj trosjed iz dnevnog boravka.

DUBRAVKA: Ali – to je naš život – to nije samo namještaj... Valjda ćemo jednom opet imati svoj krov nad glavom.

MARINA: A što ako nećete? Šteta je da to propadne, a da vam se dugovi gomilaju. Ja bih na vašem mjestu sav namještaj rasprodala.

(Šutnja.)

DUBRAVKA: Moram... moram u stan popiti tabletu... pritisak je... baš se osjeća promjena vremena.

16. scena

(U penthousu kod tajkuna Zdravka u tijeku je proslava Ivina dvadeset i osmog rođendana. Pred nama su Nataša, Boris, Albert, Iva i Zdravko.)

ALBERT: Možete misliti koja je panika nastupila kad je dežurna sestra primijetila da pacijent nije u svome krevetu.

BORIS: Dobro, kako je to moguće? Mislim to da odšeta iz bolnice, a da nitko ne primijeti?

ALBERT: Nemamo mi ni čuvare, ni zaštitare. Jednostavno je zbrisao, sat prije operacije. A i klistir je obavio ujutro, i obrijali su ga oko prepona.

NATAŠA: I što ste onda poduzeli?

ALBERT: Zvali su njegovu kćerku, zvali policiju... A znaš koliko se čeka termin za operaciju.

(Kata se pojavljuje noseći poslužavnik sa zalogajčićima i stavlja ga na pokretni stolić na kojem su boce i čaše.)

ZDRAVKO: Jeste ga pronašli?

ALBERT: Ma kakvi. Nije ponio ni mobitel – da ima mobitel, policija bi ga nekako uspjela locirati, a ovako – ništa.

(Zvono na vratima.)

ZDRAVKO: Slobodno!

(Ulaze Viktor i Dubravka.)

VIKTOR: Dobra večer svima.

IVA: Dobra večer.

ZDRAVKO: O, evo i vas! Još smo samo vas čekali.

VIKTOR: Sretan ti rođendan!

(Viktor poljubi Ivu.)

IVA: Hvala!

DUBRAVKA: E, pa, sretan ti rođendan od srca. Koji je to po redu?

IVA: Dvadeset i osmi. Hvala!

(Dubravka i Iva se poljube.)

VIKTOR: Oprostite što malo kasnimo. I oprosti što nećeš dobiti pravi dar... Evo, ova je knjiga s početka dvadesetog stoljeća s Matoševim potpisom – odlučili smo to dati tebi.

(Viktor joj pruži knjigu.)

IVA: S Matoševim potpisom!? Jel stvarno?

VIKTOR: Je.

DUBRAVKA: Okreni prvu stranicu.

(Iva okrene prvu stranicu.)

IVA: Stvarno Matošev potpis?

ALBERT: Mogu vidjeti?

NATAŠA: Znači, originalni Matoš?

ALBERT: Evo – piše: „A. G. Matoš“.

(Svi su nad knjigom.)

NATAŠA: Kako lijep rukopis... Nekad se držalo do rukopisa.

BORIS: Daj da vidim.

IVA: Niste trebali – to je tako vrijedno. Znam da ste u teškoj situaciji, a ovako vrijedan dar... Zašto?

VIKTOR: Iznenadio nas je i dirnuo tvoj i Zdravkov poziv na rođendan. Iskreno govoreći, otkako se pročulo za našu situaciju, nitko nas više ne poziva nigdje i ni na što... Htjeli smo da imate neku uspomenu na nas – ti i Zdravko. Naime: prekosutra selimo iz ove kuće.

ZDRAVKO: Selite!?! Stvarno!?! Jel morate?

VIKTOR: Moramo – od ponedjeljka stanovi više nisu naši. Izgubili smo i tiskaru. Zauvijek. Srećom – nemamo drugih dugova – sad smo na čistoj nuli. Banke su se namirile i svi kojima smo dugovali. Na nuli smo.

DUBRAVKA: U socijalizmu se to zvalo „pozitivna nula“ – Bitno je da nema više minusa.

ALBERT: Pa, kako ćete sada? Od čega ćete živjeti?

VIKTOR: Od utorka ću predavati u jednoj osnovnoj školi – jedna profesorica je otišla na porodiljski, a moj cimer iz studentskih dana je ondje ravnatelj. Radit ću na zamjeni sve dok je ta profesorica na porodiljskom.

ALBERT: Hvala Bogu, ni to nije loše. Bitno je da ima posla.

DUBRAVKA: I ja se pokušavam zaposliti u školi kao nastavnica. Ipak je to lijep posao – mislim raditi s mladim ljudima, nema ništa ljepše od toga.

IVA: Ali ova knjiga i vama može mnogo značiti, a vi ste je meni poklonili.

VIKTOR: Ti i Zdravko ćete je bolje čuvati od nas. Zdravko nas je triput vodio na safari, to neću nikada zaboraviti. Pred nama počinju godine podstanarskog života – bolje je da ovakvu knjigu ima netko tko živi u kući iz snova, nego netko tko se povlači po podstanarskim stanicama... A što je Zdravko tebi poklonio za rođendan?

IVA: Bolje ne pitajte.

ZDRAVKO: Ljuta je na mene.

VIKTOR: Zašto?

IVA: Zamislite – poklonio mi je bocu vina koja je stara dvadeset i osam godina! Koliko i ja.

ZDRAVKO: Mislio sam da će joj to biti šarmantno.

IVA: Ne možeš me uspoređivati s bocom vina.

ZDRAVKO: Dušo, kad bi ti znala koliko sam se morao potruditi da dođem do te boce vina, pokazala bi bar malo zahvalnosti.

IVA: Ako si želio biti duhovit – znaj da me time nisi nasmijao.

ZDRAVKO: Dobro, dušo, ako možeš – oprost mi. Evo smo od priče zaboravili susjede počastiti. Kato!

KATA: Izvolite!

ZDRAVKO: Molim vas, donesite piće za Viktora i Dubravku.

KATA: Evo, evo!

(Kata donosi poslužavnik s čašama vina.)

KATA: Izvolite!

(Viktor i Dubravka uzimaju po čašu s vinom.)

VIKTOR: Hvala.

ZDRAVKO: Ljudi, dopustite da nazdravim svima vama, a prije svega da nazdravim mojoj dragoj ženi. Draga Iva, ne znam s kime si slavila dvadeset i sedmi rođendan, ali sam sretan što dvadeset i osmi slaviš sa mnom. Evo, bit ću iskren, govorit ću kao iskusni lovac. Iva, ti me podsjećaš na srnu koja je uhvaćena u lovačku stupicu, na srnu okruženu lovačkim psima koji laju i spremaju se nasnuti na tu srnu...

IVA: Oprosti, Zdravko, pijan si i govoriš gluposti! Zar je to rođendanski govor!?! Prvo si me izvrijedaš s tom bocom vina, a sada ovom bedastom usporedbom sa srnom i lovačkim psima! Što je tebi danas?!?

ZDRAVKO: Oprosti, dušo, i dopusti mi da dovršim. Bilo koja priča može se procijeniti tek nakon što se čuje poanta, a tako je i s govorom – samo me ne smiješ prekidati. Dakle: gdje sam stao?! A da – želim reći da mi kao iskusnom lovcu lovački rječnik i lovačke usporedbe mogu pomoći da se lakše izrazim. Stoga ću samoga sebe usporediti s lavom, kraljem životinja. Simbolom moći, simbolom snage. A ljudi, mnogi ljudi, nikada se ne zapitaju kako se lav osjeća. Ima li lav pravo na slabost, gubi li neki lav svoju moć. Ne vrebaju li mnoge druge životinje, pa i drugi lavovi na njegovo mjesto. Nikada, niti jednu riječ razumijevanja ni samilosti prema sebi nisam pročitao niti u jednom novinama. Uvijek su to bili napadi. A i lav zna biti uhvaćen u stupicu i lav može doći u bezizlaznu situaciju... Ali, ako je lav hrabar, uvijek postoji izlaz. Za ljude koji se ne boje smrti uvijek postoji izlaz. Hoću reći: Iva je u jednoj stupici, ja sam u drugoj stupici – a bijesni lovački psi jednako nasrću i na srnu i na lava, ako oni ne mogu bježati. Možda nas je to zbližilo što smo nas dvoje u sličnoj situaciji. I zato ti draga Iva želim sretan rođendan i puno hrabrosti u godinama koje su pred tobom. Živjela i živjeli!

SVI: Živjeli!

NATAŠA: Lijep govor!

IVA: Ovo je najgluplja rođendanska zdravica koju sam u životu čula! Što si ti to meni htio sada reći?

ZDRAVKO: Htio sam te ohrabriti.

IVA: Moj strah od poroda je moj problem. Bar na rođendanskoj proslavi mogao si mi pomoći da zaboravim na njega.

ZDRAVKO: To je bilo ohrabrenje za cijeli život, a ne za porod.

IVA: Ne shvaćam...

ZDRAVKO: Shvatit ćeš.

IVA: Trebao bi manje piti. Ovo je moj rođendan, a ne tvoj. Ne znam zašto ti od jutros piješ.

ZDRAVKO: Treba piti... piće pomaže. Kada popijemo, postajemo hrabriji.

ALBERT: Dobro je vino – super je ovo vino.

ZDRAVKO: Na Pelješcu rade sjajna vina. Doista sjajna.

BORIS: Slažem se. Njihovi su vinari među najboljima u zemlji.

ALBERT: A čuj – ondje uvijek imaš i sunca i... A i vinari se sve više

educiraju, nije to kao nekada.

ZDRAVKO: Tako je, tako... Ljudi, oprostite mi, ali moram na trenu-
tak u svoju lovačku sobu, moram samo malo odmoriti... zabavljajte mi
ženu. Brzo se vratim. Bili ste divni, bili ste sjajni, najbolji susjedi. Drago
mi je da sam vas imao. Život tako brzo proleti, pa odjednom shvatiš da
nije najvažnije ono što si napravio, nego to s kime si dijelio te trenutke,
to tko je bio uz tebe... To je najvažnije... Čuvajte se – idem malo odmo-
riti. Moram od svega malo odmoriti, otpočiniti.

BORIS: Nema problema.

(Zdravko ode u svoju sobu.)

DUBRAVKA: Znate da se sjećam dana kada sam slavila svoj dvadeset
i osmi rođendan.

ALBERT: Ja se ne sjećam ni što sam jučer ručao.

DUBRAVKA: Viktor me je odveo u kineski restoran – to je bio jedan
od prvih kineskih restorana u Zagrebu.

VIKTOR: U Petrinjskoj ulici.

DUBRAVKA: Tada su kineski restorani bili znatno skuplji od ostalih
restorana kod nas. Čak se sjećam i muzike koju su puštali.

NATAŠA: Kako se možeš sjetiti nakon toliko godina?

DUBRAVKA: Mogu – jer me toga dana, odnosno te večeri, Viktor
zaprosio.

IVA: Na rođendan?

DUBRAVKA: Usred proslave rođendana - ja sam nešto pričala o tome
kako su mi rođendani najtužniji dani u godini, da sam uvijek na taj dan
depresivna, a Viktor je izvukao kutijicu s prstenom iz unutarnjeg džepa
svoga sakoa i rekao: „Da sam znao da ne voliš svoje rođendane, možda
te ne bih sada zapitao, ali sam odlučio to učiniti baš na današnji dan i“ ...
(Pucanj puške iz smjera sobe u koju je otišao Zdravko! Svi u strahu
poskoče!)

BORIS: Što je to?!

ALBERT: Puška, opalila je puška!

IVA: Da se nije što Zdravku dogodilo?!

VIKTOR: Čekajte, stanite! Ne ulazite. Budite uz Ivu. Idem ja vidjeti
što je to!

(Viktor ode u lovačku sobu.)

NATAŠA: Što je to moglo biti?

IVA: Da se nije ozlijedio?

KATA: Valjda nije. Jel ja trebam nešto?

ALBERT: Samo bez panike... Brzo ćemo saznati što je. Smirite se svi.

BORIS: Strah me da nije...

(Otvaraju se vrata i pojavljuje se Viktor.)

VIKTOR: Dobro je! Sve je u redu. Sve je u redu. Puška je slučajno opa-
lila i od toga se Zdravko onesvijestio.

IVA: O Bože!

VIKTOR: Bit će sve u redu. Samo je izgubio svijest. Nazovite hitnu i ne ulazite dok hitna ne dođe... Najbolje je da Iva sjedne, da se primiri, da joj ne pozli od ovog pucnja.

IVA: Hvala Bogu da nije nešto gore. Baš sam se bila uplašila. Rekla sam mu stotinu puta da ne pije, al on kad je pod pritiskom, ne može bez čašice.

DUBRAVKA: Ja ću nazvati hitnu.

(Viktor priđe do Alberta, uzme ga pod ruku i povuče naprijed, pa mu ispod glasa kaže, da ga drugi ne čuju.)

VIKTOR: Imaš li neku injekciju za umirenje ili tabletu? Trebat će za Ivu.

ALBERT: Zašto?

VIKTOR: Zdravko si je pucao u srce – leži u lokvi krvi. Mrtav je. Ona to ne smije vidjeti. Prizor je užasan – strah me je da ne pobaci od ovoga.

ALBERT: O, Bože!

(Mrak i snažan zvuk sirene bolničkog kombija.)

17. scena

(U stanu kod Viktora vidimo Davora, Viktora i Dubravku kako u kutije pakiraju posuđe i odjeću. Ta njihova radnja traje dugo, jako dugo. Sve se odvija u šutnji. U jednome trenutku Dubravka zastane, sjedne na stolac i počne plakati.)

VIKTOR: Dubravka, nemoj...

DUBRAVKA: Oprosti... ne ide mi u glavu da sve što smo radili... da cijeli naš život... da smo od sutra podstanari bez ičega...

(Plać još jače provali. Viktor joj priđe i položi ruku na njezinu glavu.)

VIKTOR: Dušo, živi smo i zdravi nas četvoro... to je najvažnije...

DUBRAVKA: Znam, znam... oprosti... Ne mogu ni misliti, ni raditi – koncentracija mi je na nuli. Od onog pucnja. Od onoga što je Zdravko jučer učinio sebi... Ne znam zašto je to učinio – ne mogu objasniti.

VIKTOR: Ja mogu.

DUBRAVKA: Što želiš reći?

VIKTOR: Ostavio je oprostajno pismo.

DAVOR: Kakvo oprostajno pismo?

VIKTOR: Pravo oprostajno pismo.

DUBRAVKA: Pa zašto ga nisi predao policiji.

VIKTOR: Zato jer nije lijepo za njegovu obitelj – za one koji ostaju iza njega.

DUBRAVKA: Ali... morao si... Jel ga imaš ili si ga uništio?

VIKTOR: Ovdje je... Pročitat ću vam ga, ali da ga nikada nikome... To nikada nitko ne smije saznati.

(Viktor iz unutaršnjeg džepa sakoa uzme pismo.)

VIKTOR: Pročitao sam ga deset puta, evo da i vi znate (počne čitati): „Pozdrav svima – odlazim s ovog svijeta i ni za čim ne žalim. Moje je poslovno carstvo pred raspadom – idući mjesec sve firme koje sam stvo-

rio bit će u blokadi. Sve žene koje su ušle u moj život, ušle su iz interesa. Ništa im neću ostaviti osim dugova. Ne žalim zbog toga. Čak i djeca u meni su vidjela samo bankomat, a ne oca. Ne mogu više. Zbogom svima i vidimo se u paklu! Vaš Zdravko!“.

(Šutnja.)

DUBRAVKA: Grozno!

DAVOR: Ja sam mislio da on voli život.

VIKTOR: Pa i volio ga je dok je bilo sve po njegovu.

DUBRAVKA: Zar to nećeš dati nekome od njegovih... ili policiji?

VIKTOR: Ako dam policiji, oni će dati Ivi ili njegovoj kćerki iz prvo-ga braka. Bolje da ne znaju što je napisao o svima njima... Bolje da ga pamte u ljepšem svjetlu... Ovako ispada da njih optužuje za svoju smrt. Neka žive bez tog tereta. Vidiš da je bio pred poslovnim kolapsom, a nikome o tome nije govorio – zato ni nama nije mogao pomoći. A ja sam se ljutio na njega, i to jako.

DUBRAVKA: Ja još i više.

(U stan ulazi Toni s ruksakom na leđima.)

TONI: Ljudi, bok! Zašto mi se već danima nitko od vas ne javlja na mobitel, a ni na telefon. Što se to zbiva?

VIKTOR: Isključen nam je i telefon i mobitel. Jesi čuo za Zdravka?

TONI: Čuo sam na radiju – u autobusu. Nisam mogao vjerovati. Zar se stvarno ubio?

VIKTOR: Je... i to puškom.

TONI: A ove kutije!? Što je to?

VIKTOR: Selimo iz stana, sutra ujutro. Hipoteka je aktivirana. Stan preuzima banka. I tiskaru smo izgubili.

TONI: Ali, kamo ćete?

DUBRAVKA: Idemo kod Kate – ona će nas primiti u svoje potkrovlje, dok se ne snađemo.

TONI: To se ne mora dogoditi. Možete zadržati stanove, možda i tiska-ru spasiti.

VIKTOR: O čemu ti to pričaš?

TONI: Pobijedio sam!

DUBRAVKA: Jel na informatičkom natjecanju?

TONI: Ma ne – nego na natječaju za najbolju video igricu na svijetu! Google je raspisao planetarni natječaj za najbolju video igricu. Jučer sam saznao da je moja video igrica pobijedila.

DAVOR: Koja igrica?

TONI: „Zadnji padobranac“.

DAVOR: Ta ti je super! Jesam ti rekao da ti je ta igrica predivna!

TONI: Cijeli svijet sada će znati za to. Znae koliko iznosi nagrada?

VIKTOR: Koliko? Tisuću dolara?

TONI: Dva milijuna dolara.

VIKTOR: Dva milijuna dolara! Nemoguće! To se netko šali s tobom.

DUBRAVKA: Koliko su puta meni poslali mejlom da sam dobitnik nekih nagrada, pa nikada ništa od toga.

VIKTOR: To je sigurno šala.

TONI: Nije šala. Napisali su mi da je odmah nakon odluke o pobjedniku novac uplaćen na onaj mamin račun od izdavačke kuće.

VIKTOR: Ma ne vjerujem! Jesi li provjerio račun?

TONI: Nisam – ne znam kako ući na račun. Možemo sad provjeriti. Mama, jel znaš napamet ulaznu šifru za pristup računu?

DUBRAVKA: Znam.

TONI: Evo ti iPhone, pa utipkaj i provjeri.

(Dubravka uzme od sina mobitel, utipka šifru, pričekava u napetosti neko vrijeme.)

DUBRAVKA: Pa to... da to nije neka zabuna?! Kako je moguće – pa tu je dva milijuna dolara!?!

TONI: Tolika je nagrada.

VIKTOR: Čekaj – jel to netko zna?

TONI: Nitko – dobitnik bira da li će ostati anonimno ili će otkriti svoj identitet.

VIKTOR: A što si ti odlučio?

TONI: Odlučio sam ostati anonimno.

VIKTOR: Pametno... A ti novci – što si planirao s njima?

TONI: Kako misliš što sam planirao?

VIKTOR: Na što ih smjeraš potrošiti, u što uložiti?

TONI: Pa ja... mislio sam jedan dio uzeti za sebe, a ostalo dati vama da si kupite stan, pokrenete novi posao.

VIKTOR: Koliko si... Koliko si mislio uzeti sebi?

TONI: Pa... sebi sam mislio uzeti tri tisuće dolara. Trebao bih kupiti novi kompjuter i čizme za zimu.

VIKTOR: I čizme za zimu?

TONI: Da – čizme – ako nije problem... Al ako vam treba sav novac – može samo kompjuter.

VIKTOR: Samo kompjuter?!

TONI: Da – ako vam treba sva ta lova.

VIKTOR: Ti nisi normalan – ti si najbolje dijete na svijetu, najbolje!

TONI: Zašto?

DUBRAVKA: Još pita zašto... Pa mi ne moramo seliti iz ove kuće. Možemo zadržati oba stana i još će nam ostati dosta novca za pokrenuti ozbiljan posao – novu firmu. A i ti ne moraš od utorka raditi u toj školi.

VIKTOR: Ne – nećemo ostati ovdje. Odlazimo iz ove kuće... Selimo se kod Kate u njezin stan, a ja od utorka počinjem ponovno predavati u školi.

DUBRAVKA: Ali zašto? Uz ovoliko novca!?

VIKTOR: Bit ću profesor u školi – a ne poduzetnik. Taj poslovni svijet nikada nisam zavolio – nije to za mene, a ni za tebe. Mi smo tipični

prosvjetari. Volio bih da i ti opet budeš nastavnica, kao nekada.
DUBRAVKA: Ali – zašto da idemo kod Kate kad s ovim novcima možemo u hotel dok ponovno ne otkupimo ove stanove.

VIKTOR: Ne! Nikad više! Kupit ćemo normalan stan u stambenoj zgradi – a ostatkom novca neka Toni kupi sebi stan i nek si pokrene firmu za te video-igrice. Ili već što hoće – ne usudim ga se savjetovati, jer nisam siguran što je za njega najbolje.

TONI: Kupit ću i bratu stan.

DAVOR: Meni ne treba ništa – na mene ste toliko novca potrošili dok sam bio u Londonu.

TONI: Lakše će ti biti krenuti u život kad imaš nešto svoje. A osim toga, ja sam te podržao u odluci da studiraš povijest – kad si me pitao da li da odabereš ekonomiju ili povijest.

DAVOR: Točno. Rekao si: „Poslušaj svoje srce ne razmišljajući o novcu.“

TONI: Možda zbog tog mog savjeta nikada nećeš zaraditi veliki novac, ali ćeš bar raditi posao u kojem uživaš i imat ćeš riješeno stambeno pitanje.

DUBRAVKA: Zar je moguće da su oni... da su oni naša djeca?!

VIKTOR: Po izgledu bi se reklo da jesu... a po svemu drugome da nisu. Bolji su neusporedivo i od tebe i od mene.

EPILOG

(Na proscenij dolaze Nataša i Boris i zagledaju se u „kuću“.)

BORIS: Ta naša kuća... Tko bi rekao da je prošlo već godinu dana otkako je Zdravko učinio ono samome sebi. Prije šest i pol godina došli smo ovdje – tada je kuća bila nova, sva je „blještala“.

NATAŠA: Bila je svježije oličena – a sada kao da se ona bjelina pretvorila u sivilo.

BORIS: Trebalo bi je ponovno oličiti... Mada... čini mi se da nikada više neće imati onaj sjaj, kao na početku.

(Pojavljuje se Albert i zagleda se u kuću.)

ALBERT: Nakon one večeri – znao sam da moram čim prije pobjeći iz ove kuće. Od tih sjećanja na Zdravka, na Natašu, na prošlost... Prekinuo sam onu paralelku s dvije žene od kojih niti jednu nisam istinski volio... Već dva mjeseca sam u vezi s jednom predivnom djevojkom... Ne mogu vjerovati... kao da mi je dvadeset godina. Sutra ću ju zaprositi. (Pojavljuje se Zdravko u crnom odijelu.)

ZDRAVKO: Pustili su me... Danas je točno godinu dana... Samo danas mi je dopušteno vidjeti tu prokletu kuću u kojoj sam učinio ono što se nikome ne oprašta. Pustili su me kako bih još jednom „proživio“ taj užas i osvijestio da je cijeli moj život bio jedna velika pogreška... A taj dan, taj nesretni, nepromišljeni dan, bio je početak nepodnošljive vječnosti... Da sam živio u nekoj drugoj kući, možda bi sve bilo drugačije. (Pojavljuju se Viktor i Dubravka.)

DUBRAVKA: Pogledaj. Naša bivša kuća. Hoćeš da navratimo, da se

javimo Borisu i Nataši?

VIKTOR: Ne! Bolje ne!

DUBRAVKA: Zašto?

VIKTOR: Htio bih zaboraviti.

DUBRAVKA: Što?

VIKTOR: Te godine... A i taj stan i tu kuću... bez obzira na ljepotu, nikada mi nisu sjeli do kraja.

DUBRAVKA: Pa ni meni.

VIKTOR: Otkud sad to?

DUBRAVKA: Dok smo živjeli ondje – boljela me glava. Onako tupo, potmulo. A kad smo preselili kod Kate glavobolja je prestala. A i u našem novom stanu spavam ko malo dijete.

VIKTOR: I ja dobro spavam.

DUBRAVKA: Zašto si protiv toga da se javimo Borisu i Nataši? Pa oni su jedini ostali u toj kući od cijelog našeg društva.

VIKTOR: Baš zato.

DUBRAVKA: Ne razumijem.

VIKTOR: Oni se u toj kući očito osjećaju dobro... Njima je u njoj lijepo, jel tako?

DUBRAVKA: Pa je... što je u tome loše?

VIKTOR: Ništa. Samo to je dokaz da su oni drugačiji – nisu oni više naše društvo.

DUBRAVKA: Misliš tako?

VIKTOR: Tako.

DUBRAVKA: Ma htjela sam ih samo pozdraviti i ništa drugo.

VIKTOR: Ne bih htio da...

DUBRAVKA: Što ne bi htio?

VIKTOR: Ne bih htio poželjeti opet takvu kuću, a ni takav život. Lijepo mi je ovako kako sada živimo.

DUBRAVKA: Imaš pravo – bolje je ne izazivati ni sjećanja ni želje.

– KRAJ –

In memoriam † ZVONIMIR MAJDAK †

(Zrinska kraj Grubišnoga Polja, 26. I. 1938. – Zagreb, 20. VII. 2017.)

20. srpnja 2017. godine oprostili smo se od velikog hrvatskog romanopisca, pjesnika i dramskog pisca Zvonimira Majdaka. Duga bolest i iznimno plodan književni život zaustavili su se u trenutku kad je Majdak napisao svoje najbolje retke. Sjećam se kako sam ga čitao još u gimnazijskim danima. *Kužiš, stari moj* kao otkriće proze u trapericama i romani naslovljeni pseudonimom Suzana Rog bili su zamjena za tada nerazumljive i pomalo dosadne Homerove i Danteove retke. Njegovu sam prozu gutao i mislio kako ću bar do studija književnosti pročitati cijeli njegov tekući opus. Druga reminiscencija na Majdaka bila je na prvoj godini studiji i to baš na neknjiževnom kolegiju. Bile su to *Jezične vježbe*. Naša ugledna jezikoslovka i lektorica Nives Opačić u jednom je trenutku postavila pitanje je li itko čitao Majdaka. Pretpostavljam da je nakana za to bila propitivnije razgovornog jezika i stila. Vladao je muk. Digao sam ruku i iz rukava izbacio naslove nekoliko njegovih romana. Sada, kad Majdak ostaje živjeti u našim sjećanjima sa svojim velebnim mjestom u kanonu novije hrvatske književnosti, čitam njegovu poeziju za potrebe ovog teksta i darujem mu makar nekoliko skromnih redaka nekrologa.

Zvonimir Majdak rođen je u Zrinskoj kod Grubišnog Polja 26. siječnja 1938. godine. Studij tadašnje jugoslavistike završio je 1964. na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Radio je kao urednik Biblioteke stranih pisaca u izdavačkoj kući Mladost, te časopisa Republika i Polet. Njegov književni put počinje u poeziji, a nastavlja se u pripovjednoj prozi i to ponajviše žanrovima romana i pripovijetke. Osim toga, Majdak je pisao i televizijske drame, feljtone, kritike i putopise. U novijoj je hrvatskoj književnosti njegov književni rad najprepoznatljiviji u prozi. Jedan je od začetnika proze u trapericama što je za hrvatsku književnost tada bio novum. Njegova su djela pitka, kompozicijski rahla, poznata po nevjerojatnoj moći fabuliranja čime je svoje ime uvrstio među najznačajnije suvremene hrvatske pripovjedače. Poetički gledano, njegova djela slijede egzistencijalističke zasade u 60-im godinama kako bi se u 70-ima kodirale prozom u trapericama. 80-te, 90-te i 2000-te godine obilježavaju svojevrsnu hibridizaciju tih dvaju poetičkih modela. Zvonimir Majdak poznat je po golemoj količini knjiga koju je napisao što ga svrstava u red jednog od najproduktivnijih pisaca suvremene hrvatske književnosti. Njegove su najznačajnije poetske zbirke

Frajerski nokturno i *Gradski ljubavnici*, egzistencijalistički romani *Kćerka*, *Starac*, *Lugarnica*, *Krevet*, djela proze u trapericama *Kužiš*, *stari moj*, *Stari dečki* i *Gadni parking*, romani s ironizacijom trivijalne poetičke matrice *Pazi, tako da ostanem nevina*, *Marko na mukama*, *Biba, okreni se prema zapadu* i pornografski romani pod pseudonimom Suzana Rog (npr. *Baršunasti prut*, *Gospoda*, *Želim još puno puta*). Bio je član Društva hrvatskih književnika. Dobio je nagradu za životno djelo Vladimir Nazor 2014. godine.

Veoma poznat po prozi, Majdakova poezija manje je poznata u recentnom književnokritičkom i književnoznanstvenom miljeu. Osim sporadičnih kritika pojedinih zbirki i prikaza pjesništva u okviru istorodnih poetičkih sustava, stanovita je sinteza prisutna u poznatoj knjizi Cvjetka Milanje *Hrvatsko pjesništvo od 1950. do 2000.* (II. tom). Milanja spominje Majdaka zajedno s Alojzom Majetićem koje smatra nositeljima *pjesništva u trapericama*. Svojom prvom zbirkom *Tip na zelenoj livadi* Majdak je usidrio među bitničke topose u stanovitu matricu urbanog sentimentalizma. Svoj je poetski put nastavio na istom fonu bitno razrađujući egzistencijalističku poetiku u zbirkama *Glavno da se gura* i *Frajerski nokturno*. Tomu doprinose jezik i stil koji je u bitnom razgovorni, frajerski, osut kolokvijalizmima i vulgarizmima, te izvjesna pragmatizacija iskaza kao depatetizacija visoke književnosti. Njegov je poetski iskaz uspoređen s Tadijanovićevim te se umjesto sunca nad oranicama pojavljuje asfalt, a frajerski istaknutom pozicijom lirskog subjekta prikriva se tragizam života što znači da na razgovorni pavletičevski antipjesnički stil poetika biva mapiranom egzistencijalističkim podtekstnim impulsima. Zbirkom *Gradski ljubavnici* Majdak se bitno udaljava od frajerskog pjesništva nudeći jednu životno zreliju poeziju u kojoj su nostalgički resentment i figura Melankolije glavni tvorbeni mehanizmi. To se nastavlja i do posljednje zbirke *Melakolija tijela* koja je objavljena u Maloj knjižnici DHK 2008. godine. U njoj je majdavskim rezigniranim tonom i stišano-otežalom poetskom sintaksom progovara iz starosne, mudrosne pozicije o životu jednog autora i njegovim temeljnim životnim i literarnim preokupacijama. Znakovito je kako je to posljednja Majdakova objavljena knjiga, te se na taj način njegov opus simbolički zaokružio. Počeo je u pjesmi i s pjesmom kao i završio. Vjerojatno je svladavanje golemih proznih planina realizirana metafora života. Onog tamo. U opipljivoj i jednoj od mogućih stvarnosti.

Počivao u miru, dragi Zvonimir Majdak!

Tin LEMAC

Zvonimir Majdak

Izbor pjesama

EVOLUCIJA

Peku me oči dok gledam ovu zelenu dolinu,
U glavi šumi ko kad žito prosiplju u mlinu.
Preduboko i preširoko je ovdje za mene.
Ja više ne umijem gledati zelenu dolinu.

Smućen sam: kaj je trava a kaj zelena deka?
Razlike nema, osim za luđake koji vole mrave,
I raspekmeze se čim im ćelu takne niska grana.
Cvileć da ni lijesove ne prave od hrastovine prave.

Ja sebe ne prepoznajem na ovom reskom zraku.
Vladam kao životinja, a sutra me bu stid!
Neću da mi se stan poslije učini premalen.
Ovo ljeskanje vode još će mi pokvariti vid.

Izdržat ću do mraka koji je svud isti.
Vrnut se u grad u kom me pojave ne bune,
I znam kaj me iza svakog ugla čeka:
Fino se privatno između četiri zida trune.

OVO TI JE VREME ZA VOLA UBITI

Kaj vredi srce čisto i puno ufanja?
Kaj vrede obećanja ak je kesa tanja i tanja?
Pred fajront ne bum išel kurvu snubiti!
I tu se nema kaj pomoći.

Ovo ti je vreme za vola ubiti.

Razmem sve! Sve razmem! I mlade i stare jopce.
Ali to njih ne dira, bumo rekli, dečki.
Kaj ni blesavo furtim istu rupu rubiti?
Zakaj stoječki ak se meštija da i sedečki?!

Ovo ti je vreme za vola ubiti.
Maglušćina, magla, meglica, po starom, grintavo.
Samo više đima u kom bumo na kraj skrahirali.
Onak, uz put, se pitam: kaj ja imam zgubiti?
Kad je črni Moro lepu Maru već odavno hapavo.
Ovo ti je vreme za vola ubiti.

BUĐENJE NACIONALNE SVIJESTI

Ne znam kaj je to opet z menom.
Ne znam koji mi to Isus najemput dojde
Da delam takve pizdarije?!
Osećam se šugavo.
Ko da neko po meni vozi bicikl.
Sinoć sam se, kažu, opet oblokal,
Iz auta skoro van opal.
Opet me ufatilo ono moje!
Kažu da tupil sam o hrvactvu.
Kažu da slinil sam o bractvu.
Kažu da razmrdal sam celo društvo.
A mislim
Da tu nije ni bilo kaj za razmrdati.
Ne podnosim da neko z menom dirigira,
Da čagam kak drugi fakin svira.
Da mi neko ispred nosa.
Da me neko u zdrav mozak.
Ne,
Ne znam kaj mi to najemput dojde.
Dvaput godišnje po šest mesecov!
Je, zeznut sam za sva vremena.
No, najzadnja ne bum bena.
Bum vudril i ja svoju tarapanu,
Nek si dečki gruntat stanu!
Je, nepopravljiv sam...
Kaj da izigravljem sveca
Kad kuže me i mala deca!

Ne,
Ne znam kaj mi to najemput dojde...

NOVI RED

Što se tiče odvoza smeća
Prilike su svakim danom sve bolje
Smeće je lako ukrotiti
Asfalt dobiva svoju pravu boju
On napokon diše
Istinabog hrapavo i zakrpano
Ali lice mu se više ne crveni

Glavna mjesta već su čista i oprana
Šteta što se svijet ne sastoji
Isključivo od glavnih mjesta
Ovo smeće prkosi
Nalazi utočište u sumnjivoj sredini
U sredini koja ga hoće
Koja ga skriva i podupire
Kiti se njime
Ponosi
Nevjerojatno koliko je takvih mjesta!

Dobro je znati
Kakve su opće prilike
Prije nego izbacimo smeće
Iz duše i tijela

SVE SE DA ZAMISLITI

Sve se da zamisliti
Ako se radi o patnjama i poniženjima
Dovoljno nepoznatih osoba
Čiji osjećaji u nama davno potamnješe:
Srebrnina koju smo nepravедno naslijedili
I poslije jednog obroka odbacili

Tuđa sudbina pruža priliku
Da iskažemo svoj prorčanski dar
Da se približimo zabuni koju čudo stvara
Izgovaramo točnu putanju nepoznatog tijela

Određujemo nepojmljivo mala odstupanja
Trebali bismo biti ponosni
Na bijedu kojom smo ovladali
Sve do trenutka
Kad u panici
Otkrijemo
Da je jezik slijep i sasušen
Poruku
Vijest
Upozorenje
Nismo sposobni poslati
Zato u sebi urlamo!
Ali to ne pomaže
Ni drugima ni nama
Prokleta nam moć
Za utjehu dobismo kristalnu misao
Kojoj nema mjesta u budućnosti...

SUMNJA

Kakvi su to dani bili!

Čvor do čvora.
Zbijeni redovi stvari.
Pomiješano drvo i živci.
Svaki pogled rađao je zid
Koji se premještao.
Najbiranije zapreke
Iz riznice zla i zlobe
Čekale.
Na samo na putu.
Svaki udarac tupo odzvanjao.
Dah se vraćao
Bez znaka života
I gušio.
Kao ludi roditelji svoje čedo.
Kakvi su to dani bili!

Strah da se sve ne izjalovi
Sivi neprobojni zastor
Pružao se unedogled.
Na tlu ispod njega
Ležali

Rastočeni ostaci
Lakovjernih tjelesa
Koja se htjedoše vinuti
Zavarana pričama o ljepoti.
Koliko dugo trebalo
Zraci sumnje
Da prodre.

Kakvi su to dani bili...

MELANKOLIJA TIJELA

Jedino vrijeme
Može zaustaviti
I poništiti
Nezaustavljivost vremena
Jedino duša može
Osloboditi tijelo melankolije
Poslije dana i noći
Kliktaja i jecaja
Sjeta omekšava dlanove
Jagodice prstiju
Kroz koje hlapi umor i klonuće
Jutarnji sati i jutarnji dodiri
Skladna putenost
Sanjivih udova
Spokojno razdvojenih
San bez otrova
San dostignute zrelosti
Sposoban zaustaviti se svim morama svakodnevice
Magluštinama
Mrzlim jutrima

VATRA

Ukrotiti je
Postidjeti
Utrnuti njenu jezgru
Koja ključa
I daje toplinu krvi
Oganj što razjareno liže
Prkoseći dalekim zvijezdama

Hladnoći svjetlosnih godina
Gdje bismo bili
Da prestane tinjati
A plamičci se utrnju u močvari i mulju
Ugljena prašina
U vrtlogu svemirskih vjetrova

ONA

Puno toga morao bih zatomiti
Ne pitati je o prošlosti
Ljubopitljivost bi sve uništila
Unakazila tlapnju bez čije pomoći
Morala bi se spustiti na vreli asfalt
Stopala koja nikad neću držati na dlanovima
Nježno namreškano kožu
Kreće se kao da nikad nije dodirnula prah tla
Uvijek odsutno bi lebdjela
I sve blagosiljala
Nježnim pokretima ruke
Kao da oprašta
Poznatim i neznanima
Bogatim i ubogim
Nesretnicima

DVIJE NOĆI

Dvije noći o kojima sam mislio
Da se više ne mogu ponoviti
Leonard Cohen
I njegove mračne tjeskobne balade
U predjutarnje sate
Koji prolaze bešumno
Teku kao i piće iz čaša
Koje milujemo dlanovima
Osim kad zagrljaj zaustavi dah
Uzdahe jecaje nesvjesticu kliktaje

Pjesme izabrao: Tin LEMAC

In memoriam: † IVO RUNTIĆ †

(Split, 8. srpnja 1940. – Zagreb, 11. srpnja 2017.)

Ovaj kratki tekst u spomen na svoga nekadašnjeg profesora, osebnija književnika, strastvena germanista i komparatista Ive Runtića koji je 11. srpnja ove godine preminuo u Zagrebu pišem po sjećanju na ono što sam u ime Društva hrvatskih književnika spontano izrekao prigodom pogrebnog ispraćaja na mirogojskom krematoriju.

Kao student zagrebačke germanistike od onodobnog sam sveučilišnog asistenta koji nas je u obliku književno-znanstvenog proseminara zanimljivo i duhovito uvodio u specifičnost književnosti njemačkoga jezičnog izraza dobio dragocjene poticaje za svoje današnje književno-prevodilačko bavljenje. Moju mladenačku, ponekad ne baš najbolje kontroliranu „nadbudnost“ dobrohotno je umio kanalizirati, pa se tako između nas dvojice uspostavio visok stupanj međusobna kolegijalnog uvažavanja.

Istini za volju moram priznati da Runtićevu pripovjednu i putopisnu prozu nedovoljno poznajem. Stoga, ovom se prigodom želim ograničiti na njegov germanistički opus. I u tom segmentu ostajem nažalost fragmentaran, nošen nadom da će relevantnost Runtićeva književnog i književno-znanstvenog stvaralaštva u dogledno vrijeme doživjeti itekako zasluženu valorizaciju. U tome ću jamačno u skladu sa svojim mogućnostima veoma rado sudjelovati.

Njegovan i artikulacijsko-akcenatski čist njemački jezik koji je u sugovorničkim ušima odzvanjao u ugodnu baritonskom timbru motivirao je studentsku mladež da pozorno sluša ono što je govorio s nehinjenom filološkom oduševljenošću. Kao germanist bio je osobit stručnjak na području njemačkoga romantizma, a kad je riječ o po mnogo čemu intrigantnoj literarnoj pojavnosti E. Th. A. Hoffmanna, usuđujem se ustvrditi da u germanističkom miljeu pripada uskom krugu ponajboljih poznavalaca ovog i danas neobično zanimljiva njemačkoga književnog velikana. Heimito von Doderer, Max Frisch, Heinrich Böll, Uwe Johnson i Ingeborg Bachmann samo su neki u nizu književnika njemačkog jezičnog izraza kojima se intenzivno bavio. O Runtićevim impresivnim književno-prevodilačkim dosezima s radošću ću pisati nekom drugom prilikom.

Stjecajem okolnosti u posljednje sam se dvije godine uslijed rada na nadasve zahtjevnu prevođenju za proučavanje mita nezaobilazne knjige Hansa Blumenberga (1920-1996) *Rad na mitu* (Sandorf, Zagreb 2017.)

intenzivno morao pozabaviti životom i djelom singularnoga klasika njemačke i svjetske književnosti Johanna Wolfganga von Goethea. Od osobite mi je pomoći pritom bila po mnogo čemu neobična, za Runtićevo književno stvaralaštvo i književno-znanstvenu senzibilnost paradigmatična knjiga *svenavadni Goethe* (Naklada Jurčić, Zagreb 2010). U ovom se djelu nadasve dopadljivo isprepliću Runtićevi spisateljski, znanstveni i prevodilački registri, što čitateljstvu pruža nesvakidašnji doživljaj i užitek čitanja.

Ivo Runtić bio je pasionirani filolog, ljubitelj i znalac književnosti koju je s velikim žarom stvarao, proučavao i prevodio. Dio njegova stvaralaštva još čeka na objavljivanje. Očekivati je stoga da će se na stranicama ovog njemu dragog časopisa njegovo autorsko ime još često pojavljivati.

Sead MUHAMEDAGIĆ

Ivo Runtić

„Poslijediplomski”

Naše našijensko kolo ovih dana – zapravo svih ovih godina – veselo je plesalo oko novotvorbe naslovno zavedenog načinskog pridjeva, točnije njegova začudnog oblika u odnosu na ispravniji *postdiplomski*, kao i oko mogućih morfoloških zakonitosti, te u slučajevima složenica, odnosno kompozita, kad osnovna riječ kao tuđica u prefiksnoj tvorbi naprosto traži strani predmetak iliti prefiks za novu riječ; primjerice to je ovdje *postdiplomski*. Kad ga nađe, kao da hoda nekako sigurnije; a kad uzme domaći, kao da posrće. A propos: u prvom slučaju ne mora odmah i plesati, kao što naša kola i nisu mjesna, već vremenska. Naime, kad se god u raznim prilikama nađemo, u većem ili manjem broju, padne nam na pamet ona ružna tvorba: *poslijediplomski*. Jer, naposljetku, svi smo mi diplomirali ovaj ili onaj studij, polagali *dodiplomske* ispite, a neki među nama i *podiplomske*, pa se takav studij mogao mirno tako i zvati, s našim vremenskim predmetkom (ali nije, i to slijedom iste logike, kojom smo i živjeli u svoje doba, naime ratno kao i predratno, neki i ono ranije, naime međuratno, većina i u poratno – a ne „postratno”, nego ono odnosno kao poslijeratno), kao što većina nas i danas još živućih životari. kako nam je dano, dijeleći pritom bar sudbinu većine u svome narodu, za razliku od manjine, koja se svojim kriminalom otela svakoj kontroli.

I sad: leži li onaj drugi vrag u prefiksu ili u osnovnoj riječi, odnosno u tome, da li je ta prefiksna riječ domaća ili strana? Evo naše logike: gdje je ta u prefiksnoj tvorbi tuđica, tu i nova riječ kao složenica ili kompozit zahtijeva strani prefiks. Zato se kaže *postmoderna*, *postkomunizam*, *postavangarda*, *poststrukturalizam*, *postoperacijski* ili *postoperativni* zahvat, *postdiplomski* studij. S druge strane, zato valjda i ne kažemo *postpopodne*. A *poslijediplomski*? Kajgod!! Jer kad bismo vremenski prilog „poslije” zamijenili onim „sutra”, tad bismo čak morali izgovoriti *sutradiplomski* ili kakvu sličnu glupost. Naime, riječca „post” više je vremenski prilog, dok „poslije” može biti i načinski prijedlog.

Ali se *poslijediplomski* svejedno nameće, upravo se nagurava baš svugdje, što uz ostalo znači: i bez obzira, da li je u takvoj složenici glavna riječ hrvatskog ili stranog porijekla. A da bismo tuđicu *postgradualno* preveli na hrvatski, bit će dakle dovoljno prevesti samo njezin prefiks, pa će se riječ valjda zvati *poslijegradualno* u smislu one prethodno ovdje naznačene znanstvene ili obrazovne stupnjevitosti?

Nije da zamišljamo, nego znamo: hitronožni teklići u pojedinim upravama visokog školstva rastrčali su se bili tih davnih dana s mnogih fakultetskih strana na brifing rektoru bez filološkog sluha, no zato od jakog političkog posluha, jednom od inače najneomiljenijih i ujedno najnesmiljenijem, po mjerodavni savjet (premda od nemjerodavne osobe) glede iskazne forme o nazivu toga stupnja studija. Izgleda nam da je baš pritom rođena rečena prefiksalna tvorevina „*poslijediplomski*“, dok se istodobno i naša i svaka druga slušateljska skupina takvih polaznika i dalje zvala „*postdiplomandima*“, nipošto „*poslijediplomandima*“. Ona je navodno tek samo slušala predavanja iz ovog ili onog, odnosno svakog *poslijediplomskog* studija. Koješta!

Kad je o onom trčanju – kao da se radi o kakvom brzinskom takmičenju – riječ, i o njegovom vremenskom tragu, možemo dometnuti, kako je rečena stvorevina nastala po svoj prilici u isto vrijeme, kad su ti priznati nestručnjaci (=političari) preimenovali i riječ sport u šport. Zato isto takvo obraćanje u prvotno jezično stanje želimo naskoro i današnjoj povremenoj predmetnoj oznaci. Jer dotle još nije došlo. Stoga, utoliko nas više i čudi, kad čak i veliki znalci među znancima tako nejamstvenom samorazumljivošću istrajavaju na krivoj svirci, koja podsjeća na loše ugođena glazbala. A u jeziku to otprilike izgleda onako, kao kad bismo rekli, kako neki danas poslijepodne imaju *poslijediplomski*.

I sve dok je tako, naše veselje bez likovanja, pa i bez plesa, može potrajati, pogotovo što bi se netko od naših mogao sjetiti, kako bi se produžetak studija dao naznačiti i kompozitnom tvorbom *podiplomski*, i to po formalnom uzoru na „pomodan“, a po sadržajnom obrascu shodno tvorbama, kao što su primjerice „podignuti“, „podjetiniti“, „pouzdanje“ ili „podulje“.

No što ako onaj najstariji među nama – recimo da je i s najduljim pamćenjem – rastezne tu riječ kao na razboju, pa od nje nastane glista, odnosno tvorevina *postdiplomatski*? Po čijem ti je to uzoru, zapitat ćemo ga. A i odgovorit će mu se onako brozovski: „Jer ti bi kao svojedobni dobitnik nagrade ‘sedam sekretara Skoj-a’ mogao pamtit i ono, što su od Maršala znale čuti sve jugoslavenske nacije i nacionalnosti, i to više puta, jer je upravo on taj pridjev višekratno upotrebljavao za boktepita što.“ Mi današnji dodali bismo: što god da je pri tome mislio, zacijelo je manje griješio od ovih sadašnjih s njihovom izvedbom *poslijediplomski*. Pritom, kvaziznanstvenobismo to potkrijepili ovako: „zar u kompozitu ne vlada sveukupni rezon tuđice, ako je takva i osnovna riječ, pa je i drug Tito pomalo odriješio spone, kad su u toj riječi već ionako njena oba dijela bila strana.“ A

našijenci će se i s takvim izrazom znati snaći – doduše sa smiješkom, inače odavna prihvaćenim pouzdanim znakom ironijskog prihvaćanja.

I kakav je znak ona glasna šutnja, kojom naše gramatike prelaze preko pojave, da osim prefikslnih tvorbi mogu i razne sufiksne isto tako davati posve različite semantičke rezultate, a da pritom ona glavna riječ ostane ista? Pitamo se tako s obzirom na to, da primjerice korijensku oznaku „stol” (što je ustvari leksikalna metafora od „stajati”) oblikujemo tako da od nje nastaju skroz raznoznačne imenice, kao što su „stolar” ili „stolac” – čak i s razlikovnim naglasnim ustrojem, a dakako i s evidentno različitim značenjima. Radi li se možda o nenapisanom pravilu od takve čestote u primjeni, da mu ni ne treba normativno-uporabni naputak?

No na što bi se danas uzgred mogla odnositi tvorevina ili stvorenica *postdiplomatski*? Naime, ako utegnutoj prefikslnoj tvorbi *postdiplom* umjesto sufiksa **-ski** (kojom obilježavamo ulazni prag u viši stupanj iza konca studiranja), dodamo nastavak **-ac**, odnosno **-at**, dobit ćemo pomalo izvitoperene vrijednosti *postdiplomac* i *postdiplomat*, koje u naše vrijeme obilježuju ružan i tužan životni tijek nekih revnih i poslušnih državnih poslenika/ poslanika, od resora pojedinih ministarstava, kao i vanjskih poslova u nas (ali na karakterističan način i diljem južne Europe) koji su baš ovdje, u oba hrvatska političko-svjetonazorna iskustva kroz više od pola stoljeća, bili oznake za jedno i drugo. Jer najprije bi takvi kadrovi završili koji god fakultet (najčešće medicinski ili filozofski), pa bi onda zaboravili na diplomu kao svrhu studiranja, nego bi se upravo njome kao ulaznicom otisnuli primjerice u diplomaciju, tu često degradiranu političku službu, kako bi u njoj našli višestruko veće uhljebljenje, naposljetku i u vidu optimalne, a na redovit način nezaslužene mirovine državnog veleposlanika. Za to se od pojedinca s pravom i očekivala najviša podobnost.

Međutim, pišući o tome skoro da osjećamo mučninu, budući da je u nas nažalost već postalo pomalo i neukusno stavljati etičke zasade.

Suvremena estonska poezija

U starome dijelu Tallinna, Estonski dom književnika i crkva Sv. Nikole nalaze se na suprotnim krajevima Harju ulice. Pa ipak, ta dva zdanja imaju mnogo više zajedničkog od puke geografske blizine. Sve od 2009. godine krajem svibnja svake godine Književnički Dom postaje središtem književnog festivala nazvanog HeadRead. Što se, pak, tiče crkve Sv. Nikole, ona je dom najsvečanijeg događaja toga festivala, pjesničke mise, tradicije koja vuče korijene s početka 2000-tih godina.

U jesen, zimu i rano proljeće 2014 – 2015. godine crkva Sv. Nikole ponudila je trinaestorima estonskim književnicima priliku da odvoje nešto slobodna vremena i posjete crkvu te pregledaju njezinu riznicu umjetnina, da poslušaju svirku orgulja i da se popnu na vrh zvonika. I tako je nastao zbornik naslovljen „Rub beskraj“. Mnogi pisci imali su i neke ranije osobne veze s crkvom Sv. Nikole – jedan je živio odmah do crkve, drugi je vidio kada je zvonik izgorio u velikom požaru, treća se, kao mlada članica crkvenog zbora, u svjetlu svijeća osjećala uzvišeno. Teško je opisati sav utjecaj koji je imao Sv. Nikola – ali cilj je zbornika zabilježiti značenje koje je jedno od najznačajnijih zdanja Tallinna imalo u životima ljudi što ga svakodnevno vide na svojim obzorima.

Izaslanstvo Društva hrvatskih književnika nedavno je, na poziv estonske udruge pisaca, boravilo u posjetu Tallinnu odakle je donijelo zbornik „Rub beskraj“.

Časopis „Republika“ ovdje nudi čitateljstvu izbor radova iz rečenoga zbornika tiskanog dvojezično – na estonskom i engleskom jeziku. Izbor je načinio i pjesme s engleskog jezika prepjevao Nikola Đuretić.

JAN KAUS

prostorija u kojoj čini se praznina vlada
prepuna je glasova

odbjeglih ljubavnika
jedva suzdržane žudnje
koji se pretvaraju u isprepletene drvene figure
na starome oltaru, kako bi škripava prašina vremena
mogla prikriti njihovu požudu

šaputanja vođa što pristižu
na tajni sastanak na vrhu
spletkareći i svađajući se
riječi što plešu u odlučnosti
poput naslikanih kostura iza njih

umor drevnih duhova
u zatvorenim prolazima
i pod grobnim pločama
stvaraju stare saveze
zveckaju kao kosti
plameni jezici odražavaju se
u njihovim očnim dupljima

kratkotrajni prijezir u rupicama na obrazima simfoničara
jer ni jedan zvuk ne postoji
izvan njegova vlastita djela
koje kameni stupovi žedno gutaju

pa ipak negdje visoko gore
u svijetu galerije
mjesto je koje dosežu samo pogledi
iz svijeta ljudskih bića

jutarnji posjetitelj,
koji svagdje stiže prerano
jer se čini da je ovdje
svjetlost se pretače u muk i obratno
baca pogled nagore i ne može shvatiti
je li zbilja u nama
i moramo li prihvatiti
tu prazninu što nas okružuje,
ili naši koraci odjekuju u zbilji
nastojeći ispuniti našu vlastitu prazninu

VERONIKA KIVISILLA

QUAM PULCHRA ES! CRKVA SV. NIKOLE: 1696. 1993. 2015.

Danas me moj najdraži vodi na vrh
jer toranj je napokon završen

s lipa i srdaca kaplje med

vrat me boli od gledanja gore
danim sam bdjela
po suncu vjetru kiši
kako ne bih izgubila iz vida mojega
zaručnika tamo gore

tek brborenje u molitvi

Sveti Nikola
zaštiti sve one čije zlatne ruke i duša
služe Svemogućem
zaštiti putnike
one koji grade i stvaraju
na svim stranama svijeta
podaj im siguran povratak

toranj je napokon završen
i moj najdraži pršti sav ponosan
što me može povesti na vrh
srca su nam laka kao prve golubice
što se gnijezde u
gugutanju
može li mjesto za gnijezdo biti božanskije

moj dragan objašnjava nešto o viticama
ne marim kad su ondje
njegove golublje oči i nadviti uvojci
i njegova pjesma:

Quam pulchra es
amica mea
columba mea
formosa mea
oculi tui columbarum

med i mlijeko i pjesma kaplju s njegovih usana
i s cvjetova lipa

mel et lac

i što nas briga za Svetog Kristofora
i njegov teret težine svijeta
kada je zrak svijetao i krilat
grad i more daleko ispod

poput čudesnih bisera
i uzbuđeni drhtimo na vrhu tornja
posve ushićeni

kako si prekrasan!

*

gledam tamni zvonik
(a to su vitice)
ne znajući još ništa o spiralama
guste snježne pahulje padaju mi na uvojke
(guram glupu kapu u torbu)
odmah do udžbenika iz povijesti umjetnosti)
sutra je test iz baroka

posve novi Eichmüller sat na ruci
otkucava obećavajuće vrijeme
ili je to ustvari moje srce
pahulje mi hlade usne
na kojima gori prvi poljubac
(kako neugodno što je profesor ušao u tom trenu)
ali što onda
kada je danas cijeli grad
u velikom slavlju
ispunjen barokno neobuzdanom
gotovo nepodnošljivom srećom
izazvanom osjećajem
petnaestoga rođendana

lipa Sv. Nikole prekrivene su injem
golubice se stisnule u oknima
drevni stupovi i nove klupe protegli se crkvom
svijećnjaci i bijeli ovratnici bliješte

i pjesma prsne

kako si lijep!

a on sjedi u prvome redu
i od cijeloga crkvenog zbora vidi i čuje samo mene
i ni on ni ja još ne znamo za teret Sv. Kristofora
niti primjećujemo stari sivi nadgrobni spomenik
s ugraviranim
srcem

*

ramena su se prilagodila
teretu Sv. Kristofora
oči na činjenicu
da su vrijeme i stari Eichsmüller
prepuni napuklina

no kazaljke se ne daju
tempo
vrijeme pa čak i vremenšna lipa
još uvijek imaju puls

i ja se prisjećam

one djevojke što je, iskrivljena vrata,
molila i strepila
za svojega najdražeg majstora za zvonike
prisjećam se
one djevojke koja je s otkucavajućim
posve novim satom na ruci
i osjećajem tek probuđenim u srcu

prisjećam se pjesme

kako si lijep!

nikad neću zaboraviti
uspon na vrh tornja
sada pozlaćenog
perjem i izmetom i prahom vremena
ali u njegovim zatamnjenim kutovima
golubice se izliježu uz tiho gugutanje sada i zauvijek
i znam i vjerujem
ako izađete iz vremena
bit će ga u izobilju

INDREK KOFF

SUNCE U VELJAČI

Više ga nitko nije ni očekivao,
ali ipak se pojavilo.
Sunce u veljači.

Tako je bila velika žudnja za njim
te vlažne i mračne zime,
tako velika nužda i potreba i nestašica
da je na kraju ostala samo ta potreba
osjećaj odsutnosti i žudnje.

I kada se sada odjednom pojavilo,
ovoga jutra,
tada...
kao da se ništa nije promijenilo,
nitko nije ni primijetio.

Nešto je zasigurno postalo nekako lakše,
udisaji duži,
mogao si se opustiti,
utroba se smirila.

No autobusi su i dalje prolazili, iskrcavali putnike.
Djeca su već odavna bila ondje.
Pacijenti su i dalje bili jednako bolesni.
Neki su se oporavili.
Oni zdravi radili su ono što uvijek rade.
Sastajali se, razgovarali i razmišljali
i onda još malo razgovarali.
Obavljen je neki posao, podosta radova završeno
baš kao i uvijek ili čak i bolje nego inače,
drugi su stavljeni na čekanje i posljednji dio
obilježen je kao da je obavljen.
Nešto je ostalo i nedovršeno, a neke stvari
obavljene su samo djelomice.
Neki ljudi su se razljutili.
Kazaljka sata pomaknula se. Naprijed.

Pozlaćivači zvonika crkvenoga tornja
šivači dugmadi na uniforme
upravitelji projekta
šefovi
sastanci
barmeni
kuhali su kavu.
Donijeli su šefovima kave.
Očistili stolove kantine
s tri dvostruko presavijena
papirnata ubrusa - kakvo rasipništvo! - i

zastali da bi na časak pogledali kroz prozor.

Vidi, kakvo bistro nebo danas!

PEEP ILMET

Samo jedan treptaj i
SVE
je posve novo
stvari učas rođene pred mojim očima
i očito vidljive
iz drevne prošlosti
no u čudesnim trenutcima vrlo rijetko se
ukočim
kao da se budim iz duboka sna
kao da se rađam toga trena
i pokušavam u čudu izmjeriti
vlastitu kratkoću ili dužinu
svoju uzemljenost ili let mašte
onkraj udaljenih sazviježđa
i nijedna riječ ne pada mi na um osim
O Bože.

*

Zaista mogu vjerovati da je
svemir beskrajan
dok gledam noćno nebo posuto zvijezdama

kad zamislim da mi je očna leća
velika kao tanjur kao jezero
Vjera isto nemjerljivo raste
jer Vjerujem da Znam beskraj

zaista mogu Vjerovati
ali ne mogu Znati.

ASKO KÜNNAP

MI NJIMA NISMO NAMETALI NAŠE BOGOVE

Nismo im nametali naše bogove.
Potiho smo govorili o njima i s njima.

Pod lipom, u stočnim vagonima i zalagaonici,
u ovoj šumi, ovdje, gdje nas se ne može čuti.
Nismo otimali zemlju slabijima.
Svoje rakovice lovili smo u vlastitim jezerima,
svoje vjeverice i lisice lovili smo
u ovoj šumi, ispričavajući se Djedu.
Nismo spletkarili protiv onih većih od nas.
Još većih i još okrutnijih. A nije ih bilo malo.
Progutali smo vlastiti bijes, pogled usmjerili prema vrbi,
u onoj šumi, ondje, gdje se rijeka račva.
Vjerovali smo, i nemojte se smijati,
u zakon očuvanja energije. Zaista jesmo!
U pad kamena, njegov zvuk i težinu,
u onoj šumi, kroz jaram, drljaču i pozajmicu.
Gradili smo, pobogu kako smo gradili.
Kao dabrovi oglušili od dinamita,
čiji su hrastovi eksplodirali, mozgovi raznijeti,
u onoj šumi, što je sada posve posjećena.
Prešli smo šutnju uzduž i poprijeko, zatvorili riječi,
zamrznuli čamce od debala tekstova,
s jatima knjiga selica i mi smo nestali
iz te šume, što se nadvija tamna u snovima.
I nismo im nametali naše bogove.

KARL MARTIN SINIJÄRV

Golubice se skutrile u sjeni tornja.
Sve sjede nad sumornom ulicom. Harju¹ -
ulica je sumorna,
jer je polovična.
Prepolovljena.

Crkveni je dio nepotpun,
zelena zona,
neizmjereno pusta zona.

Za sanjkanje,
za šetnje.
Pa, nije baš jako seksi.

Crkva je za razmišljanje.

---

¹ Harju – ulica u Tallinnu na čijem se jednom kraju nalazi crkva Sv. Nikole, a na drugom Književnički Dom. (op. prev.)

Prazna protuteža tako nešto.
Crkva je, kažu dokumenti,
muzej/koncertna dvorana.

Ali iza crkve je Pórgu²
ugodan vinski podrum.
Drevni golemi tornjevi od škrljevca ponad.
Privlačnost Boga, umjetnosti i zvukova.
U Paklu, za onoga koji se umori, dobrog piva je na pretek.

Duh se uznosi.
I uznesen vidi s prozora
Vildeova³ leđa i
Književnički Dom.

Možeš zažmiriti,
možeš krivudati kroz vrijeme,
možeš graditi,
makar samo u mislima,
sve one snene kuće.

JÜRGEN ROOSTE

IZBAVITELJ

jesu li to bile moja stroga lijepa i usamljena majka
ili moja baka i stara teta
koje su me odgojile i istinski se brinule o meni
ili prijateljica iz djetinjstva Maria moja jedina u to doba
čije me znatiželjne mudre tople smeđe oči
i sada prate u ovome životu
premda se rijetko vidamo

je li to bila Björk čiji su me napjevi progonili
i čiji su prevedeni stihovi bili moje prve pjesme
jesu li bile Winona Ryder ili Shannen Doherty
čiji su očaravajuće-prkosno-slobodni tamnokosi
likovi u meni budili požudu
ili je to bila ona mala plavušica koja je došla u našu školu
i koja me istočasno opčinila

---

² Pórgu – (Estonski) Pakao (op. prev.)

³ Eduard Vilde (1865 – 1933.) – estonski književnik i diplomat. Pjesnik se referira na Vildeov spomenik koji se nalazi u Harju ulici (op. prev.)

tako žestoko da nisam znao što ću
i zbog koje sam počeo
pisati poeziju nekako svjesno
premda pretpostavljam da je u meni uvijek postojala ona unutarnja
potreba i vatra i taština i...
jesu li to bile one djevojke koje su oduvijek bile moje
bliske prijateljice kojima sam se predavao – tijelom
ili dušom – rijetko istodobno

ali za mene je izbavitelj
za mene je svetac uvijek
žena cura djevojka
djeвица ili bludnica
ah – sve je to tako prokleta biblijski

Venera Jutarnja zvijezda Anđeo svjetlosti Đavolja-Lilit
djevojka svjetla – prelijepa mudra i samotna
moje srce moja ljubav pripadaju njoj
tebi
to je moja vjera

oltarna pala Sv. Nikole
što prikazuje svete i mučenice
naglašava koliko su nevine i koliko nestvarno prekrasne
one bile – ne mogu se prisjetiti nijednog sveca
koji je bio toliko nevin i lijep
možda onaj Isusov ljubimac koji je
gotovo nalik Mariji Magdaleni na nekim slikama

da - moja Djevojko Svjetla
želim jahati tebi s desna
onako kako je Gilles de Rais pratio svoju božicu
Jeanne d'Arc – i nikada ne ću izgubiti vjeru
ako me svijet i osudi
i baci u svoje podrume-katakombe da proždru meso
otete-mučene djece i djeвица
ali to se ne će dogoditi znam

mogu poći s tobom ovaj put i zaslužiti to
mora tako biti
jer bio sam tako vjeran
služio ti u ovome životu
svojim lošim pobožnim
stihovima

ovaj put povest ćeš me sa sobom i ne ćeš me ostaviti da budem
ponižen i uništen
proklet pjesnik

VIIU HÄRM

Zasvirale su orgulje. I vrijeme je stalo.
Svjetlost na prozorima. Čak i onima visoko gore.
Pogled prati visoke lukove
što se dižu uvis, prema svjetlu.

Bila je molitva, skupna molitva.
Sveti Otac je s nama.

Onda je sve završilo. Spustih se.
Izvukoh vestu iz rukava svojega kaputa,
i počeh se odijevati.
Izgubljena u mislima, pogleda uprta u tlo.

Netko mi dodirnu ruku
pružajući mi nešto. Podigoh pogled.

Oči nam se spojiše načas
kada je uzvratio pogled i kimnuo.
Sveti Otac.

Na mojemu dlanu bila je krunica
s križem i raspetim.
Križ savijen pod težinom,
baš kao i pastirski štap
u ruci Svetoga Oca.

Izašla sam,
čvrsto tlo pod nogama.
Čvrsto tlo,
a na dlanu
relikvija.

Tornjevi se dižu u nebo.
Vidi kako ipak
traju!

DORIS KAREVA

RUB BESKRAJA

3

Neke riječi dragocjene su kao kamenje
pronađeno u zemlji ili u duhu,
bez obzira jesu li same
ili u tajnim šiframa mrtvih.

Što može biti značajnije,
jedinstvenije, dublje?
Neke riječi mekše su od zraka
i tvrđe od bilo kojeg dijamanta.

7

Izlazeći iz crkve
uronivši u svjetlost
zamijećuješ li jorgovan?

Pravo bogatstvo leži ondje,
pospremljeno od teških vremena,
onkraj valova rata.

Zaštićeno srebrnim riječima
leži zlato tišine.

Ono će ti jamačno pribaviti
kartu za trajekt
do beskraja.

Piši kad stigneš.

Izbrao i s engleskog preveo Nikola ĐURETIĆ

Misao na vrt

Ivica Prtenjača: *Tiho rušenje*,
Zagreb, V.B.Z., 2017.

To je tako kad se kocka savršeno složi, kad ponovo kontrastiraju Arsenove tople boje zavičaja. Tada je srce ispunjeno, sidro je pronašlo svoje uporište, a središte svijeta postaje napokon osoba sama, po sebi, zbog sebe. Ovako bi, poput nedjeljne propovijedi, mogla zvučati završna i savršena nivelacija značenja i smisla drugog autorovog romana. Nije ni na brdu u *Brdu* bilo mnogo drukčije, barem u perspektivi koja se mjestimice otvarala kada je urbani „brđanin“ čistio svoj život, ali tamo su naposljetku stvari iz junakova života i svijeta oko njega ostale ipak „brdovite“, neizvjesne, tek naizgled primirene arkadijskom atmosferom savršene naturalne izolacije, s mogućnošću preskakivanja svakodnevnih neravnina. Sada u gradu, u soboslikarskoj minijaturnoj sagi, stiglo se do kraja pitomim potezom kista i britkim rezom Bauhausove špahtle: diptih je zaokružen, priče su se dovršile, Rubikova kocka je balansirano dicitinirala obojane vertikalne i paralele. I neka na tome poredba dvaju romana završi: *Tiho rušenje* je zasebno djelo, s primjerno vođenim i ugođenim pripovjednim stilom. Autor se potvrdio kao tehnički spretni i semantički/idejno zanimljiv pripovjedač koji ipak ne može zatomiti svoju pjesničku narav. I dobro da je tako.

U romanu svi likovi teže istom, pa im se to naposljetku i događa: novi životni početak. Put do promjene i zauzimanja novog smjera prati i uspoređuje prošlost i sadašnjost više likova, profesora književ-

nosti/soboslikara čije je prezime, posredno doznajemo, vjerojatno Marinić, postarijeg prevoditelja Vuka, Branimira Vukoju, kod kojeg Marinić obavlja „tiho rušenje i guljenje“ zidova, i Estebana Ortiza, španjolskog prevoditelja iz Viga, koji je u prijateljskoj (samo prijateljskoj!) vezi s Vukom. Točnije, roman je priča o životu soboslikara u koji je uklopljena i priča o Vuku i Estebanu, a tu su i sporedni likovi njegova pomoćnika Elvisa i Elvisove djevojke Sibile, inače Vukove nećakinje, te posve iz off-a, likovi soboslikareva sina, njegove bivše supruge i njegove mame, Vukove prijateljice maserke... Likovi su tako, stjecajem okolnosti, povezani u svojevrsno kolo međusobnih utjecaja, budući da odluke jednoga lika – napose soboslikara i Vuka – utječu na živote i odluke drugih. Dok su soboslikar, Vuk, Elvis i Sibila u tom smislu bliže povezani i nalaze se unutar identična pripovjednog toka, dotle je Vukova i Estebanova veza zasebna i ne utječe neposredno na ostale likove. To je i otuda što se opis njihova prijateljstva odigrao u prošlosti, bližoj ali ipak prošlosti, pa o njemu doznajemo kao dijelu opisa i približavanja Vukova karaktera. U osnovnom pripovjednom nizanju pripovjedač je unutarjni, sam lik soboslikara, dok o Vukovoj i Estebanovoj vezi doznajemo iz vizure sveznajućeg pripovjedača, u tipičnoj formuli realističkog izvještavanja. Uostalom, tako je baždaren i cijeli roman: realizam s oplemenjenim i laganim propuhom struje svijesti i psihološkog uokvirivanja soboslikarevog i Vukovog karaktera. Prtenjača spretno isprepliće pripovjedne tokove, postupno uvodi druge likove, pametno racionalizira opise i dijaloge, vidi se da mu je zanatski sve jasno, pa je praćenje ove proze lako, više nego dostatno za nekoliko sati neprekinuta čitanja. No, to je

samo uzgredna posljedica njezine kratkoće koja se, da je drukčije ustrojena, itekako mogla pretvoriti u čitateljsku noćnu moru. Primjera za to ima pregršt u recentnoj hrvatskoj proznoj produkciji... Prije bih rekao da je kratkoća ovog romana za autora mogla biti svojevrsna otežavajuća okolnost. Romanesknost ne-epičnost poziva da se pozornost usmjeri na detalje, na pažljivo biranu izmjenu kompozicijskih cjelina, na to da se ne pretjera sa sužavanjem i ekonomijom pripovjedne građe, da se u motivacijskom sklapanju i kompozicijskom množenju priče uzme dovoljno mjere da bi se ona mogla uspješno razviti, a da se ne zagubi u bespuću minimalizma (roman nije samo puki zbroj kratkih priča; formalisti s početka prošlog stoljeća imali su na umu i funkcionalno preklapanje epizoda, a da o aspektima „očuđenja“ i ne govorimo). U ogoljenoj se romanescnoj matrici svaki potez jače vidi, a pripovjedački previdi na bilo kojem mjestu strukture (kompozicija, lik, ideja...) rezoniraju neugodnom jekom neuvjerljivosti i diletantizma. Biti kratak, precizan i sugestiv, a zadovoljiti okvirne uvjete proznog žanra – u tome je stvar. Da cijeli napor ne propadne zbog autorove samodostatnosti i samoživosti o tome kako danas sve prolazi i kako je pričanje priča tek preslagivanje događaja u nekom suvislom nizu. Doduše, možda bi se i tako moglo reći, ali nas na oprez opominje ovo o „suvislom nizu“. Biti suvisao u pričanju priče znači biti pripovjedački sposoban i estetički osviješten, podatan umijeću kombinacije i umijeću retorike.

Netko guli luk, poput Grassa, a netko ljušti zidove, poput Prtenjačina soboslikara, ali smisao je srodan, gotovo identičan: čistim staro da bih se sjetio prošlog, razmotavam prošlost da bih analizirao i krenuo dalje, stabilan i smiren u novi život. S posve kratkim poglavljima, formalno izlomljene kompozicije koja spaja nekoliko prostornih i vremenskih okvira s dominirajućim likovima soboslikara i Vuka u njima, ovaj je tekst romanescna cjelina koja je iscijedila sav suvišak romanescne epičnosti. Ako je Conradovo *Srce tame* tek podulja novela s vrlo izraženom, proširenom ekspozicijom koja samo nalikuje romanu, Prtenjačin je tekst kratki roman s krajnje reduciranom romanescnom strukturom koja naliku-

je štepanju jednominutnih novela s istim likovima i mjestom zbivanja. Već to nalikuje razbijanju romanescne monolitnosti na stihovanu organizaciju oslobođenih riječi, uz naglašenu metaforizaciju iskaža – posrijedi je, da se obrada zaoštrila do kraja, poetizacija proze i prozor u poetski roman. Srećom, to se nije dogodilo, forma je sačuvana, okvirni uvjeti romanescnog žanra sačuvani, a fino nijansirane misli protagonista galvaniziralo je fabulu i osiguralo potrebnu začudnost, iracionalnost, zagonetnost... Posve dovoljni, rafinirani, odmjereni impulsi autorove poetske svijesti u ruhu proznog dizajna. Ovaj je tekst upravo takav: prozno dizajnirana konstrukcija s mjestimice upečatljivim pjesničkim cementom. Od naslovne metafore do poetskih efekata u samome štivu, u struji svijesti glavnog lika soboslikara, do Estebanovih i Vukojinih snatrenja o životu... ne skriva se namjera preskakanja i traženja dodatnih značenja koja nisu vidljiva iz samog tijeka događaja i njihova pomicanja u vremenu i prostoru, traži se „zrnice soli“, ono nešto da se dokuči što se moglo i što se htjelo, a što se dobilo... Zato na samome kraju, nakon potrage svih likova u romanu za svojom srećom i boljom, zaokruženijom slikom vlastite sudbine, njihovi naponi bivaju skladno raspoređeni i dovršeni – svatko pronalazi svoje mjesto u novome rasporedu, u uređenom svijetu svih mogućih odnosa, zadovoljan s onim što ima i što je dobio. Optimizam se širi radialno, uz neumitni osjećaj sjete za voljenima koji više nisu s njima i ponekog žala za propuštenim prilikama (poslovnim, emotivnim, intimnim...). Pomirenje sa životom na najbolji mogući način prihvaćanjem novih mogućnosti i izazova budućnosti. Hrvatska proza koja ne cijedi i ne muči svoga čitatelja „nafurenom“ socijalnom i političkom slikom zbilje, ali koja je ipak dostatno koristi da bi se društvene i nacionalne koordinate jasno prepoznale i podcrtale (nezaposlenost, domovinski rat, stambeni problemi mladih...). U tako doziranom realizmu u motivacijskom sklopu i temeljnom fabularno-opisnom pristupu još se bolje vidi mjestimično sidrenje metaforičnoga/poetskoga u izražajnom i, posljednično, smislaonom sloju, što cijeloj konstrukciji „tihog rušenja“ pridaje pozlatu „glasne izgrad-

nje“: dotadašnji životni pravci svih likova postaju – aktualnim rasporedom mogućnosti, propitivanja i nadanja – novi počeci za svakoga od njih.

Ovo nije roman koji skriva svoju poruku, on je upravo namjerno ističe jer se ne boji onoga o čemu govori: o povratku svojim – kao da smo zaboravili – ljudskim mogućnostima, o vjeri koju moramo imati u sebe same kada se suočavamo sa svojim problemima i traumama. O tome da se mirno osvrnemo, ali i da krenemo dalje. O tome da se bude zadovoljan, da se prihvati mjera za osobnu životnu priču, ma što nam pripovjedač-život namijenio i dao. Čak i ako je samo ponovio onu Andrićevu maksimu da se u životu ne smijemo bojati poznatih i nepoznatih stvari, nego da ih jednostavno treba živjeti, s njima i uz njih, Prtenjača je napravio dobar i pošten literar-

ni posao. Pripovjedački odmjereno, s osjećajem za kompoziciju i njezine šavove, u ugođenom stilskom slogu, bez viška materijala i patetike, dobili smo roman koji se čita lako i na čiju se rafiniranu didaktičnost lako pristaje. Pored ludila, očaja, strepnje, fatalizma i pesimizma kojima smo tako skloni... postoji i nada i vjera u sutrašnji dan. Dežurnim prognostičarima hrvatske katastrofe to neće biti drago, ali može se valjda i tako živjeti, sa stalnim pogledom na tamnu stranu mjeseca. Mi, zajedno s autorom, čekamo plodove agruma iz njegova malog mediteranskog vrta: „Sutra ću u obližnjem rasadniku kupiti po jednu mladicu limuna i naranče, posadit ću ih ispod svojeg prozora i čekati prve plodove“.

Ivica MATIČEVIĆ

Fusnote ljubavi i zlobe

Tanja Belobrajdić: *Žena mog muža*, Zagreb, Despot infinitus, 2017.

Ime vrsne spisateljice Tanje Belobrajdić u našoj se javnosti pojavilo u okolnostima koje nemaju nikakve veze s književnošću. Trebalo bi reći – na žalost. Ipak, preskočit ću opravdanu žalopojku s razloga koji opet nemaju veze s književnošću. Ili možda i imaju, jer se tiču svega oko nas. Naime, od stoljeća sedmoga do naših dana malo je toga bilo normalno i lijepo u Lijepoj našoj. Tako je sasvim “normalno” čačkati po nečijem životopisu i potom na temelju ogovaranja, skrpljenih poluistina i eklatantnih laži donositi dalekosežne zaključke o kakvoći nečijeg opusa. U krajnjoj liniji, kada bi i bilo istina sve ono što su tzv. ljevičari tovarili na leđa Tanje Belobrajdić, da i nije niza sudskih odluka koje niječu vjerodostojnost tih objeda, mislim da bi dužnost i etika profesije kritičaru nalagala baviti se djelom, a ne privatnim životom njegova tvorca. Umjesto da brine brigu o socijalnim problemima društva, o općem

beznađu i stvarnim problemima manjina, dio hrvatskih “ljevičara” podmeće lijevu ideologiju kao alibi za kopanje po prljavim incidentima iz Domovinskog rata u kome se žrtve neprijatelja množe i umnožavaju, kronično “zaboravljajući” da je s druge strane fronta materijalizirano davno zacrtano načelo “do istrage naše ili vaše”. Događa se epohalna krivotvorina: incidenti jedne strane pretvaraju se silom u sustav, zločinački sustav druge pod svaku se cijenu nastoji svesti na incidente. Pritom, velik se dio naše kulturne scene umjesto za umjetnost i kulturu skrbi za uzgajanje dobrih odnosa u “regionu”. Odnosno u Jugoslaviji, budući da ona još živi u nekim snovima, nadama, a i ozbiljnim planovima te bi bilo poštenije nazvati je milim im imenom, nego skrivati se iza eufemizama tipa regija, region, Zapadni Balkan, itd.

No, vratimo se onom bitnom, a to je djelo Tanje Belobrajdić. Riječ je o romanu s prvenstvenom namjerom da psihološki ocrta i analizira likove, o realističkoj pripovjednici čija kompozicija, postupnost u fabuliranju, fino tkanje zapleta, međutim, postiže napetost trilera. Bez umorstva, naravno, ali zato s puno tajni koje nam spisateljica otkriva polako dozirajući uvid

u pozadinu svojih junaka, točnije, junakinja. Konceptijski, pripovijest je ispričana isključivo u ja-formi, ali uza sva ostala obilježja objektivno vjerodostojnog pripovijedanja osigurana ravnomyjernom izmjenom perspektiva dviju protagonistica. Riječ je o dvije žene i muškarcu, dakle, na prvi pogled o klasičnom ljubavnom trokutu. Jedna je upravo definitivno napuštena, druga se našla usred situacije koju nije sama potaknula, nego joj se naprosto dogodila. Napuštena traži sastanak s onom za koju je uvjerena da joj otilmje muža. Suočeni smo s pitanjem zašto druga pristaje na sastanak. Najjednostavniji bi odgovor bio u stilu hamletovskog paradoksa – da je danski kraljević odmah ubio dokazanog krivca, drame ne bi bilo. Da je, dakle, druga žena, Anita, odbila zahtjev prve, Lidije, romana ne bi bilo. Jer, to nije priča ispričana neutralnim pripovjedačem. Ona traje koliko i potreba njenih kazivača da se ispovijedaju.

Međutim, Tanja Belobrajčić nije naivna spisateljica. Njoj je početna situacija, fiksirana u zadimljenom okružju usputne krčme, pored parkirališta, u pejzažu praktično nigdine, itekako dobra prilika za razvijanje priče koja nipošto nije jednostavna kakvom se nadavala na samom početku. Krenuvši namjerno od stereotipske situacije, pripovjedačica je sebi omogućila postupak koga bismo mogli nazvati parafrazom čuvena Mannova uvoda u tetralogiju *Josip i njegova braća*. Prisjetimo se, dakle, riječi njemačkog nobelovca: “Dubok je bunar prošlosti. Ne bi li ga trebalo zvati nedokučivim?” Hrvatska spisateljica preinačila je ovaj poučak, ne ispisavši ga doslovno, ali ga ipak ispisavši, u: Dubok je bunar ljudske duše. Ne bi li ga trebalo zvati nedokučivim?

Tu dubinu zorno dočaravaju dvije junakinje, dvije žene, svaka sa svojim, prošlim ili sadašnjim trenutkom sreće i svaka nesretna na svoj način. Tu je i On, onaj zbog koga su se sastale, nenazočan u pripovijedanju osobno, kao kazivač, ali itekako stvaran kao znakovito izočna ličnost koja pokreće radnju. Pojaviti će se tek na kraju, u jednoj epizodi, kao svojevrsni ovjerovitelj priče, dodatno svjedočanstvo paradoksalna ishoda u kojem se pokazuje da su obje žene imale pravo i da je jedina istina ljudskog postojanja relacija spram drugoga bića, ali da se život istodobno ostvaruje kao nemo-

gućnost supostojanja istine i pravde. Prvo svega, istina je uvijek relativizirana istinom Drugog, a pravda za jednoga čovjeka samo je njegova, isključiva, neprenosiva i stoga za drugoga nužno nepravda. Znači li to da smo osuđeni na svoje unutarnje otoke, zatvorene u neprobojne rezervate vlastitih motiva, strahova, pseudoistina? Ne. Nipošto. U tom momentu nijekanja relativizacije morala i čovječnosti, u nepristajanju na arbitrarnost suvremena svijeta, nalazi spisateljica majstorski izlaz. Ona, naime, ne niječe ni arbitrarnost, ni iz nje proizašlu relativnost ljudskoga trajanja. Ona na njih pristaje, ali samo kao na trenutak u kome ljudska svijest kreće na bespuće vlastite tjeskobe, nemoći, pokajanja i poraza. Oslanja se čovjek na vlastite obmane, ali u tom osloncu nalazi tek dizdarovski štit koji, u početku obrana, postaje vremenom teret što žulja, boli, razara.

Na prvi pogled, čini se da je Lidija, ostavljena, ujedno i gubitnica, dok je Anita, suparnica, “nasljednica”, ujedno i dobitnica. Ne samo rečena stereotipna situacija, nego i početne pripovjedačke pozicije ovih dvaju likova, sugeriraju shematiziran narativni raster u kome sve obećava jednoplošan odnos mržnje, uskrate, boli i nerazumijevanja. Zaista, spisateljica se u velikoj mjeri oslanja na predvidiva očekivanja općinstva, pružajući mu lukavo ono što se površnom čitateljskom oku nadaje. Štoviše, ona to oko, čini se, svodi na površnost. To, međutim, nije kraj, nije konačan doseg njena pripovijedanja i čitatelj polako shvaća da je zaveden. U stvari, suptilno je potaknut otkriti da su ljudski odnosi, kao i ljudska duša, slojevita pozornica na kojoj se, mannovski govoreći, jedna konačna istina uvijek iznova pokazuje kao kulisa za kojom nam pristije nova konačnost, a zapravo, kako će se to kad-tad pokazati, tek nova kulisa.

Niti je Lidija tako nevinna i naivna u svojoj napuštenosti, dok Anita nije ni približno potpuna pobjednica u svom dobitku, ako se dobitkom i može nazvati ljubavni odnos za koga bi se na momente reklo da je kompromis, a ne emocionalno ispunjenje. Iza Lidijina statusa žrtve postupno izranja histrionički profil narcisoidne žene, sebične čak i u davanju. Iza Anitine nametnute uloge preljubnice i otimačice postupno se otkriva iznimno slojevita sudbina osobe

koju je život osudio na manjinstvo, nacionalno, religijsko u nacionalnom, emocionalno u partnerstvu. Za razliku od Lidije, spremne žrtvovati sve isključivo za vlastitu dobit, Anita je sposobna žrtvovati sebe za čistoću svog emocionalnog odabira i vlastito etičko uvjerenje. Konačno, On, nipošto dramaturško dobro za kojim u zapletu streme protagonisti, nego i sam gubitnik koji kao da mazohistički stremi tek vlastitom gubitku. On koji na kraju balade nemoćno priznaje da je Anita u pravu ustvrdivši: *Život od kojega si pobjegao, idealizirao si do te mjere da ne vidim za tebe drugog rješenja, nego da mu se vratiš. Samo, bojim se, čeka te veliko razočaranje.* Njegov bijeg u život prokazan je kao bijeg od života prisvajanjem dionica drugih ljudi čije je dioništvo, međutim, neotkupljivo i nepomirljivo s vlastitom egoističnom glavnicom.

Na kraju uvijek preostaje pitanje: što sad? Na njega je konačno odgovorila Lidija, dovršivši sebe kao osobu i kao ženu nakon duga i bolna sazrijevanja: *A što? Svaka svojoj kući. Ja sama, vi sami u dvojje. Nakon svega, posebno nakon svega što sam danas čula, prvi put se veselim samoći.* U finalu nitko nije sasvim zadovoljan, nitko nije potpuni dobitnik, svi su dijelom gubitnici. To je naprosto život. Ni manje ni više. Odnosno – literatura. Doduše, ona je uvijek artificijelna. Valjda još samo naivni čitatelj može vjerovati u nekakvu prirodnost književnosti. Ako, međutim, spisatelj uvjeri općinstvo u besprizivnu naravnost, apsolutnu spontanost vlastita umjeteonstva, njegovo je pero majstorsko. Moglo bi se peru Tanje Belobrajdić prigovoriti pokoja sitna nespretnost, ali nam je besprigovorno priznati da je ovaj projekt potvrda ne samo stvarateljske zrelosti, nego i dara prebogata u odnosu spram većine suvremene recentne proze, stroga u vođenju vlastite rečenice, a maestralna u dosegu vlastite namjere. Namjere dostojne autentična spisateljskog erosa: konstruirati artefakt sposoban pokazati kako je lijep i bolan taj krik i bijes zvan ljudski život.

Antun PAVEŠKOVIĆ

Mjesto pjesme

Nikolina Glištra: *Imam mjesto... zove se Nebo*, Zagreb, Naklada Đuretić, 2017.

Pjesnikinja Nikolina Glištra u stalnom je procesu traženja svojega mjesta, svoje prapostojbine, zavičaja, identiteta. I premda nam se samim naslovom i početnim ciklusom njezine prve stihozbirke nadaje jednostavno i očigledno rješenje kako se radi o Nebu, ne bi trebalo brzati sa zaključkom, već dopustiti da nas se uvuče u potragu kroz nadolazeće poetske mjene, oblike, načine, stanja, figure i slike što čuvaju, kriju i nose to naslućujuće pribježište, to mjesto s velikim M (ili N). I vrlo brzo, dočim se malo duže prepustimo tijeku, struji riječi, nestat će zapravo to očekivanje kao i potreba za određenjem mjesta, pogotovu mjesta kao nekog konačnog, svršenog, ostvarenog cilja. Pokazat će se i koliko je nepredvidljivost imanentna svakom poetskom putovanju, procesu pjevanja, igranja riječima, posezanja za nikad do kraja istraženim dimenzijama (autentičnog) ljudskog duha. Odjednom ćemo se zateći na mnogim neočekivanim stazama što vode do začudnih poetskih svjetova.

Pred našim očima odvija se stvaralački proces (ili duhovni eksczes) u kojemu se istodobno zbiva poetsko određenje i preobrazba svih želja (mjesta želje), potreba i potraga. Intuicijom darovite pjesnikinje i gracioznim stihovnim rotacijama i piruetama Nikolina isprepliće sav njoj poznat i dostupan materijal što se može iskoristiti u izgradnji pjesme – i ono zemaljsko (ljudsko) i ono nebesko (božansko). Tako Nebo ni u jednom trenutku nije samo uobičajeno shvaćen prostor, mjesto ili simbol, poetski ili religiozni. Ono je uvijek istodobno i stvarnost i stanje, energija i želja, ogledalo i pokretač pjesme. Zato, neprestano se pretapaju i sintetiziraju motivi Neba, usana, mora, kiše, oblaka, zvonika, kapljica i zamjenjuju svoje metaforičke aure. Od samoga početka upoznajemo mnogonebeske aspekte. Nebo je iskon koji se pojavljuje u svim zamislivim oblicima, okusima, bojama, onim izrečenim i neizre-

čenim, tišinom, mislima: „*Nebo bijelo kao rasprsnuto proljeće*“, „*Zrak je zasićen bogatim mirisom Neba*“. Ono je i mjesto i vrijeme i tema i glavni lik i ideja i sama radnja. I more i zemlja dio su iste nebeske stvarnosti. Nebo je i poveznica, posebno vezivno tkivo među riječima i rečenicama, ono je mogućnost spoznaje, prostor mašte, nade, nebo je kao biće, tužno i usamljeno, nebo je kao stvar, koju možeš nositi sa sobom, kao dio osobnosti, osobno mjesto zgusnuto u torbicu ili otvoreno u beskraj. Plavetnilo neba može se uzeti u naramak i zakopati pod trešnju, a moralna i osjetilna stanja: sreća, krivnja ili tuga mogu se „*pripitomiti u šaci jednog starog recepta*“.

Nebo je i nepce kojim se „*razlije polje raja*“. Iskreno iskazujući svoju samosvijest o vlastitoj istodobno ljudskoj i nebeskoj dimenziji, o ljudskoj grešnosti te spoznaji da ju je dopala sudbina da se služi ljepotom, poezijom, kao smokvinim listom (poput prve grešnice Eve) u borbi s urotama u sebi, pjesnikinja kaže: „*Sve je smeđe i jabuka koju sam zagrizla sa stabla./Nepcem se razlije polje raja u kojem svakodnevno berem cvijete./Ono neprestano raste u smeđe laticice./Umećem ih u kosu s lažnim priznanjem da sam sve urote u sebi sladala.../Zapinjne smeđa koštica pod jezikom*“ („**Sve je smeđe**“).

A što je s onom „nižom sferom“, sa svagdanom „pod nebeskom kapom“? Pa i on je prožet nebeskim, skriva se u malim dozama pod krepkome čudesnoga, ispod akvarelnih poetskih slojeva i pejzažnih premaza, prosijan, destilirani, prokuhan u mirisima i okusima.

Što još proviruje ispod poetiziranih oblaka na nebu? Što je s kišom? Što je s osjećajima? Najprije škrto proviruje priča o odnosu - ti i ja, o ljubavnoj krošnji sa stablastim i kišnim začudnostima, koja se razvija sve smjelije dok ne dođe kišno otrežnjenje. Za tu kišu, to nebesko svojstvo, pojavnost koja ima svoje mjesto i ulogu u ljubavnom odnosu, čitamo kako se „*odjednom sva izvitoperila*“, te tako „*pokvarena*“ uzrok je tome da sve postaje nesigurno, varljivo, neuračunljivo („Danas je vrijeme loše, ljubavi“). Kapljice vode i kiša mijesaju se u ljubavni odnos, zalijevaju ljubavna stabla i bilje, prate ga, remete i uravnotežuju. Nebo i ljubav se prožimaju,

oni su sinonimi - sve je upijeno, utisnuto u autorskog subjekta („Nebo može voljeti“). U snovitoy stvarnosti lirskog subjekta ljubav se kao toplo tijelo prelijeva, naginje preko žice, širi kao zamah i stapa s (ob) likom ludila...ludilo i ljubav...ljubavno ludilo postaje zajedničko toplo tijelo koje se nekad nosi veselo, nekad sramno i bijesno... („Ludilo, ti i ljubav“). Kakva je istina o tome odnosu? „*Za istinu je prekasno*“, sugerira pjesnikinja...ali, što je s ljubavlju? Ljubav je poput kruha - uvijek nasušna, potrebna, ona je mjesto čežnje, nade, ona je misao koju sve može potaknuti - i krušni okus i miris pečenog kruha. U tome mjestu čežnje ona je „raspolovljena na srce i svijet“ („Danas smo se smijali“).

Ljubav je - i ne imati, ne biti, neprisutnost; pa ipak se htjela zaljubiti, jer zaljubljenost je naovisna od razuma, htijenja, opreza: „*Ja volim sve u tebi. Izvor. Korijen tvog imena. Naš izmišljeni stan*“ („**Ja volim sve na tebi**“). Svijet bez ljubavi gruba je točka usidrena između težnje i želje, ostvarenja i iskupljenja, propadanja i priznanja: „*Kada mi postaneš važan mogla bih jesti sve nemire, izokrenuti sliku svijeta kao Kepler ili Galileo, bez obzira na žrtvu*“ („**Kada mi postaneš**“). „*Kad ta riječ nestane s popisa životnih potreba ne možemo se boriti protiv nabujalih rijeka*“ („**Naručio si danas dugu kavu**“).

No, ako ipak ljubav omane, što učiniti, kako dalje živjeti? Kako ostvariti svoju sreću? Nikolina ovako odgovara: „*Duša, duh djeteta je recept za sretan život*“ („Mi ćemo uvijek kao djeca skrivati tajne“) i indirektno daje svojevrsnu uputu za (sretan i dobar) život ili postoji li dobar razlog za biti „*stalno nesretan*“: „*Kako da živim kad sam stalno nesretan?* - pitaš...*Nasmij se ponekad. Budi čovjek. Biraj Dobro. Ljuljaj grane. Mazi zrak. Ne hrani sužnja u sebi. Zagrlji žutu kuću. Budi suncokret...tako ja vidim život*“ („Kako da živim“).

A kako stoje stvari s riječima? Kakva je uopće snaga riječi? Nikolina tvrdi - postoje velike i male riječi: „*Male riječi. Kao mali grobovi. Humci naneseni vjetrom pored staze*“ („**Male riječi**“). Ipak, pored sve svoje relativnosti, skliskosti značenja, riječi, bile one male ili velike kod Nikoline zadobivaju veliko povjerenje. I kad ih nema, kad

se ne čuju, odjednom počnu nedostajati, i tišina koja ostane zloguki je predznak kraja, kraja puta, suživota, života. „*Ušetalimo zajedno u mjesto bez stanova... smjestili smo se udobno bez riječi... naše putovanje tu bi trebalo završiti*“ („**Ušetalimo zajedno**“).

Lirski subjekt završio je privremeno ovu dionicu svojega puta ostavši bez riječi (teksta), ali to nipošto ne znači da je Nikolini riječ zapela u grlu, da se zagrcnula njome i ostala bez daha.

U pokušaju iskazivanja njezine poetske energije, nameće mi se potreba ponoviti autoričine riječi: „*Sva sam plimna i astronomski čudesna*“ („Vodnjan“). Uistinu, ovdje je na djelu maštovitost riječi, nježna maštovitost, poetska komunikacija suptilnosti, pogled sveprozirnosti, pokreti lake svemimikrije, samooplodivi svijet figura (posebice svježih metafora), lakoća i primjetna radost stihopisanja.

Eto, upravo u tom i takvom pjevanju Nikolina ostvaruje svoju bit, potvrđuje svoj identitet, svjedoči sraslost bića (pjesnikinje) sa svojom esencijom „mjestom“. Jer, ona je sama to mjesto i sva mjesta na kojima nalazi sebe, samo ukoliko je pjesma. Pjesnik je mjesto pjesme, ljepote, tuge, ljubavi, (ne)sreće, svjetlosti, mraka. Pjesma je zrak od kojeg pjesnik živi. „*Moje mjesto i tišina oko mjesta polako nestaje./Ne znam što me može više poznavati od mjesta od čijeg znaka živim./ Možda sam i sama mjesto ili je ono ja./ Jučer su lastavice poleptjele i ostavile svoja suha gnijezda. / u mom snu. Zauvijek.*“ („Moje mjesto“).

Nikolina traži, pronalazi svoje mjesto u svijetu, a meni se čini da je njezin zrel, zaokružen pjesnički izraz našao svoje mjesto u svijetu suvremene hrvatske poezije. Zato, s povjerenjem i dužnom pažnjom zasađujemo ovaj cvijet u spomenuti šaroliki cvijetnjak, očekujući da na svojim čvrstim korijenima još mnogo puta izraste ovakvom svježinom te svojom ljepotom i sočnošću obraduje sve one pčele, bumbare i leptirove što žive od nektara poezije.

Ivan BABIĆ

Drugo ime odlaska

Paula Čačić: *Povratna karta*, Drenovci, Općinska narodna knjižnica, 2017.

Biblioteka drenovačkih prvoknjigovnika od pojave Marijane Radmilović 1998. (antologijska zbirka pjesama *Portreti nepoznatih žena*) na ovamo ljubiteljima je suvremene pjesničke riječi ponudila nekolicinu nadasve intrigantnih naslova. Ta autorsko-afirmacijska biblioteka slavonsko-baranjsko-srijemskoga postmodernističko-poetičkoga kruga nije, stoga, tek polazišnom osnovom daljnjemu stvaralaštvu – ona je, nesumnjivo, knjižnicom britkih mladežnih literarnih glasova o kojima, nesumnjivo, do danas nije dostatno pisano. Dovoljno je samo osvrnuti se na imena poput Marinka Plazibata, spomenute Marijane Radmilović, iznimnoga Davora Šalata, čitati jednim od značajnijih pjesničkih događaja na domaćoj sceni u 2017. godini.

Iz navedenoga je zaključiti – Paula je Čačić dobitnicom treće nagrade na Pjesničkim susretima u Drenovcima 2016. godine posljedicom je čega ukoričenje neobjavljenoga rukopisa godinu dana poslije. Ta će se činjenica pokazati dobitkom i za Paulu i za Pjesničke susrete, a s obzirom da je posrijedi djelo mjestimice antologijskoga potencijala, izvanredne koncepcijske, ali i unutartekstne discipline te dosjetljive, pomalo nostalgičarske pričljivosti. Kozmopolitski duh smješten u posavski mikrosvemir, a zatim i prostorno-vremenska izmještenost koja pomiče lirski subjekt u zonu identitetne nesigurnosti bitnom je recepcijskom opaskom već u odnosu na prva čitanja iznimne rukopisne cjeline.

Rukopis je podijeljen u šest ciklusa: *Ad Basante, Sjedenja na rubu kreveta, Lice samoće, Zagreb (2011. -), Zagreb (2013. -)* te *Zagreb – Županja*. Samom rukopisu pritom prethode citati turskih književnika Ahmeda Hamdija Tanpinara i Orhana

Pamuka iz kojih je nazrijeti esencijalnu nit predstojećega pisma, makar na idejnoj razini – putovanje/kretanje te gradovi/mjesta kao bivstvene odrednice jedinke transponirane u nejasne okvire lirskoga subjekta. Prvi je tekst prvoga ciklusa ujedno čitati i kao programatsku natuknicu, domišljat nadovezak na citatni intro (tekst je, nimalo slučajno, naslovljen *Putovanje*): *Samo sam rekla: „Za Zupanju.“ / Bez gledanja u oči, staloženo, a opet odsutno. / Nedostajao mi je pogled na: / rokovački ogromni bijeli križ, / andrijaševačku prugu, / mostove u Cerni, / polagano povišenje nadrućeg Gradištan-skog brda, / te pogled na ljude iz autobusa, / uljuljane uspavankom ravnice, / pripovje-daće sretnih i sjetnih lica, / zaljubljeni koji ne ispuštaju mobitele iz ruku / ili pak one koji privlače svojom odsutnošću, / mirni i ukočeni prilikom putovanja.* Zanimljiv je pritom dojam vremenske perspektive uvodnoga teksta, njegov ipak neuvjerljivo povratničarski predznak koji rezultira melankoličnim koloritom istoga. Govoriti je o putovanju kroz sjećanja koje, posebice u kontekstu demografskoga kraha istoka zemlje, nipošto nije recepcijski tek ravno-dušno primiti na znanje. Prvu je cjelinu čitati upravo tako – kao putove zavičaja koji vremenskim protokom meandrirajući gube na svojoj postojanosti nudeći ništavilo kao nepobitnu i razmjerno skorbu izvjesnost. Danomu dojmu doprinose naročito refleksije jakih osjetilnih senzacija (pritom je poseban naglasak staviti na mirise i boje). Iz prve je cjeline svakako posebno izdvojiti tekst antologijskoga potencijala naslovljen *Nisi me nikada vidio* poetički te izvedbeno, reklo bi se, blizak izvrsnom pismu ranije spomenute Marijane Radmilović: *Htjela sam ti se nekako odužiti jutros / poetskim prizorom sebe / kako čitam knjigu / uz plavu zavjesu autobusa / na petom sjedištu u redu iza vozačeva mjesta, / s bijelom mrljom / i skorenim žvakacim gumama / na naslonu do prozora.* Tekst *Na putu*, pak, čitati je imajući u vidu zavičajni kontekst kao medij naglašene egzistencijalne anksioznosti donekle svojstvene najnovijoj pjesničkoj produkciji slavonskoga metaprostora: *Kolosijeci na kojima / osnovnoškolci govore / da je bolje biti muško / i kako za curice nema posla, // selo čijim središtem / mladić seče konja, // stanica na kojoj mi se obraća /*

djevojka i pita me odakle sam // zapute me kojekuda, / ponajviše u голу stvarnost.

Drugi je ciklus pjesama svjedočanstvom nešto naglašenije primarne intermedijalne osjetljivosti kakvu je primijetiti kroz cjelokupnu drenovačku biblioteku. Ciklus je stilski manje suzdržan pri čemu do izražaja dolazi uvodno spomenuta pričljivost kao jednom od značajnijih karakteristika rukopisne cjeline. Ilustracije radi, ukoliko je prvi ciklus stilski prislilic poetici Marijane Radmilović, drugi je na tragu literarnih nastojanja također izvrsne slavonske pjesnikinje Marine Tomić (dobitnice nagrade Duhovno hrašće Pjesničkih susreta u Drenovcima za zbirku *Na što te podsjeća?*, a o čemu je u jednom od ranijih izdanja Republike bilo riječi). Kao jedan od najuspjelijih tekstova drugoga ciklusa izdvojiti je *Sitzkrieg*, uspio pokušaj prikrivene lirsko-subjektne introspekcije nizanjem pojednostavljenih, gotovo opisnih pjesničkih slika čija cjelovitost provocira gusto čitanje između redaka te posljedično pronicanje u jaku emocionalnu pozadinu. Upravo je drugoplansku sugestivnost istaknuti kao jedan od kvalitativno krucijalnih aduta autoričina pisma: *Plastična stolica je na mjestu. / Na pragu je ostao samo opušak; / znači bio je tu donedavno. / Zasigurno ne voli to što mu se / autobusna stanica nalazi ispred kuće. / Lice Samoće tone u figurama između cigli.* Tekst naslovljen *Kapitulacija*, pak, „nudi“ svojevrstno lirsko-subjektno „odspojenje od svijeta“, pri čemu je primijetiti semantički transfer lirskoga subjekta u gramatički jasnu objektu podređenost. Takav transfer, za posljedicu, ima u konačnici preispitivati svrhu samoga kretanja, a što je posebice primijetiti u tekstu naslovljenom *Voda i kosa: Ovih dana pokušavam odvratiti misli / od praznoga hoda ka zamišljenoj točki, / jer gledam i ne vidim, / odsutna sam i ne slušam. / Ovih dana mirujem / pomišljajući na prošlu subotu, / na napunjenju kadu s vodom, / s par mjeburica.* U pjesmi *Osjećaj ličinke* zamjetnim je neizravno zadiranje u transcendentalno, propitkivanje, naime, najdubljih slojeva subjektive egzistencijalne metastrukture, a što posebice do izražaja dolazi u pjesmi *Zapisivačica: Ovo je moje tijelo. / Koliko god izgledalo zrelo, na nekim mjestima / još uvijek nastaju nespretne ograbotine. / Ja sam još uvijek ono dijete / što je ljeti ponosno nosilo kraste na koljenima.*

Lice samoće, treći rukopisni ciklus, biva otvoren tekstem *Potpisani mir* pri čemu je primijetiti stavljanje lirskoga subjekta u izričito promatračku ulogu, a pri čemu lokalni entiteti postaju egzistencijalnim nositeljima samoga lirsko-subjektivnoga bivstva. Jednako su, međutim, i egzistencijalnom ugrozom istoga. Stoga, osobito se primjetnom vrlo teška atmosfera teksta: Čovjek sjedi sam ispred kuće, / nepoznat i prekriven / gustom crnom bradom, / s kutijom cigareta na pragu. Samoća kao značenjska dominanta ciklusa mjestimice doseže teozofsku metadimenzionalnost kao u tekstu jednostavno naslovljenom *Bog* gdje je isti, na tragu egzistencijalnoga negativna, prikazan kao najhladnije godišnje doba: *Hoću li moći dočekati prvi snijeg? / Potkupi me svojom ustaljenošću, / Gospode!* U istom je tekstu, valja naglasiti, razvidnim subjektovo prihvaćanje svespoznajnih psihofizičkih limita te je stoga izdvojiti: *Bio je čelav, / ozbiljnoga lica. / Ali u zjenicama mu se ocrtavao / dobrotvorni pritajeni osmijeh. / I znala sam da mora biti Bog, / iako mu ne pamtim obrve.* Dürerovska antropomorfizacija Transcendenta tako nam u konačnici nudi i estetski osobito pamtljivo finale s ukazom na vrijeme kao ovospoznajno isključivu konstantu koja, makar ne nužno, rezultira postčitateljskom tjeskobom. Na tragu posljednje izrečenoga promisliti je i o tekstu naslovljenom (*Š*) *pijun* gdje je osobito svjedočiti naglašenom prostorno-vremenskom relativu. Kao posljednji tekst spomenutoga ciklusa isti je promatrati i autorski promišljenom uvertirom daljnega rukopisnoga progressa: *Shvatila sam da je Zagreb kao i moja ambicija; / tako prolazan i prepoznatljiv po trčanjima. / Ipak, trčanja se razlikuju, / neka nisu samo takva, žurna i besciljna. / Neka su iz sve snage. / Zbog nekih se udaraš listovima o bedra.*

Četvrti ciklus naslovljen *Zagreb (2011)*. –) prvim je čitanjem ocijeniti s obzirom na počinjeni stilski pomak u ulozi prostorno-vremenskim transferom isprovocirane identitetne nesigurnosti, a što je osobito primijetiti s obzirom na grafostilističku intervenciju u prvom tekstu ciklusa nimalo proročanski nazvanom *Kazališni trg*. Dojam je, međutim, kako dano iskakanje iz pretežite stilske discipliniranosti, unatoč semantičkom zadovoljenju, ne nudi u pot-

punosti i ono estetsko te je dani tekst čitati kao možebitno estetski kritičnu točku rukopisa (tekst je, dakako, moguće čitati i kao *hommage* quorumaskim semantičko-konkretističkim nastojanjima osamdesetih godina minuloga stoljeća, kao u povremenim eksperimentalnim izletima Milorada Stojevića, ili ranije, na tragu multimedijalne osjetljivosti ranih poetičkih faza Borbeno Vladovića, poput onih u danas kultnoj zbirci *3 x 7 = 21*). Još jedan tekst s naglaskom na kretanju kao pogonskom gorivu egzistencijalne esencije nosi naziv *Kada bismo bili tramvajski umreženi* uz napomenu kako, danim identitetnim nesigurnostima usprkos, kretanje biva postojanim te utoliko po lirski subjekt, reklo bi se, spasonosnim. Lokaliteti poput andrijaševačke pruge ili gradištanskoga brda bivaju zamijenjeni dinamikom velike urbane cjeline: *Kada bismo bili tramvajski umreženi / krvotocima Zagreba, / putovali bismo svugdje / žmireći na strah, / zaneseni neoprežnošću. // Dok zrnca svjetla padaju na drugu stranu zida / kao strijele nategnute iz rupica roleta, / ja sam opet zagnjuren u sferama tišine i leteće / prašine.* Navedena bi se rukopisna podcjelina dala čitati kao trag privikavanja lirskoga subjekta na novu sredinu ili, pak, nastavak privikavanja na nužnu stalnost vlastite dinamike.

Peti ciklus pjesama, opravdano čitan uvertirom u semantičko post-stanje, zapravo je očekivano otvoren usporavajućim tekstem anksioznoga postkonzumacijskoga efekta pod nazivom *Tužno je biti sam na Zrinjevcu* gdje je, posve slobodno, pomisliti na vrlo hvaljeni film Sofije Coppole *Izgubljeni u prijevodu* iz 2003. godine, onaj, naime, iznimno sugestivni trenutak potpuno osamljeničke okruženosti Scarlett Johansson milijunima duša, a čime je podvući paradoksalnu prirodu samoće koja, s obzirom na stanovništvo koje globalno raste takoreći geometrijskom progresijom, ne bi smjela biti mogućom: *Tužno je biti sam na Zrinjevcu, / osobito kada su se kiše povukle, / a beton ponovo zacvrčio / pod suncem.* Faza privikavanja lirskoga subjekta na lokalitetnu promjenu u četvrtomu ciklusu, rukopisnom logikom, u petom ciklusu rezultira fazom nepriviknutosti čiju je kulminaciju čitati u tekstovima poput, primjerice, *Slava Raškaj svakoga je*

dana išla u Botanički vrt. Za peti je ciklus, međutim, estetski iznimno opravdano istaknuti pjesmu transtekstualne osjetljivosti naslovljenu *Pismo majci*, domišljato pisanu prema ironijskomu ključu te, nesumnjivo, najuspjeliju pjesmu ne samo ciklusa već i čitave zbirke (tekst je pisan u kurzivu čime je nenametljivom grafostilističkom intervencijom realiziran efekt „posuđenosti“ teksta primarno pisanoga u formi pisma/poruke, a pri čemu je početna medijska matrica suštinski posve nebitna): *ne fali mi ništa. / samo ne mogu tek tako preko onog bureka s jabukom. / mama, i dalje govorim de, šta, krompir, krofna, / i znam šta je jorgan. / i dokučiti znači dohvatiti. / ne mogu izbaciti Županjicu iz mene. / ja ću ponosno govoriti da je Opća opasnost iz / Županje // i da sam Bosanka, / suzdržat ću se od smijeha (ili plaća) / kada me budu pitali jesam li išla u hrvatsku školu. Trajna neprilagođenost lirskoga subjekta na prostorno-vremensku promjenu, međutim, ne znači nepromjenjivost lirskoga subjekta kao takvoga. Utoliko je s dužnom pozornošću čitati tekst *Druga djevojka* čije finale glasi: *Fotoaparat u rukama. / Ja sam turistkinja. / Već svi znaju; / ja nisam ona ista djevojka s početka semestra*. Ciklus se, semantički razmatrano, raspliće (ne)uspjelim pokušajem identitete rehabilitacije u pjesmi *Tražim mjesta gdje će se moje korijenje primiti*, stvarnosnim i aktualnim, a sukladno ranijoj sugestiji demografskoga kolapsa kraja iz kojega autorica dolazi, napose kontinuiranoga slabljenja intelektualne energije.*

Posljednji je ciklus rukopisa naslovljen *Zagreb – Županja*, utoliko, čitati tek kao povratak predznakovljen privremenošću, točka na i nostalgičarskim zdvajanjem nad nedostatnošću linearnoga bivstva čemu je, posljedično, pismo ponuditi kao alternativu, a s obzirom na nemogućnost povratka u cijelosti (o čemu je, dopustimo li digresiju, bilo intenzivno promišljati u filmu Andreya Zvyagintseva *Povratak* iz 2003. godine). Takvo nastojanje naročito dolazi do izražaja u tekstu *Razglednica: Mamine orhideje gledaju na ulicu. / Moj kaktus se sasušio. / Ne znam zašto još uvijek držimo ventilator. / To je kao kad bor ostane predugo nakon Božića. / Ljeto je prošlo... / Vrata su otvorena. / Možda netko bane. / Ponekad banu gosti, ponekad susjedi. / Valjda tako i pjesma –*

*bane. / I iznenadi poput naglog udara vrata zbog propuha, / poput zametnute razglednice iz daleke zemlje. U završnoj, pak, pjesmi ciklusa, ali i čitavoga rukopisa naslovljenoj Rikverc dano je viđenje nečega što bi u igri bilo sintagmatski imenovati „prošlom svršenom zavičajnošću“, podvlačenjem crte pod neisplativost povratne karte s obzirom da pojam povratka nije tumačiti drugačije nego novim odlaskom: *Dok odlazim u rikverc, / vidim crnoga i bijeloga konja u selu / kako skakuću jedan oko drugog, / sretni, pušteni, slobodni. / Bjelina snijega sve to još više čini mojim domom. / Djeca se spuštaju niz nasip / kroz smije, igru. / Ja odlazim... / da bih se ponovo vratila / u ulicu s najljepšim zalaskom Sunca / ili tamo gdje se odigralo sve / – u visokoj travi, drhturenju, stidu.**

Premijerne zbirke poezije rijetko je mogućim predstaviti u svjetlu u kojem je, nacrtno, predstavljena zbirka *Povratna karta* Paule Čačić koju je, nesumnjivo, a kako je uvodničarski pripomenuto, promatrati jednim od vitalnijih trenutaka pjesničko-proizvodne 2017. godine na domaćoj sceni te je utoliko bitnim naglasiti potrebu za što snažnijim recepcijskim odjekom rukopisa koji plijeni, uz rijetke slabije trenutke, nedovjbenom, prije svega, estetskom izvrsnošću, a što je pri razmatranju književnoga djela, uostalom, ključnim. Zaključno je, kao sažetak, istaknuti Šalatove uredničko-pogovorne natuknice kojima je ponuditi temeljne karakteristike djela: lirski je subjekt dominantno u promatračkoj ulozi, opisi su živi i sugestivni, primjetnom je oscilacija stila koja se kreće u rasponu od mirne narativnosti do nervoznije događajnosti i kataloga slika, a od stilskih je osobitosti podvući pripovjednu konstativnost, kolokvijalnu frazeologiju mladih (uz opasku potpisnika ovih redaka kako ista zacijelo nije toliko izraženom, dapače!), funkcionalnu metaforiku te povremene figure ponavljanja. Dodati je, naposljetku, sljedeće – rukopis *Povratna karta* sugerira iznimnu literarnu nadarenost autorice Paule Čačić te će, samim tim, biti zanimljivo promatrati njezin daljnji spisateljski razvoj. Perspektiva je, naime, nesumnjiva.

Franjo NAGULOV

KRONIKA DHK – Kolovoz, rujna 2017.

– 8. kolovoza

U Zagrebu je u 83. godini života preminuo naš član HRVOJE ČULIĆ.

– 12. kolovoza-14. kolovoza

Održani su 9. Neretvanski pjesnički susreti "Maslini u lice". Sudjelovali su: Đuro Vidmarović, predsjednik DHK, Enerika Bijač, Miljenko Brezak, Božica Brkan, Ljubo Krmek, Ružica Martinović Vlahović, Ivan Sivrić, Stjepan Šešelj, Drago Štambuk i Zbor Župe Sv. Stjepana Opuzen. Drago Štambuk ovogodišnji je dobitnik Nagrade "Neretvanska maslina" za 2017. za zbirku "Hram u stijeni" (Zagreb, Mala knjižnica DHK, 2016.).

– 30. kolovoza

Održana je druga sjednica Upravnog odbora DHK.

– 8. rujna

U Zagrebu je u 86. godini života preminuo naš član JOŽA SKOK.

– 13. rujna

U Zagrebu je u 90. godini života preminuo naš član SLAVKO GOLDSTEIN.

– 18. rujna

U prostorijama DHK održano je predstavljanje zbirke pjesama "Nevidljiva vrata" Ljerke Toth Naumove (Zajednica Hrvata u Republici Makedoniji i Matica iseljenika, 2017). Uz autoricu, sudjelovali su: Đuro Vidmarović, predsjednik DHK, dr. sc. Željka Lovrenčić i Lada Žigo Španić.

– 22. rujna

Održana je sjednica Povjerenstva za Tribine DHK.

– 27. rujna

Održano je predstavljanje zbornika "Maslinov vijenac 5" (Zagreb, Croatia redi-viva, 2016). Uz autora zbornika, sudjelovali su akademik August Kovačec, akademik Stjepan Damjanović i Lada Žigo Španić.

U Klinici za tumore održana je 32. Tribina u gostima. Voditelj tribine Hrvoje Kovačević i književnica Željka Horvat Vukelja s lakoćom su uspjeli oduševiti sve male pacijente koje terapije nisu onemogućile da sudjeluju u književnom susretu.

– 28. rujna

Održano je predstavljanje knjige A. G. Matoša "Mora"; priir. Ružica Pšihistal (Zagreb, Mala knjižnica DHK, 2017.). Uz priređivačicu, sudjelovali su: Dubravka Oraić Tolić i Ivica Matičević. Matoševu *Moru* kazivao je dramski umjetnik Darko Milas.

– 29. rujna

U prostorijama DHK predstavljene su knjige Igora Schmidta: *Helada, Bljesak svjetla, Bljesak uma, Bljesak moći i Hrestomatija* (ITG d.o.o.). Uz autora, sudjelovali su Mladen Kušec i akademik Josip Bratulić.

U Poreču je održana Mjesečna književna tribina Istarskoga ogranka za rujna 2017. Predstavljena je knjiga pjesnika Dragu Orlića "More tone ili starinske pjesme" (Pula, Istarski ogranak DHK, 2017). Uz autora, sudjelovali su Boris Domagoj Biletić, urednik knjige i Damir Miloš-Čuro, interpretator.

Maja KOLMAN MAKSIMILJANOVIĆ

REPUBLIKA, časopis za književnost, umjetnost i društvo.
Izdaje Društvo hrvatskih književnika. Uređuju Tin Lemac i Božidar Petrač.